

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDEKİ GELİŞMELER:
ALTINOVA TERSANELERİ ÇALIŞANLARININ
FARKINDALIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Davut TİRYAKİ

**Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika**

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Orhan KOÇAK

HAZİRAN - 2011

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDEKİ GELİŞMELER:
ALTINOVA TERSANELERİ ÇALIŞANLARININ
FARKINDALIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Davut TIRYAKI

Enstitü Anabilim Dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Politika

Bu tez 09/06/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Tuncay GÜLOĞLU

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd.Doç.Dr. Orhan KOÇAK

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Yrd.Doç.Dr. Fethi GÜNGÖR

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Davut TİRYAKİ

09 Haziran 2011

ÖNSÖZ

Tersane sektöründe yaşanan büyümeye paralel olarak artan istihdam, ülkenin ekonomik gelişmesine ve işsizliğe olumlu katkılar yapmıştır. Ancak hızlı büyümenin getirdiği en önemli sorun iş sağlığı ve güvenliği riskleri ve yaşanan kazalardır. Bu yaşanan iş kazalarının nedenlerinin ön sıralarında “işçilerin bilgisizliği ve eğitimsizliği” gelmektedir.

Sosyal Politikanın önemli ilgi alanlarından birisi işçiler ve onların haklarıdır. Bu çalışmada iş sağlığı ve güvenliğindeki gelişmeler incelenmiş ve Altınova tersanelerinde çalışan işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç düzeyleri araştırılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde verdikleri destek için eşim Evren'e, kızlarım Nilgün ve Sevde'ye teşekkür ederim.

Gerek ders aşamasında, gerekse tez aşamasında yaptığım hatalar karşısında sabırla doğruları anlatan ve desteklerinden dolayı danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Orhan KOÇAK'A şükranlarımı sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim sürecinde bana emeği geçen Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nün saygıdeğer öğretim üyelerine teşekkür ederim.

Yaptığım bu çalışmanın ve araştırma sonuçlarının faydalı olması dileğiyle...

Davut TİRYAKİ

09 Haziran 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
SUMMARY.....	x

GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı.....	5
1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları	10
1.2.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları.....	10
1.2.2. İşyeri Hekimi.....	12
1.2.3. İşyeri Hemşiresi.....	14
1.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi.....	15
1.3.1. Sosyal Boyut.....	16
1.3.2. Ekonomik Boyut.....	18
1.4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Temel İlkeleri.....	21
1.5. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihi Gelişimi.....	23
1.5.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Dünyada Tarihi Gelişimi.....	23
1.5.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi	24
1.5.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası.....	24
1.5.2. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Türkiye’de Tarihi Gelişimi.....	28
1.5.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	28
1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi.....	29
1.6. İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci.....	33
1.6.1. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci.....	33
1.6.2. İşverenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci.....	34
1.6.3. Devletin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci.....	36
BÖLÜM 2: İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDEKİ GELİŞMELER VE	
TERSANELERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ.....	37

2.1. Uluslararası Kuruluşlar ve Düzenlemeler.....	37
2.1.1. ILO ve ILO Sözleşmeleri.....	37
2.1.1.1. 155 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme.....	39
2.1.1.2. 161 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme.....	41
2.1.1.3. 187 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi Çerçeve Sözleşmesi.....	43
2.1.1.4. 112 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Tavsiye Kararı	44
2.1.1.5. 164 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tavsiye Kararı	45
2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ).....	45
2.1.3. Avrupa Birliği.....	47
2.2. Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği	49
2.2.1. T.C.Anayasası’nda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	51
2.2.2. 4857 Sayılı İş Kanunu’nda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	53
2.2.3. 6098 Sayılı Borçlar Kanunu’nda İş Sağlığı ve Güvenliği	57
2.2.4. 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	57
2.2.5. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu’nda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	58
2.2.6. 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’nda İş Sağlığı ve Güvenliği.....	59
2.2.7. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği.....	59
2.2.8. OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi.....	61
2.2.9. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi	63
2.3. Tersanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği	64
2.3.1. Tersanelerdeki Tehlikeler ve Önlemler.....	70
2.3.2. Altınova Tersaneler Bölgesinin Tanıtımı.....	72
BÖLÜM 3: TERSANE ÇALIŞANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ FARKINDALIK ÖLÇÜMLERİ.....	74
3.1. Araştırmanın Amacı.....	74
3.2. Araştırmanın Önemi.....	74

3.3. Araştırmanın Modeli	74
3.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Ölçme Aracı.....	74
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	75
3.6. Araştırmanın Uygulandığı Zaman Aralığı.....	75
3.7. Bulgular ve Değerlendirme.....	76
3.7.1. Demografik Özellikler.....	76
3.7.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi.....	78
3.7.3. İş Kazalarının Önlenmesi.....	84
3.7.4. İş Kazalarının Nedenleri.....	88
3.7.5. Diğer Değerlendirmeler.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
KAYNAKLAR.....	108
EK – ANKET SORULARI.....	116
ÖZGEÇMİŞ.....	119

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
FAO	Food and Agricultural Organization (Birleşmiş Milletler Beslenme ve Tarım Örgütü)
GİSÖİK	Gemi İnşa Sanayi Özel İhtisas Komisyonu
GSS	Genel Sağlık Sigortası
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
ICFTU	Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu
IMO	International Marine Organization (Uluslararası Denizcilik Örgütü)
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
OHSAS	Occupational Health and Safety Assessment Series
OIHP	Office International d'Hygiène Publique (Uluslararası Halk Sağlığı Bürosu)
PAHO	Pan American Health Organization
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yönetmelik ve tüzükler.....	60
Tablo 2: Türkiye gemi inşa/tamir sektöründe üretim ve iş kazası sonucu ölümlerin dağılımı.....	65
Tablo 3: Tersanelerde yaşanan iş kazaları, çalışan sayısı ve ölüm oranlarının yıllara göre dağılımı.....	66
Tablo 4: Aralık 2006-Eylül 2007 dönemine ait Tuzla tersanelerindeki iş kazası bilgileri.....	71
Tablo 5: Yaş dağılımı.....	76
Tablo 6: Cinsiyet dağılımı.....	77
Tablo 7: Eğitim durumu.....	77
Tablo 8: Çalışma yılı.....	78
Tablo 9: İş güvenliği eğitimi alanların dağılımı.....	78
Tablo 10: İş güvenliği eğitimi alanların çalışma sürelerinin dağılımı	79
Tablo 11: İş güvenliği eğitimi alanların iş güvenliği bilgi düzeylerinin dağılımı.....	79
Tablo 12: İş güvenliği eğitimi alanların meslek hastalıkları bilgi düzeylerinin dağılımı.....	80
Tablo 13: İş güvenliği eğitimi alanların iş kazası sonrası işçi haklarını bilme düzeylerinin dağılımı.....	81
Tablo 14: İş güvenliği eğitimi alanların uyarı levhalarına ilişkin bilgi düzeylerinin dağılımı	82
Tablo 15: İş güvenliği eğitimi alanların iş kazalarının önlenebileceğine ilişkin kanaatlerinin dağılımı	82

Tablo 16: İş güvenliği eğitimi alanların koruyucu donanım kullanılmasına ilişkin kanaatlerinin dağılımı	83
Tablo 17: İş güvenliği eğitimi alanların iş güvenliği kurallarına uyma konusundaki kanaatlerinin dağılımı.....	84
Tablo 18: İş kazalarının önlenmesi konusundaki kanaatlerin dağılımı.....	85
Tablo 19: İş kazalarını önlemede işverenin sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı.....	86
Tablo 20: İş kazalarını önlemede çalışanların (işçi) sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı.....	86
Tablo 21: İş kazalarını önlemede devletin sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı	87
Tablo 22: İşçinin iş güvenliği konusundaki eğitimsizliğinin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	88
Tablo 23: İşyerinde iş güvenliği önlemlerinin alınmamış olmasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	89
Tablo 24: Çalışanların kişisel problemlerinin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	90
Tablo 25: Olumsuz çalışma koşullarının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	91
Tablo 26: Devlet tarafından gerekli denetimin yapılmamasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	92
Tablo 27: İşletmenin iç denetimi yapmamasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	93
Tablo 28: Çalışma saatlerinin uzunluğunun iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	93

Tablo 29: İş görenin güvensiz davranışları ve kazaya yatkınlığının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	94
Tablo 30: Koruyucusu olmayan makine ve teçhizatın iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	95
Tablo 31: Aşırı iş yükünün iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	96
Tablo 32: Zamanında bakımı yapılmayan makine ve teçhizatların iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	96
Tablo 33: En çok teknik nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı.....	97
Tablo 34: En çok kişisel nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	98
Tablo 35: En çok çevresel nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı	98
Tablo 36: İş sağlığı ve güvenliği kurullarının farkındalığına ilişkin dağılım.....	99
Tablo 37 İş sağlığı ve güvenliği kurullarının farkında olanların çalışma yılı dağılımı.....	100
Tablo 38: İşyeri hekiminin farkındalığına ilişkin dağılım.....	100
Tablo 39: İş kazası geçirenlerin dağılımı.....	101
Tablo 40: İş kazası geçirenlerin çalışma süreleri dağılımı.....	101
Tablo 41: Koruyucu kullanmaya ilişkin kanaatlerin dağılımı	102
Tablo 42: Koruyucu kullanmanın gerekliliğine ilişkin kanaatlerin dağılımı	102
Tablo 43: Koruyucu kullanmanın yapılan işe engel olmasına ilişkin kanaatlerin dağılımı	103

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İş Kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerin yaş gruplarına göre dağılımı.....	50
Şekil 2: Yıllara göre istihdam rakamları.....	66
Şekil 3: Tersane kapasitelerinin değişimi.....	67

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: İş Sağlığı ve Güvenliğindeki Gelişmeler: Altınova Tersaneleri Çalışanlarının Farkındalıklarının Değerlendirilmesi

Tezin Yazarı: Davut TIRYAKI **Danışman:** Yrd.Doç.Dr. Orhan KOÇAK

Kabul Tarihi: 09 Haziran 2011 **Sayfa Sayısı:** x (ön kısım) +115 (tez) +3(ekler)

Ana bilim dalı: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri **Bilim dalı:** Sosyal Politika

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de iş sağlığı ve güvenliğinin önemi her geçen gün artmaktadır. Yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda işçi ölümleri ülkemizi dünyada ön sıralara taşımaktadır. Bu durum iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de hızla büyüyen tersane sektöründe meydana gelen iş kazaları sonucu işçi yaralanma ve ölümleri dikkatleri bu sektör üzerine çekmiştir. İş kazası ve meslek hastalıklarının meydana gelmesinin sebebi olarak işçilerin bilgi ve eğitim eksikliği gösterilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği konusunu etkileyen diğer bir faktör de mevcut yasal düzenlemelerdir.

Bu araştırmanın amacı: iş sağlığı ve güvenliğindeki gelişmelerin incelenmesi ve tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç seviyelerinin değerlendirilmesidir. Yapılan bu çalışmanın araştırma soruları şunlardır:

- İş sağlığı ve güvenliğindeki gelişmeler nelerdir?
- Tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilinç seviyeleri nedir?

Bu sorulara cevap bulunabilmesi için literatür taraması yapılarak iş sağlığı ve güvenliği konusundaki gelişmeler incelenmiştir. Çalışma hayatı ile ilgili uluslararası kuruluşlar ve onların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili düzenlemeleri araştırılmıştır. Ayrıca tersanelerde yapılan işler incelenerek iş sağlığı ve güvenliği konusunun tersanelerdeki önemi incelenmiştir. Tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç seviyelerini ölçmek amacıyla anket uygulanmıştır.

Anahtar kelimeler: İş Sağlığı ve Güvenliği, İş Güvenliği Bilinci, Tersanelerde İş Güvenliği

Yalova University Insitute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Developments in Occupational Safety and Health: Evaluation of Awareness of Altnova Shipyard Workers	
Author: Davut TIRYAKI Supervisor: Assist.Prof.Dr. Orhan KOÇAK	
Date: 09 June 2011	Nu. of pages: x (pre text)+115 (main body) + 3 (appen.)
Department: Labor Economics and Industrial Relation	Subfield: Social Policy
<p>Occupational safety and health is getting more important day by day in Turkey as it is in the world. Because of occupational accidents and diseases result in workers' deaths, Turkey becomes one of the high rank countries in terms of the occupational safety and health issues in the world. The current situation of Turkey related to occupational health and safety issues requires some studies and investigations in different sectors.</p> <p>As a result of occupational accidents occurring in the rapidly growing shipbuilding industry in Turkey working on this sector has attracted the attention of injuries and deaths. Work accidents and occupational diseases as a cause of the arrival of the workers demonstrated a lack of information and education. Another factor affecting the occupational health and safety is current laws.</p> <p>The purpose of this study: Investigation developments in occupational health and safety and shipyard workers to evaluate the levels of awareness of occupational health and safety. The research questions of this study are as follows:</p> <ul style="list-style-type: none"> • What are the developments in occupational health and safety? • What is the level of awareness of occupational health and safety of the shipyard workers? <p>To find an answer to these questions, reviewing literature review on occupational health and safety improvements. Working with the relevant international organizations and their work life with health and safety arrangements were investigated. The work in the shipyards, and also examined the importance of occupational health and safety of shipyards. In order to measure levels of shipyard workers' awareness of occupational health and safety survey was applied.</p>	
Keywords: Occupational Safety and Health, Awareness of the Occupational Safety, Occupational Safety in Shipyard	

GİRİŞ

İnsanlık, varlığının başladığı andan itibaren hayatını sürdürebilmesi için çalışma olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşamı için gerekli olan yiyecek, giyecek, barınma vb. gibi ihtiyaçlarını çalışarak sağlayabilmiştir. Önceleri sadece aile ve kabilelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, yalnızca doğadan üretim yapan insanın, nüfusun artması ve ihtiyaçların farklılaşmasına bağlı olarak üretim araçlarının değişmesi sonucu çalışma şekillerinde de tarih boyunca değişiklikler olmuştur. Bu süreç içinde avcı toplumundan tarım toplumuna, sanayi toplumundan teknoloji ve bilgi toplumuna geçişler yaşanmış ve insanın çalışma koşulları da değişmelere ve gelişmelere uğramıştır. Bu değişim içinde insanın yaptığı iş ile ilgili karşı karşıya kaldığı sağlık ve güvenlik riskleri de değişmiştir.

İnsanın yaptığı iş ile sağlığı arasında ilişki kurulması tarihte eski çağlara dayanır. Buna bağlı olarak insanın sağlığının yaptığı işe karşı korunması da tarihte eski çağlara dayanmaktadır. Ancak iş sağlığı ve güvenliğinin gündeme gelmesi ve gelişmeye başlaması Sanayi Devrimi ile olmuştur. Sanayi Devrimi ile üretim artmış ve insanın çalışma koşulları değişmiştir. Üretim hızlı bir şekilde makineleşmiş ve buna bağlı olarak üretim miktarı da hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Bu artış insanların çalışmalarını da büyük oranda değiştirerek, sağlıksız ve güvenlik tedbirlerinin olmadığı fabrikalarda uzun süre çalıştırılmalarına neden olmuştur. Zamanla artan iş kazaları ve yapılan iş nedeni ile yaşanan sağlık sorunları toplumsal ve ekonomik bir probleme dönüşmeye başlamıştır. Bu durum sanayi devriminin liberal anlayışını değiştirerek, devletin müdahalesine yol açan anlayışı benimsemesine neden olmuştur. İlk olarak İngiltere’de 1802 yılında çıkarılan bir yasa ile çocukların ve çırakların çalışma saatlerinin 12 saat ile sınırlandırılması ve gece çalıştırılmamaları gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır. 1802 yılındaki bu kanun, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatın ilk düzenlemelerinden olması açısından önemlidir. Bu kanundan sonra iş sağlığı alanında düzenlemeler hızla yayılmış ve birçok ülke kendi şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda iş sağlığı ve güvenliği mevzuatını oluşturmuşlardır. Bu sürece Uluslararası kuruluşların da katkıları olmuş ve konu üzerinde ülkeleri yönlendirecek çalışmalarda bulunmuşlardır. 1919 yılında kurulan ve çalışma hayatı ile ilgili en önemli uluslararası kuruluş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), iş

sağlığı ve güvenliği konusunda çalışmalarda bulunmuş ve sözleşme ve tavsiye kararları kabul ederek üye ülkelerin kullanımına sunmuştur. Özellikle 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme ve 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme ile 112 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Tavsiye Kararı iş sağlığı ve güvenliği konusunda ILO'nun önemli düzenlemeleridir.

Ülkemizde de iş sağlığı ve güvenliğinin ortaya çıkması ve gelişmesi sanayileşme ile doğru orantılı olmuştur. Başlangıçta madenlerde çalışanlar için yapılan düzenlemeler zaman içinde diğer sektörlerle de yayılmıştır. Türkiye'de çıkarılan tüm anayasalarda iş sağlığı ve güvenliği konusuna sosyal devlet vurgusu yapılarak yer verilmiştir. 1961 ve 1982 Anayasaları bireyin sosyal güvenlik hakkını anayasal bir hak olarak nitelendirerek ayrıntılı bir biçimde düzenlemişlerdir. Zaman içinde değişen çalışma şartlarına bağlı olarak karşılaşılan iş sağlığı ve güvenliği sorunlarının giderilmesi için konu ile ilgili çok sayıda kanun, tüzük ve yönetmelikler çıkarılmıştır.

Çalışma ortamı içinde, işin niteliği ve bulunulan ortamdaki kaynaklanan tehlikeli durumlara karşı çalışanların sağlıklarının korunarak güvenli bir çalışma ortamı oluşturmayı amaçlayan iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili gelişmeler günümüze kadar devam etmiş olup, sanayide ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişme ve değişim sayesinde yeni gelişmeler de söz konusu olacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği tüm çalışma türlerini ve bütün sektörleri kapsamakla birlikte, bazı çalışma ortamları sağlığın ve güvenliğin öne çıktığı daha fazla riskleri içerir. Örneğin, maden sektörü, inşaat sektörü, tersaneler vb. gibi çalışma ortamlarında çalışanların güvenlik ve sağlıkları daha yüksek risk altındadır. Özellikle kimyasal maddelerin fazla kullanıldığı, ağır iş makineleri ile çalışılan sektörler çalışanların sağlığını tehdit ederken, iş kazası riskinin de daha yüksek olduğu ortamlardır.

Tersaneler, çalışanlarının güvenlik ve sağlığını tehdit eden ve risk faktörlerinin çok olduğu sektörlerin üst sıralarında gelmektedir. Gemi inşa ve onarım sektörü olarak da adlandırılan tersanelerde yapılan işler ağır sanayi işlerinden sayılmaktadır. Tersane Türk Dil Kurumunun Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmıştır: “Yük ve yolcu gemilerin yapımı, bakım ve onarımı için dalgakıranla durgun su sağlanmış, yüzer havuzlu,

teknik ve sosyal altyapısı, yönetim, bakım, onarım ve depolama birimleri de bulunan kıyı yapıları” (TDK, 2011).

Dünya gemi inşa sanayi son on yıllık süre içerisinde % 89 oranında büyüme göstermiştir. Ülkemiz gemi inşa sanayi ise, dünyadaki bu büyüme oranının 4 katı fazla (% 360) büyümüştür. Bu büyümenin paralelinde sektörde istihdam edilen işçi sayısı da artmıştır. Ancak ekonomik açıdan olumlu olan bu tablo beraberinde yaşanan iş kazaları ile birlikte değerlendirildiğinde, iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle tersanelerin yoğun olduğu Tuzla bölgesinde 2007 yılının başından 2008 yılının ilk altı ayına kadar geçen sürede 15 işçinin hayatını kaybetmesi tersanelerde yaşanan iş güvenliği sorunlarını gündeme taşımıştır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, iş sağlığı ve güvenliğindeki gelişmelerin incelenmesi ve Altınova bölgesinde bulunan tersanelerde çalışan işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalıklarının değerlendirilmesidir.

Çalışmanın Amacı

İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin gelişmelerin incelenmesi ve tersanelerde çalışan işçilere uygulanan anket ile işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç düzeylerinin ölçülmesi bu çalışmanın amacını oluşturur.

Çalışmanın Önemi

İş sağlığı ve güvenliğinin önemi gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Özellikle ülkemiz açısından iş kazalarında Dünya’da üçüncü, Avrupa’da ilk sırada yer almamız konunun önemini ortaya çıkarmaktadır. Önemli bir sektör olan tersaneler son on yıl içerisinde Türkiye’de hızlı bir gelişme göstermiş ve beraberinde iş kazaları ve meslek hastalıklarına maruz kalmıştır. Hızla gelişen tersane sektöründe meydana gelen iş kazaları neticesinde işçilerin yaralanmaları ve hayatlarını kaybetmeleri dikkatleri bu sektör üzerine çekmiştir.

Yapılan çalışma ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- İş sağlığı ve güvenliğindeki gelişmeler nelerdir?
- Tersane alışanları iş sağlığı ve güvenliği konusundaki uygulamaların farkında mıdır?

Yöntem

Bu çalışmada iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili literatür taramasının yanında anket uygulaması yapılmıştır. Anket sorularının hazırlanması aşamasında tersanelerde görevli iş güvenliği uzmanları ile irtibat kurulmuş ve fikirleri alınmıştır.

Altınova Tersaneler Bölgesi'nde faaliyet gösteren tersaneler içerisinde aktif olan tüm tersanelerin çalışanlarına anket uygulaması yapılmıştır. Altınova tersaneler bölgesinde faaliyet izni alan 40 tersane içinde elli ve daha fazla işçi alıştırınlar seçilmiştir. Bunun sebebi, işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bazı düzenlemelerin yasalarda elli ve daha fazla işçi çalıştırın işyerlerine uygulanması ve uygulanan anket içindeki soruların bu düzenlemeleri de kapsamasıdır. Bu tersanelerdeki yaklaşık 4300 çalışan arasından örnekleme ile 300 işçiye anket uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS 17 istatistik programına aktarılmış, verilen cevaplar çapraz karşılaştırma yapılarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Kavramı

Sağlık, sadece bedensel bütünlük içinde hastalıklı olmama durumu değildir. Bunların dışında sağlıklı olmanın ruhsal ve sosyal boyutları da vardır. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından sağlık, “Sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil aynı zamanda beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir huzur ve iyilik halidir” şeklinde tanımlanmaktadır (DSÖ Anayasası, 2010). İnsan hayatının önemli bir bölümünü oluşturan çalışma hayatında da beden, ruhen ve sosyal yönden huzur ve iyilik halinde olması üzerinde duran iş sağlığı ve güvenliği kavramıdır.

Güvenlik, tehlikelere karşı korunma, emniyet içinde olma anlamlarına gelmektedir. Güvenli olma ise mevcut durum ve/veya ortamın “tehlike olasılığı taşımaması veya tehlikesizlik” ya da “hiçbir tehlike, risk yahut hata içermemesi” anlamındadır (Manuele, 1993). Çalışma hayatı ve iş ortamı, kazalara yol açması, sağlığı olumsuz yönde etkileme ihtimallerinin çok olması açısından tehlikeli bir ortamdır. İnsan hayatında önemli bir yeri olan güvenlik ve sağlığın iş hayatındaki yeri iş sağlığı ve güvenliği şeklindedir.

Sanayileşme ve üretimde teknolojik ilerleme ile birlikte çalışanların sağlık ve güvenliği önemini artırmıştır. Günümüzde bu gelişime paralel olarak işgücü küçülmüş ve yeni yönetim modelleri oluşmuştur (Ağca, 1999: 122). Dikey yapılanma yerine yatay organizasyon ön plana çıkarken sermaye odaklı güç yerine bilgi odaklı güç ve en nihayetinde yerellikten küreselliğe doğru yönelim gerçekleşmiştir. Bu gelişim içerisinde iş sağlığı ve güvenliği de yeni bir anlam kazanmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği kavramı, genel bir yaklaşımla, tehlikelerin önlenmesinin yanında risklerin öngörülmesi, değerlendirilmesi ve bu riskleri tamamen ortadan kaldırmak veya zararlarını en aza indirebilmek için yapılacak çalışmaları içerir (İri, 2007: 1). Çalışma ortamında iş görenlere zarar verebilecek tehlikeli durumların önceden alınabilecek tedbirler ile en aza indirilmesi amacı güdülmektedir. Teknolojik gelişmenin ve sanayileşmenin süreklilik arz etmesi nedeniyle her gün çalışma alanlarına katılan yeni işkolları, kimyasal maddeler, makine ve teçhizatlar bu konu

üzerinde çalışılmasını, kesintisiz olmasını, her yeni teknoloji ile karşılaşılan yeni sorunların araştırılmasını ve çözümlenmeye çalışılmasını gerektirmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 1997: 17). Bütün bunları göz önünde bulunduran Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü 1950 yılında iş sağlığı ve iş güvenliğinin tanımını yaparak bir tavsiye kararı ile üye ülkelere duyurmuştur (Tuna, 1991: 15). Bu tanıma göre iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları tüm mesleklerde işçilerin bedensel, ruhsal, sosyal iyilik durumlarını en üst düzeye ulaştırmak, bu düzeyde sürdürmek, işçilerin çalışma koşulları yüzünden sağlıklarının bozulmasını önlemek için yapılan çalışmalardır. Ayrıca işçileri çalıştırılmaları sırasında sağlığa aykırı etmenlerden oluşan tehlikelerden korumak, işçileri fizyolojik ve psikolojik durumlarına en uygun mesleksel ortamlara yerleştirmek ve bu durumları sürdürmek, özet olarak işin insana ve her insanın kendi işine uyumunu sağlamak için çalışmalar da iş sağlığı ve güvenliğinin amaçları arasındadır. Bu tanıma göre işçi sağlığı şu amaçları kapsayan bir hizmet zinciridir (Akkaya, 2007: 4):

1. Çalışanların sağlık kapasitelerini en yüksek düzeye çıkarmak,
2. Çalışmanın olumsuz koşulları nedeni ile sağlığın bozulmasını önlemek,
3. Her işçiyi fiziksel ve ruhsal yeteneklerine uygun işlerde çalıştırmak,
4. Yapılan iş ile işçi arasında uyum sağlayarak, asgari yorgunlukla en uygun randıman elde etmektir.

Ayrıca Türkiye'nin de onayladığı ILO'nun 155 No'lu sözleşmesi iş sağlığı ve güvenliği ve çalışma ortamına ilişkindir.

İş sağlığı ve güvenliği kavram olarak birbirlerinden ayıramayan bir bütünü oluşturur. İkisinin de temel amacı, işçinin çalışma ortamında mesleki tehlikelerden korunması ve önlenemez iş kazaları ile meslek hastalıklarının alınacak tedbirler ile engellenmesidir. Bununla birlikte, "işçi sağlığı" ve "iş güvenliği" olarak ayrı da kullanıldığı görülür. Bunun yanında sadece "iş güvenliği" kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Ancak iş sağlığı kavramı iş ortamında mevcut ve muhtemel sağlığı etkileyen risk faktörleri karşısında işçinin sağlığının korunmasını içerirken (Keleş, 2004: 16), iş güvenliği, işçinin yaşamına ve vücut bütünlüğüne yönelik tehlikelerin

ortadan kaldırılması için gerekli teknik kuralları ele alır (Demircioğlu ve Centel, 1995: 286).

Kavram üzerine yapılan bütün tanımlamaların temelinde işçinin sağlığını korumak yatar. Temelde bu olmasına karşın iş sağlığı ve güvenliği değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bunlardan birisi iş güvenliğini, işyerlerinde çalışanların işin yapılması ile ilgili ortaya çıkan tehlikelerden bedensel ve ruhsal olarak zarar görmemesi için alınması gerekli hukuki, teknik ve tıbbi önlemleri sağlamaya yönelik sistemli çalışmalar olarak açıklamıştır (Timuçin, 1985: 142).

Yine ILO'nun yaptığı tanımları temel alarak başka bir tanımda iş sağlığı ve güvenliği, çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini en üst düzeye getirmek ve bu düzeyi sürdürmektir, sağlıklarını gelebilecek olan zararları önlemek için gerekli ergonomi çalışmalarını yürütmektir. Ayrıca bu çalışmalara ek olarak iş görenleri fizyolojik ve psikolojik yeteneklerine uygun işlere yerleştirmek, güvenli ve rahat bir ortamda çalışmalarını sağlamaktır (Yasan ve Küçük, 2005: 4).

Basit bir tanımda iş sağlığı ve güvenliği, işçilerin iş kazalarına uğramalarını önlemek amacıyla güvenli çalışma ortamını oluşturmak için alınması gereken önlemler dizisidir. İş sağlığı ve güvenliği, işçinin yaptığı iş nedeni ile herhangi bir zarar görmesini engellemek amacıyla güder. Gelebilecek bu zarar beklenmedik bir durumdan da kaynaklanabilir. Genel olarak bu beklenmedik durum "kaza" olarak tanımlanır. Kaza, kasıt olmaksızın beklenmedik bir zamanda, beklenmedik şekilde yaralanmalara, can ve mal kayıplarına neden olan olaydır. Kazanın tanımları üzerinde fikir birliği bulunmasına karşın iş sağlığı ve güvenliği konusu ile ilişkili "iş kazası" tanımları üzerinde farklı yaklaşımlar mevcuttur.

İş sağlığı ve güvenliği kavramı dinamik bir kavramdır. Her geçen gün yaşanan gelişime paralel olarak değişen çalışma şartları ve bireylerin sağlık ve güvenliğini kapsayan tüm durum ve risklere bağlı olarak sürekli değişim göstermektedir.

Konu üzerine birçok tanım ve açıklama yapılmıştır. Yapılan tanımlar uzmanlık alanlarına göre farklı perspektiflerden değerlendirmelerde bulunmuşlardır. İş sağlığı ve güvenliği, oldukça geniş kapsamlı ve pek çok disiplini kapsayan bir konudur ve tıp, mühendislik, sosyal bilimler... vs. bilim dallarının konuları içine girmektedir.

Çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması odak noktalı bir tanımda iş sağlığı, tüm çalışanların fiziksel, ruhsal, sosyal, moral ve iyilik hallerinin en üst düzeyde bulundurulması ve sürdürülmesi, işyeri ortamındaki sağlıksız koşulların en aşağı düzeye indirilmesi ve bunlardan korunma yöntemlerinin uygulanmasını, çalışanların fiziksel, ruhsal yeteneklerine uygun işlere yerleştirilmesini yani işin bireye, bireyin işe uyumunu amaçlayan bir olgu olarak açıklanmıştır. İş güvenliği ise, işyerlerinde işin yürütülmesi sırasında çalışma şartlarının meydana getirdiği tehlikelerde ve çalışmalarda makine, tesis ve malzemeye yönelik zararların, aksaklıkların araştırılması ve önlenmesi için yapılan teknik ve sistemli çalışmalardır (Koç, 2004: 6).

İşletme mantığına uygun olarak, üretim ve verimliliğin korunması odaklı tanımda iş sağlığı ve güvenliği, işin yürütülmesi sırasında doğan sağlığa zarar verecek koşullardan ve güvenliği tehlikeye düşürecek durum ve davranışlardan korunmak, üretimin devamlılığını sağlamak ve verimliliği artırmak amacıyla yürütülen sistemli ve bilimsel çalışmalardır şeklinde açıklanmıştır (Keleş, 2004: 16).

İş sağlığı ve güvenliğinin temelini çalışanların, işyeri ortamındaki fiziksel ve kimyasal etmenlerin zararlarına, üretim araç ve gereçlerinin tehlikelerine, kullanılan ham ve yardımcı maddelerin çeşitli zararlı etkilerine maruz kalmaları ve bunlara bağlı iş kazası ve meslek hastalıkları oluşturur. İşyerinde meydana gelen kazalar “mesleki kazalar” olarak, işin nitelik ve yürütüm koşullarının doğurduğu sakatlık ve hastalık ise “meslek hastalıkları” olarak incelenebilir (Ringdahl, 1993).

İş kazası kavramı bir işin yapılması sırasında karşılaşılan kaza ile ilgilidir ve ayrı bir tanım yapılmasına ihtiyaç duymaktadır. Çalışma hayatında iş kazalarının işçi, işveren, sigorta kurumları ve diğer bazı kuruluşları ilgilendiren hukuki sorunlara neden olması ve bu arada, işçinin korunması ana kuralı, iş kazası anlamının genişlemesine neden olmuş ve tanımı güçleştirmiştir (Müngen, 1990: 15).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) iş kazasını “önceden planlanmamış, çoğu zaman yaralanmalara, makine ve teçhizatın zarara uğramasına veya üretimin bir süre durmasına yol açan olay” olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

ise iş kazasını “belirli bir zarar veya yaralanmaya yol açan, önceden planlanmamış beklenmedik bir olay” şeklinde tanımlamıştır.

Ülkemizde bu tanımlardan biraz farklı tanımlar yapılmıştır ve iş kazası tanımı kapsamına sadece çalışanlara gelebilecek zararları almıştır. Basit bir tanımda iş kazası iş yerinde meydana gelen ve işçiyi bedenen veya ruhen etkileyen olay şeklinde tanımlanmıştır. Daha kapsamlı bir tanımda ise iş kazası, işyerinde veya işverenin otoritesi altında herhangi bir yerde bulunduğu bir sırada, gördüğü bir iş veya işin gereği dolayısıyla, sigortalıyı ani ve harici gelen olayda bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır (Korkusuz ve Uğur, 2009: 218).

İş kazalarından en çok etkilenenlerin başında çalışanlar gelmektedir. Çalışanlar, yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu gelir kaynağını çalışarak elde eden kesimi oluşturur. İş kazası meydana gelmesi nedeniyle çalışanların bu gelir kaynağının kesilmesine, hayatını kaybetmesi sonucu bakmakla yükümlü oldukları yakınlarının maddi ve manevi kayıplarına neden olmaktadır. Ayrıca psikolojik boyutu ile diğer çalışanları ve tüm toplumu etkilemektedir. Diğer yandan iş kazası, üretimin aksamasına, verimliliğin düşmesine, siparişlerin yetiştirilememesi ve itibar kaybına, tazminat ödeme ve idari yaptırımlarla karşılaşılması gibi işverene ek maliyetler oluşturan sonuçlar doğurmaktadır (Sabuncuoğlu, 2000: 253).

İş sağlığı ve güvenliği açısından çalışanların sağlıklarını etkileyen diğer bir risk faktörü de meslek hastalıklarıdır. Meslek hastalıkları da iş kazaları gibi yapılan iş nedeniyle veya çalışma ortamından kaynaklanan ve işçilerin sağlıklarına zarar veren risklerdendir. Ancak meslek hastalıkları iş kazaları gibi aniden ortaya çıkmazlar. Bir işte çalışmanın sonucunda zamanla ortaya çıkarlar (Karakaş, 2007: 68).

Meslek hastalığı, işçinin işverenin emir ve talimatı (otoritesi) altında çalışmakta iken işin niteliğine göre yinelenen bir nedenle veya işin yürütüm koşulları nedeniyle maruz kaldığı bedeni veya ruhi arızadır (Güzel ve diğ., 2008: 241).

5510 sayılı SS ve GSS kanununun 14. maddesinde meslek hastalığı tanımlanmıştır. Buna göre meslek hastalığı, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özrürlük halleridir.

Meslek hastalıkları gruplarından bazıları şunlardır (Karakaş, 2007: 68):

1. Kimyasal maddeler ile olan meslek hastalıkları
2. Mesleki cilt hastalıkları
3. Pnömonkozlar ve diğer mesleki solunum sistemi hastalıkları
4. Mesleki bulaşıcı hastalıklar
5. Fiziki etkenlerle olan meslek hastalıkları

1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları

İşyerlerinde, temel görevleri çalışanların yaptıkları işten dolayı karşılaştıkları sağlık sorunlarına çözüm getirmek olan iş sağlığı ve güvenliği birimleri bulunmaktadır. Bu birimler 4857 sayılı İş Kanunu ile en az elli işçi çalıştırılan işyerlerine bulundurulma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak daha sonra çıkarılan 5763 sayılı kanun ile iş yeri sağlık ve güvenlik birimlerini işveren kendi bünyesinde kurabileceği gibi bu yükümlülüğünü işletme dışında kurulu ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alarak da yerine getirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bahsedilen bu birimler İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu ile İşyeri Hekimi'dir. Ayrıca görev ve bulundurulma şartları yönetmeliklerle düzenlenen İşyeri Hemşiresi de iş sağlığı ve güvenliği birimlerinden sayılabilir.

1.2.1. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları

İş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasında çalışanların katılımını sağlayan, işveren ile çalışanları bir platformda buluşturan İSG kurulları, işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği örgütlenmesinin en önemli kısmını oluşturur.

İSG kurullarının kurulma şartları ve görevleri 4857 sayılı İş Kanunu'nun 80. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre sanayiden sayılan ve devamlı olarak en az elli çalışanı (elli dâhil) olan, altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde, her işveren, bir iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurmakla yükümlüdür. İSG kurullarını oluşturan kişiler:

1. İşveren veya işveren vekili,

2. İşyeri güvenlik şefi, yoksa işyerinde iş sağlığı ve güvenliği konularında görevli teknik bir kişi,
3. İşyeri hekimi,
4. Sosyal işler danışmanı, yoksa personel veya sosyal işleri yürütmekle görevli bir kişi,
5. Varsa sivil savunma uzmanı, işyerlerinde görevli formen, ustabaşı veya usta,
6. Varsa sendika temsilcilerinin kendi aralarında seçecekleri bir kişi, işyerinde sendika temsilcisi yoksa o işyerinde işçilerin yarısından fazlasının katılacağı toplantıda açık oyla seçilecek bir işçi (İSG tüzüğü, md.3).

İSG kurulları, işyerindeki iş güvenliği ile ilgili sorunlarının tespit edilebileceği, çalışanların bu konuda karşılaştıkları olayları ve önerilerini yönetime aktarabilecekleri zeminlerdir. Bu kurullar, öneriler ve kendi analizleri sonucunda işyerinde oluşabilecek tehlikeli durumları inceler ve çözüm önerileri oluştururlar. Dolayısıyla bu kurullar sebep-sonuç analizleri ve problem çözme teknikleri kullanırlar. Bu çalışmalar sayesinde kurulda bulunanlar genel olarak işyerindeki güncel problemlerle ilgilenirler (Goetsch, 1996: 409).

19 Şubat 1973 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Tüzük, kurulların ödev, yetki ve sorumluluklarını 4. maddesinde şu şekilde açıklar:

1. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konularında o işyerinde çalışanlara yol göstermek işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin tedbirleri tespit etmek ve işveren veya işveren vekiline tekliflerde bulunmak. İşyerinin niteliğine uygun bir işçi sağlığı ve iş güvenliği işçi yönetmeliği taslağı hazırlamak ve işverenin veya vekilinin onayına sunmak ve iç yönetmeliğin uygulanmasını izlemek,
2. Makine ve tezgâhlarla gerekli koruyucuların güvenlik verici bir şekilde yerleştirilmesi, uygulanan çalışma usulleri, kullanılan malzeme, kişisel korunma araçları, işyerinin temizliği gibi işyerinde, işçi sağlığını ve iş güvenliğini sağlayacak bir düzen kurulması için işveren veya işveren vekiline tekliflerde bulunmak,

3. Ölüm veya sürekli iş göremezlikle sonuçlanan her iş kazası veya meslek hastalığında yahut işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir tehlike halinde, gerekli araştırma inceleme ve soruşturmayı yapmak, alınması gereken tedbirleri bir raporla tespit ederek işveren veya işveren vekiline vermek,
4. İşyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği eğitim ve öğretimini planlamak, bu konu ve kurallarla ilgili programları hazırlamak, işverenin veya işveren vekilinin onayına sunmak ve uygulanmasını izlemek
5. İşyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanıp yerleştirilmesi ve geliştirilmesi, bu konudaki ilginin devamı ve pekiştirilmesi için yayınlar yapmak, konferanslar verdirmek ve benzeri çalışmalarda bulunmak,
6. Tesislerin bakım ve onarımında gerekli güvenlik tedbirleri planlamak ve kontrol etmek,
7. İşyerlerinin özelliklerine göre işçilerin periyodik sağlık muayene ve kontrollerinin yapılıp yapılmadığını izlemek,
8. İşyerinde yangınla ilgili tedbirlerin yeterliliğini ve ekiplerin çalışmalarını izlemek, bu konuda işverene veya işveren vekiline tekliflerde bulunmak,
9. Sağlık ve güvenlik durumu ile ilgili yenilikleri izlemek, bu konudaki bilgileri toplamak ve değerlendirmek ve bunlara ilişkin tedbirlerin alınmasını teklif etmek,
10. İşyerinin sağlık ve güvenlik durumuyla ilgili, yıllık bir rapor hazırlamak, o yıl ki çalışmaları değerlendirmek ve elde edilen tecrübeye göre ertesi yılın çalışma programında yer alacak hususları tespit etmek ve işverene teklifte bulunmak,

1.2.2. İşyeri Hekimi

Statüsü yasalarla belirlenmiş, işyerlerinde sağlığa aykırı koşulların tespitini, iyileştirilmesini ve işçi sağlığının korunmasını sağlayan hekimler işyeri hekimleridir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 81. maddesi iş yeri sağlık birimlerinin oluşturulma şartlarından bahsetmektedir. Bu maddeye göre işverenler, devamlı olarak en az elli işçi çalıştırdıkları işyerlerinde alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi, iş kazası ve meslek hastalıklarının

önlenmesi amacıyla işyerindeki işçi sayısı, işyerinin niteliği ve işin tehlike sınıf ve derecesine göre işyeri sağlık ve güvenlik birimi oluşturmakla yükümlüdürler. Bu birimler işçilerin ilk yardım ve acil tedavi ile koruyucu sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yürütülmesinden de sorumludurlar. Ayrıca bu maddeye göre işverenlerin iş yeri sağlık ve güvenlik hizmetleri ile ilgili diğer yükümlülükleri, bir veya birden fazla iş yeri hekimi ile gereğinde sağlık personelini görevlendirmek ve sanayiden sayılan işlerde iş güvenliği uzmanı olan bir veya birden fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmek olarak sayılmaktadır.

İşverenler, bu yükümlülüklerini yerine getirebilmek için kendi bünyesinde, yine vasıfları yönetmeliklerle belirlenmiş personel çalıştırabileceği gibi, işletme dışında kurulmuş ortak kullanılabilen sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alabilir.

İşyeri sağlık ve güvenlik biriminde görevlendirilecek işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları ve işverence görevlendirilecek diğer personelin nitelikleri Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği ve Türk Mimar Mühendis Odaları Birliğinin görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Ayrıca bu yönetmelikte görevlendirilecek bu personelin sayısı, işe alınmaları, görev, yetki ve sorumlulukları, çalışma şartları, eğitimleri ve belgelendirilmeleri de belirlenir. İşyeri sağlık ve güvenlik birimlerinde görev alacak personelin görevlerini nasıl yürütecekleri de çıkarılan bu yönetmelikte belirtilmektedir. Ayrıca işyerinde kurulacak sağlık ve güvenlik birimleri ile ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin nitelikleri, ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alınmasına ilişkin hususlar ile bu birimlerde bulunması gereken personel, araç, gereç ve teçhizat, görevlendirilecek personelin eğitim ve nitelikleri de belirlenir.

İşyeri hekiminin başlıca tıbbi görevleri şunlardır.

1. İşçilerin işe giriş muayenelerinin yerine getirilmesi,
2. Aralıklı kontrol muayenelerinin yapılması,
3. Özelliği olan işçilere, bu arada ağır ve tehlikeli işlerde çalışanlara, gebe ve emzikli kadınlara, 18 yaşından aşağı gençlere, iki yaşından küçük çocuk sahibi

annelere, malul ve arızalılara, alkoliklere, birden fazla iş kazası geçirmiş işçilere özel bir ilgi ve özen gösterilmesi,

4. Meslek hastalığı, üç haftadan uzun işten uzaklaşmalar halinde işe dönüş muayenelerinin yapılması,

5. Gereği halinde ek ve tamamlayıcı muayenelerin yaptırılması, gerekli hallerde radyolojik muayenelerinin sağlanması,

6. Kaza halleri için işyerinde ilk yardım organizasyonu ve acil tedavinin yapılması,

7. Koruyucu aşıların yapılması ve izlenmesi,

8. Kadın işçilerin, çalıştırıldığı işyerlerinde ilgili tüzük gereği oluşturulan kreş ve çocuk bakım yerlerinde barındırılan çocukların sağlık kontrollerinin yapılması ve bu yerlerin sağlıklı bir şekilde organizasyonunun yapılarak denetlenmesi

İşyeri hekiminin tıbbi görevlerinin yanı sıra teknik görevleri de bulunmaktadır. Bunların en başında şunlar vardır; işyeri hijyeni sağlamak, yemeklerin kalorilerinin hesaplamak, işçi-iş uyumunu incelemek, araştırma yapmak, eğitim programlarının yapılmasında önerilerde bulunmak, kayıt ve istatistik tutmak, sağlık dosyası oluşturmak (Gümüş, 2001: 106).

1.2.3. İşyeri Hemşiresi

Aralık 2003 tarihli ve İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, “sağlık birimlerinde tam gün çalışacak en az bir işyeri hemşiresi veya sağlık memuru görevlendirilir” hükmünü içermektedir. İşyeri hemşireliği tam gün çalışma gerektirir ve işyeri sağlık birimi hizmetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte işyeri hemşiresi veya sağlık memurlarının Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından sertifikalandırılmış olmalarını öngörmektedir.

İşyeri hemşirelerinin (veya sağlık memurlarının) başlıca görevleri, işyeri hekimlerinde olduğu gibi koruyucu sağlık hizmetleridir. İlgili yönetmelikte işyeri hemşirelerinin (veya sağlık memurlarının) görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sorunların saptanmasında, önceliklerin belirlenmesinde ve yapılacak çalışmalarda işyeri hekimine yardımcı olmak,
2. Çalışanların özellikleri ve sağlık düzeyleri ile ilgili veri toplamak, kaydetmek, sağlık ve çalışma öykülerini işe giriş/periodyk muayene formuna yazmak,
3. İşyerinde sağlık taramaları yaparak şüpheli vakaları hekime sevk etmek,
4. Gebe ve emzikli kadınların izlenmesi, zararlı maddelerden korunması için çalışmak, çocuk bakım hizmetleri ile ilgili çalışmaların planlanması, yürütülmesi ve kontrolüne katılmak,
5. Çalışanların hastaneye sevk işlemlerini sağlamak, tedavisini izlemek ve iyileştirme hizmetlerine katılmak,
6. Yardımcı sağlık hizmetlerinin planlanması, değerlendirilmesi, izlenmesi ve yönlendirilmesinde işyeri hekiminin önerileri doğrultusunda çalışmak ve gerekli kayıtları tutmak,
7. İlk yardım hizmetlerinin organizasyonu ve yürütümünde işyeri hekimine yardımcı olmak,
8. İşyerinde çalışanların sağlık eğitiminde görev almak

1.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Önemi

İnsan hayatı hiçbir maddi varlıkla ölçülemez olması ve korunmasının gerekliliği iş sağlığı ve güvenliğinin en önemli nedenlerinden birisi ve en önemlisidir. Her yıl % 98'inin önlenebilir kazalar nedeni ile binlerce kişinin hayatını kaybetmesi ve sakat kalması, yaptığı iş nedeni ile hastalıklara yakalanması konunun insani perspektiften ele alınması gerektiğini de anlatır. Bunun yanında ekonomik nedenler de iş sağlığı ve güvenliğinin önemini ortaya koyan önemli olgular arasındadır. İş kazalarının neden olduğu başta kalifiye eleman kayıpları ve çalışanlar üzerinde olumsuz tesirleri ile verimliliğin azalması, sonra değeri çok pahalı olan makine, tesis, araç ve gereçlerdeki hasarlar maddi yönden küçümsenemeyecek değerlerdir. Bu durum mikro ölçüde şirketlerin ekonomisini olumsuz yönde etkilediği gibi, makro düzeyde ülke ekonomisi üzerinde de büyük olumsuz etkileri vardır. ILO verilerine göre gelişmekte olan

ülkelerin iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu meydana gelen ekonomik kayıplarının gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH)'larının yaklaşık %4'ü kadar olduğu tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde TÜİK'den alınan 2008 yılı GSYİH rakamlarına göre iş kazası ve meslek hastalıklarının toplam maliyeti yılda yaklaşık 38 Milyar TL olarak tahmin edilmektedir (Ulusal İSG Politika Belgesi, 2009: 4).

Çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik halinin bozulması, yaşadıkları karşısında çaresiz kalmaları ve katlanmak zorunda kaldıkları acı kayıplar yakın çevrelerini ve bakmakla yükümlü oldukları kişileri de olumsuz yönde etkilemektedir. İş sağlığı ve güvenliğinin sosyal boyutunu oluşturan bu nedenler toplumsal sağlık yönünden de önemlidir.

İş sağlığı ve güvenliğinin önemini birçok başlığa ayırmak ve bu açılardan bakmak mümkündür, ancak konu iki boyutta incelenebilir: (1) Sosyal boyut, (2) Ekonomik boyut.

1.3.1. Sosyal Boyut

İnsan hayatı kutsaldır ve herkesin yaşama hakkı ile özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır (İHEB, 2011). İnsanların bu haklarını ırk, soy, inanç, cinsiyet, yaş, meslek farkı gözetmeden güvence altına alan uluslararası ve ulusal yasalar yapılmıştır.

Üretimin en önemli unsuru insandır. Mal ve hizmet üretiminde işçilerin emeği, üretime katılan önemli bir üretim faktörüdür. Makineleşmenin artması, üretimde bilgisayar ve robotlar kullanılarak otomasyon sistemlerine geçilmiş olması belli ölçüde insan emeğine duyulan ihtiyacı azaltsa da tamamen ortadan kaldırmamıştır.

İnsanlar ihtiyaçlarını karşılamak için bir gelir elde etmelidirler ve bu geliri elde etmek için çalışmak zorundadırlar. Önceleri insanın çalışma hayatı ve mekânı kendi işyeri ve eviyken Sanayi Devrimi sürecinde bu durum değişmiştir. Örneğin 1871'de ABD nüfusunun %70'i kendi işyerinde çalışırken, bu oranın 1970'te %5'e düştüğü bilinmektedir (Sennett, 1993: 57). İnsanların çalışma ortamı sanayinin gelişmesi ile birlikte sağlık ve güvenlik açısından daha tehlikeli bir duruma gelmiştir. Sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi çalışanların güvenliği ile ilgili sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlar önceleri fazla önemsenmemiştir, ancak sorunların işletmelerin

çalışmasını tehlikeye sokması ve iş verimini etkilemesi sağlık ve güvenlik tedbirlerinin alınmasını gündeme getirmiştir. Ayrıca meydana gelen iş kazaları ve meslek hastalıkları kişiyi direkt çalışmaktan alıkoyması (Aygün, 1990: 104) gerek bireyi ve gerekse toplumu etkilemesi açısından iş sağlığı ve güvenliğinin önemini artmasına neden olmuştur

Amacı sadece çalışanları iş ortamında tehlikelerden korumaktan ibaret olmayan iş sağlığı ve güvenliği, bunun yanında daha iyi, sağlıklı ve güvenli bir iş ortamı oluşturarak toplumsal sağlığa da katkıda bulunmaktadır. Bunun sonucunda da bireylerin bedensel ve ruhsal iyilik hallerinin sürekliliğini sağlayarak sosyal açıdan tüm toplumun da iyilik halinin sürekliliğini sağlamaktadır. Güvenli ve sağlıklı bir ortamda çalışan işçiler işlerine daha iyi motive olurlar. Çalışma ortamlarında fiziksel ve psikolojik olarak güvende olduğu bir ortam oluşturmak, çalışanların değerli olduğunu göstermek için iyi bir yoldur (Stephan ve Marjorie, 2002: 309).

Sanayinin gelişmesi başlamadan önce maden ocaklarında kömür tozları, gemi inşasında asbest meslek hastalıklarına neden olmakta idi (Jhonston ve McIvor, 2004: 235). Daha sonra sanayileşmenin gelişmesi ile birlikte makineleşmenin artması ve çok daha fazla çeşitte kimyasal maddelerin kullanımı önem kazanmasıyla birlikte özellikle bu kimyasalların ve radyoaktivitenin kanserojen etkisi öne çıkmış durumdadır (Yiğit, 2005: 6). Ayrıca iş ortamlarındaki psikososyal koşullar çalışanlar üzerinde stres ve strese bağlı hastalıkların oluşmasına neden olmaktadır. Günümüzde stresin meslek hastalıkları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu kabul edilmektedir (Sadullah, 1998: 410).

Toplum içindeki önemli bir grup olan çalışanlar, işyerlerinde giderek artan tehlikelere maruz kalmaktadırlar. Bu tehlikelerin artması sonucunda çalışanlar iş kazası ve meslek hastalığı ile karşılaşma riskleri de artmıştır. Bu risklerin etkilediği ve toplumda önemli bir yer tutan, hem kendi yaşamlarını, hem de bakmakla yükümlü oldukları yakınlarının yaşamlarını ruh ve beden sağlığı içinde ekonomik ve sosyal bakımdan sürdürebilmelerini sağlayan işçilerdir (Alper, 1992: 82).

Çalışanların iş kazası ve meslek hastalıklarından etkilenmesinin bir sonucu olarak, çalışanın ve ailesinin geliri düşecektir. Bu durum çalışan ve ailesi üzerinde olumsuz

etkiler meydana getirecektir. Ayrıca iş kazası ve meslek hastalığı ile karşılaşan çalışan hayatını kaybetmesi durumunda ailesi ve yakınlarının psikolojileri etkilenecektir. Sakat kalması, uzuv veya uzuvlarını kaybetmesi sonucunda sadece gelir kaybına uğramayacak, gerek kendisi gerekse ailesi ruhsal yönden olumsuz etkilenecektir. Bu durum çalışanı alışmış olduğu bir yaşam tarzından uzaklaştıracak, onun statü, çevre ve arkadaş kaybına uğramasına sebep olacaktır. Sonuç olarak toplumun çoğunluğunu oluşturan çalışan kesimin bedensel ve ruhsal olarak iyilik halleri toplumun da iyilik halidir.

Güvenli bir iş ortamında çalışmak çalışanların moralini yükseltecek, güvenli ve sağlıklı olmalarından dolayı daha verimli çalışmalarının yanında, psikolojik ve ruhsal yönden sağlıklı ve mutlu bireyler olarak topluma faydalı olacaklardır.

1.3.2. Ekonomik Boyut

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının temel hedeflerinden birisi, çalışanların yaralanmalarını veya can kaybına uğramalarını önlemektir. Bunun yanında bu çalışmaların yapılmasının ikinci bir hedefi de, iş kazaları ve meslek hastalıklarının neden olduğu üretim ve işletme maliyetlerinin düşürülmesidir. Bu hedefteki iş sağlığı ve güvenliğinin temel prensibi “önlemek ödemekten daha ucuz ve insancıldır” fikridir.

İş kazaları önemli üretim kayıplarına neden olur ve bu durum maliyetleri artırır. Hastalık veya yaralanma meydana geldikten sonra, tanı ve tedavi için bazen yüklü miktarda harcama yapılması gerekebilir. Oysa koruyucu yaklaşımlar çoğu kez küçük maliyetler ile sağlanabilmektedir (Bilir, 2005: 9). İş güvenliği çalışmaları, risklerin önceden belirlendikten sonra bunlara karşı gerekli tedbirleri alarak, kaza ve meslek hastalıklarının oluşmasına meydan vermemek üzerine olmalıdır. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu meydana gelen maddi kayıplar işyerlerinde zamanında alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin yanında çok daha büyük olmaktadır (Orhan, 2007: 24). Bu sebeple işyerlerinde gerekli sağlık ve güvenlik tedbirlerinin alınması insani bir sorumluluğun yanında ekonomik zorunluluktur.

Bir işyerinin en önemli ekonomik varlığı, aslında kendi çalışanlarıdır. İş sağlığı ve güvenliğinin ekonomik etkileri ele alındığında, iş ve ekonomik gelişmelerin

çalışanların sağlıklarına vereceği zararlar değil, bu gelişmelerin çalışanların sağlıkları ve iyiliklerine yöneltilmesi görüşülmelidir.(Lehtinen, 2010: 87).

İş sağlığı ve güvenliğinin ekonomik boyutu çalışanlar, işveren, işletme ve ülke açısından farklı derecelere sahip olsalar da bütün taraflar için ayrı öneme sahiptir.

İş sağlığı ve güvenliğinin ekonomik boyutu, çalışanlar için iki yönden önemlidir: karşılaşılan bir iş kazası veya meslek hastalığı sonucu çalışanın hayatını kaybetmesi ile bakmakla yükümlü oldukları yakınlarının gelirinin azalması veya kesilmesi, uzuv kayıpları sonucunda sakat kalması veya hastalık nedeni ile çalışamaz durumda olması gelirinin azalmasına neden olması.

İşveren ve işletmeler çalışanlarını işyerlerinde oluşabilecek iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı korumak ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamakla sorumludurlar. Bu sorumluluk insani olmasının yanında yasalarla da zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca gerekli emniyet tedbirlerini almak belirli bir maddi gider kalemi oluşturması yönü ile de işletmeleri etkilemektedir. Ancak iş güvenliği yatırımlarının kazaları, yaralanmaları ve kayıpları azaltıcı, kazancı artırıcı yönü bulunmaktadır (Roa and Merisalu, 2010: 89).

İş kazası ve meslek hastalıkları ile karşılaşılması işletmeler ve işverenler açısından önemli maliyetler doğurmaktadır. Üretimin durması, değerleri çok yüksek sanayi makineleri ve malzeme ile kalifiye ve yetişmiş işgücü kaybının yanında iş kazası ile karşılaşan işletmelerin itibar kayıpları ve çalışanlarının verimliliğinin düşmesi de iş sağlığı ve güvenliğinin işletmeler ve işverenler açısından ekonomik boyutunu oluşturmaktadır. Kazaya uğrayanlara ödenen tazminatların yanında işletmelere verilen maddi cezalar ve mahkeme masrafları da ekonomik boyutun içine girmektedir. Çalışanları korumasının yanında iş sağlığı ve güvenliğinin ikinci büyük hedefi maliyetleri düşürerek işletmeyi çok yönlü kayıplardan koruması açısından oldukça önemlidir

İş kazaları ve meslek hastalıklarının işverene yüklediği doğrudan kayıplar şu şekilde özetlenebilir (Durdu, 2006: 14):

1. Kaza anında yapılan ilkyardım masrafları,

2. Kaza sonrasında ödenen hastane masrafları, ilaç bedelleri,
3. Kazaya uğrayan çalışana ödenen geçici ve sürekli iş görmezlik ödenekleri,
4. Gerekli dinlenme süreleri için ödenen ücretin üçte ikisi,
5. Kazaya uğrayan çalışana ya da ailesine ödenen tazminatlar,
6. Mahkeme giderleri,
7. Ölümlü kazalarda uygulanacak cezai hükümlerin bedelleri.

İşverenlerin katlanmak zorunda kaldıkları dolaylı maliyetler ise şu unsurlardan oluşmaktadır (Sadullah, 1998: 419):

1. İş gücü kayıpları,
2. İşçinin çalışmamasından kaynaklanan kayıplar,
3. Kazaya uğrayanın işyerinde bulunan yakın çevresindeki arkadaşlarının çalışmamasından kaynaklanan kayıplar,
4. Yasal işlemler vb. uğraşlar nedeniyle geçen zamandan kaynaklanan kayıplar,
5. Üretim kaybı;
  - a. Kaza sırasında üretimin kesilmesinden kaynaklanan kayıplar,
  - b. Makinelerin durması veya hasar görmesinden kaynaklanan kayıplar,
  - c. Kaza geçiren işçinin daha sonra işe başladığında veriminin düşerek üretimi etkilemesinden kaynaklanan kayıplar.
6. Siparişlerin zamanında karşılanmasında ortaya çıkabilecek zorunlardan kaynaklanan kayıplar;
  - a. İşletmenin itibarının düşmesinden kaynaklanan kayıplar,
  - b. Geç teslimat nedeniyle ödenen ceza ve tazminatlar yüzünden kaynaklanan kayıplar.
7. Devlet tarafından yapılacak soruşturma masrafları; kaza denetimleri, bilirkişi vb.

Ülke ekonomisi açısından da son derece önemli hale gelen iş kazaları ve meslek hastalıkları büyük bir ekonomik yük getirmektedir. İş kazası sonucunda hayatını kaybeden ve sakatlananların çalışma hayatından çekilmeleri ile çalışabilecekleri sürede sağlayabilecekleri üretim ve katkılarında, çalışırken ödedikleri SSK priminden yoksun kalınmaktadır. Ayrıca kazaya uğrayanlar ve meslek hastalığına yakalananlar ile ilgili muayene, teşhis ve tedavi için gerekli tüm harcamalar, ilaç ve protezler SSK tarafından karşılanmaktadır. İş kazaları ve meslek hastalıkları ulusal kalkınmayı engelleyici ve ulusal refahı azaltıcı bir işlev görmektedir (Yiğit, 2005: 30).

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ekonomik etkiler makro ekonomik göstergeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Üretimde verimliliğin düşmesinin yanında bu olumsuz etkiler dört maddede özetlenebilir (Şahin, 2001: 8):

1. Karşılaştıkları iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda malul kalanlara ve ölenlerin bakmakla yükümlü oldukları yakınlarına aylık bağlanması sonucu sosyal güvenlik kuruluşlarına büyük bir yük oluşturmaktadır.
2. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu muayene, teşhis ve tedavi için gerekli olan bütün harcamalar ve iş görmezlik ödenekleri sosyal güvenlik kuruluşları tarafından karşılanmakta olup, bu harcamalar da çok yüksek tutarlara ulaşmaktadır.
3. Sosyal güvenlik kuruluşları tarafından karşılanmayan zararlar, zarara uğrayanlar tarafından maddi ve manevi tazminat veya destekten yoksun kalma tazminatı olarak sorumlu olanlardan talep edilebilmektedir.
4. İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda hayatını kaybeden veya malul kalanların çalışma yaşamından ayrılmasıyla, bu kişilerin çalışabilecekleri sürede sağlayacakları üretim ve gayri safi milli hâsılaya eklenecek katkılarında ayrıca çalışırken ödedikleri sosyal sigorta primlerinden yoksun kalınmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliğinin ekonomik etkileri ülke ekonomisi açısından da önemli olması, çalışanların sağlıklarının korunması ve güvenli bir iş ortamının oluşturulması önemli bir devlet politikası haline getirilmesi gereği görüldüğü gibi oldukça açıktır (Akbulut, 1996: 2).

1.4. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Temel İlkeleri

İş sağlığı ve güvenliğinin temel amacı çalışanların sağlıklarını korumak ve risk analizi yaparak yapılan işten ve bulunulan ortamdan kaynaklanan oluşabilecek tehlikelere karşı emniyetli bir çalışma ortamı oluşturmaktır. Buna bağlı olarak iş sağlığı ve güvenliğinin tüm boyutlarını ortaya koyan 21 temel ilke sıralanabilir (Gökpınar, 2004: 20):

1. Koruyucu hizmetler temel görevdir,
2. İş ile onun sağlık yönü birbirinden ayrılamaz,
3. Öncelik insandadır, üretim ikinci planda gelir,
4. İş sağlığı ve güvenliği tüm çalışanların sağlığı ile ilgilidir, her tür işte çalışanlar bu kapsama girer.
5. İş sağlığı ve güvenliği, sadece iş kazaları ve meslek hastalıklarından oluşmaz,
6. İş kazaları ile meslek hastalıkları önlenebilir nitelikte olgulardır. Ortaya çıkmış olmaları gerekli önlemlerin alınmadığını gösterir,
7. İş sağlığı ve güvenliği çalışanların sadece sağlıklarının korunmasını değil, geliştirilmesini de amaçlar,
8. Yaşama ve çekişme koşulları birbirinden ayrılamaz,
9. Çalışılan ve çalışılmayan (işsizlik, grev vb.) dönemler birbirinden ayrılamaz,
10. İş sağlığı ve güvenliği çok bilimli (multi-disipline) bir konudur,
  - a. Tıp bilimleri ile ilgilidir,
  - b. Mühendislik bilimleri ile ilgilidir,
  - c. Sosyal bilimler ile ilgilidir,

11. İş sağlığı ve güvenliği bir ekip hizmetidir. Çok-bilimli karakterinin bir uzantısı olarak, eş güdüm halinde ve çok sayıda uzmandan oluşan bir hizmetin sunulması zorunluluk olmaktadır,
12. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinde kurumlar arası işbirliği zorunludur,
13. İş sağlığı ve güvenliği tüzesisinin odak noktasında işyeri hekimi bulunmaktadır,
14. İş hukuku tüzesi bir bütündür,
15. Hukuka saygı bir bütündür,
16. Konunun ekonomik boyutu, hizmet planlayıcılarından sunucularına kadar herkesi ilgilendirir,
17. Bireysel çabalarla ve tek bir işyerinde “mükemmeli oluşturma” düşü ile istenilen sonuç elde edilemez,
18. Bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler, iş sağlığı ve güvenliği alanındaki bilgilerin de sürekli olarak yenilenmesini gerektirmekte, dolayısıyla sürekli eğitimi zorunlu kılmaktadır,
19. İş sağlığı ve güvenliğinde araştırma, istatistik ve tarama çalışmaları çok önemli bir yer tutar,
20. Çalışanların sağlığını korumak ve geliştirmek temelde bir işveren yükümlülüğüdür,
21. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin başarısı, bundan yarar sağlayanların sahiplenmesi ile doğru orantılıdır.

1.5. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihi Gelişimi

İş sağlığı ve güvenliği güncel anlamını tarih içinde değişik aşama ve araştırmalar sonucu kazanmıştır. Bu aşamaların en önemlisi hiç şüphesiz ki Sanayi Devrimidir. Üretimde büyük gelişmelere neden olan Sanayi Devrimi, iş sağlığı ve güvenliğinin de önemini artırmaya başladığı dönemdir. Sanayileşme Dünyada ve Türkiye’de farklı yaşanmıştır. Bu yüzden iş sağlığı ve güvenliğinin gelişimi de farklılıklar gösterir.

1.5.1. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Dünyada Tarihi Gelişimi

Sanayileşmeye bağlı olarak üretimdeki gelişmeler çalışma hayatında da değişim ve gelişmelere yol açmıştır. Bunların sonucunda çalışanların sağlık ve güvenlik sorunları da çoğalmış ve giderek önem kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla tarih boyunca çalışma yaşamındaki gelişmeler, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki gelişmelere de kaynaklık etmiştir (Yılmaz, 2003: 1). Bu gelişmelerin en önemlisi Sanayi Devrimidir. Bu yüzden iş sağlığı ve güvenliğinin Dünyadaki tarihi gelişimi sanayi devrimi öncesi ve sonrası olarak iki başlık altında incelenecektir.

1.5.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi

Bir şeyler üreterek hayatını idame ettirme ve bunun için çalışma insanla başlamış olduğu için korumaya yönelik tedbirleri de insanlık tarihi kadar geriye götürmek mümkündür. Tam manasıyla bugünkü anlamda iş sağlığı ve güvenliği olarak tanımlanamasa da iş ile sağlık arasında ilişki eski çağlara dayandırılabilir. Bazı kaynaklara göre M.Ö. 2000 yılında Mezopotamya’da çıkarılan Hammurabi Kanunları’nda konuya dair düzenlemeler mevcuttur (Demir, 2006: 22). Ancak konunun başlangıcı M.Ö. 370 yıllarındaki Hipokrat’ın kurşunun zararlı etkilerini ortaya koyduğu çalışmasına da dayandırılabilir (Yılmaz, 2003: 3). Bu çalışmada Hipokrat kurşun koluğunu tanımlamış, halsizlik, kabızlık, felçler ve görme bozuklukları gibi belirtileri saptamış ve bulguların kurşun ile ilişkisini ortaya koymuştur (Yılmaz, 2003: 3).

Her ne kadar yapılan iş ile sağlığın ilişkisi eski çağlara dayandırılrsa da genel kabul görmüş yaklaşıma göre, bilimsel esaslara dayanılarak konunun ele alınması 16. ve 17. yüzyıllarda (1633–1714) İtalyan Bernardino Ramazzi tarafından gerçekleşmiştir. Ramazzi, kendi bulgu ve tecrübelerine dayanarak meslek hastalıkları kitabı yazmış ve iş sağlığının kurucusu olarak tarihe geçmiştir (Goetsch, 1996: 409). Ramazzi’nin meslek hastalıkları adlı kitabında erişkin hasta muayenelerinde, mutlaka “ne iş yapıyorsun?” sorusunun sorulması gerektiğini bildirmiş, ayrıca tüm iş kollarındaki iş görenlerin sağlığı ile ilgilenmiş ve ergonomi hakkındaki ilk bilgileri vermiştir (Akbaba, 1987: 231).

1.5.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası

Her alanda önemli gelişmelerin yaşandığı sanayi devrimi insanlık tarihi için önemli bir dönüşümdür. Üretimde makineleşmenin ve teknolojinin artarak büyüdüğü, toplumsal dönüşümün hız kazandığı, mevcut değerlerin ve oluşumların önemlerini yitirdiği veya ortadan kalktığı, çalışanların korunmasız kaldığı süreçte, insan sağlığı ve güvenliğini korumaya yönelik yapılan uygulamalar ve alınan önlemler başlangıç olarak sanayi devrimi gösterilebilir (Gençler, 2002: 2). Başka bir ifadeyle; iş sağlığı ve güvenliği ilk kez sanayi devrimi ile bir sorun olarak tarih sahnesine çıkmıştır (Seyyar, 2005).

Bu dönem içinde iş sağlığı ve güvenliğinin gelişimine katkıda bulunan araştırmalardan biri Dr. Percival Pott'un incelemeleridir. Dr. Pott, İngiltere'de baca temizliği yapan çocuklarda, ileri yaşlarda skrotum kanserinin sık görüldüğüne işaret etmiştir. Bu dönemde yapılan bu gözlem, hastalıkların nedenlerinin henüz bilinmediği bir dönem olması nedeni ile ve iş sağlığı ve güvenliği açısından oldukça önemli bir değerlendirmedir (Bilir, 2004: 8). Daha sonra 1788 yılında fabrikalarda baca temizleme işlerinde çalıştırılan çocuk yaştaki işçilere karşı çıkarılan “ Baca Temizleme Kanunu” konuya yönelik önemli bir gelişmedir (Durdu, 2006: 25).

Sanayi devrimi ile birlikte üretim süreci fabrikalaşmış ve fabrikalar devri başlamıştır. Bu dönemde çalışanlar son derece basit ve ilkel sağlık şartlarında çalışmak zorunda bırakılmışlardır. Çalışan kesim içinde kadın ve çocuklar ağır çalışma şartları altında asgari güvenlik tedbirlerinden yoksun bir şekilde çalıştırılmışlardır. Devletin bu duruma ilk ciddi müdahalesi fabrikalarda çalışma sürelerini düzenleyen, çırakların sağlık ve moral bakımından korunmalarını sağlayan fabrika yasasıdır. İngiltere'de 1802'de çıkartılan Fabrika Yasası'nda (Factory Act) çırakların çalışma saatleri günde 12 saat ile sınırlandırılarak yılda bir kez yeni elbise verilmesi, ayda bir kez kiliseye gönderilebilmeleri, fabrikaların iyi havalandırılmaları ve yılda iki defa fabrikaların badana edilmeleri zorunlu tutulmuştur (Gençler, 2002: 2). Daha sonra eklemeler yapılarak 1933 yılında yeni “Fabrikalar Yasası” yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile 9 yaşın altındaki çocukların çalıştırılmaları ve 18 yaşın altındaki çocukların gece çalışmaları yasaklanmıştır (Gerek, 1998: 2).

1842 yılında yapılan Maden Yasası ile kadınların ve 10 yaşından küçük çocukların maden ocaklarında çalıştırılmaları yasaklanmış ve bu konunun ve çalışma koşullarının hükümetin müfettişleri tarafından denetlenmesi gündeme getirilmiştir. 1844 yılında ise iş yerlerindeki hekimlerin sorumlulukları genişletilerek sağlık açısından tehlikeli yerlerde çalışanların sağlık kontrolleri de bu hekimlerin görevleri arasına alınmıştır. 1847 yılında çıkarılan “On saat Yasası” ile de çalışma süreleri sınırlandırılmıştır. 1895 yılında ise bazı tehlikeli meslek hastalıklarının bildirim zorunlu hale getirilmiştir (Durdu, 2006: 26).

Sanayi devriminde olduğu gibi başlangıçta İngiltere’de meydana gelen bu gelişmelerin, izleyen yıllarda diğer Avrupa ülkelerinde de yaşandığı görülmektedir. Almanya’da 1849, İsviçre’de 1840 ve Fransa’da 1841 yılında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kanunlar çıkarılmıştır (Gençler, 2004: 1).

Avrupa dışında da iş sağlığı ve güvenliği konusunda gelişmeler, sanayileşmeye ve onun getirdiği sorunlara paralel olarak gelişimini bu dönemde sürdürmüştür. Amerika Birleşik Devletleri’nde bu dönemde eyaletler kendi iç önlemlerini almışlardır. Bu eyaletlere öncü olarak Massachusetts eyaleti gösterilebilir. Massachusetts eyaleti 1836 yılında çocuk işçiler ile ilgili bir yasa çıkarmıştır. 1867 yılında ise özel denetim yasının uygulanmasını sağlayacak örgüt kurulmuş, istatistik veri toplama çalışmaları yoğunlaşmıştır. Daha sonra federal hükümet işyerlerinin sağlık ve güvenlik yönünden denetimi sorumluluğunu kendi üzerine almıştır. 1910 yılında iş güvenliğinin sağlanması amacıyla federal düzeyde iş güvenliği ile ilgili ilk kurum olan madenler bürosu kurulmuştur (Yılmaz, 2003: 11).

Sonraki yıllarda yine İngiltere’de işçi sağlığının korunması ile ilgili yasaya 1944 yılında makinelerin güvenli duruma getirilmesi, kaza kayıtlarının tutulması gibi yükümlülükler eklenmiştir (Sadullah, 1986: 16). 1974 yılında ise yine İngiltere’de “İşyerinde Sağlık ve Güvenlik Yasası” (Health and Safety at Work) çıkarılmıştır. Bu yasa İngiltere’de partiler tarafından görüş birliğine varılarak ortaya atılmış ve parlamento tarafından onaylanarak belirlenmiştir (Yılmaz, 2003: 12).

Sanayi devriminin oluşturduğu olumsuz çalışma şartlarının düzeltilmesinin sağlanması amacı ile sendikalar, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yasaların

hazırlanması ve yaptırımların uygulanması konusunda baskılar oluşturmuşlardır. Bunların yanında işçilerin korunması konusunda ortak hareket edilmesi gereği zamanla daha çok hissedilmiş ve uluslararası örgütlerin kurulması yoluna gidilmiştir. İşçi sorunları ile ilgili en önemli uluslararası örgüt I. Dünya Savaşı sonrasında yapılan Versay Barış Anlaşmasına dayanarak 1919 yılında kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü'dür. Meslek hastalıkları ve iş kazalarının önlenmesine yönelik çalışmalarda bulunan örgüt, İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1946 yılında, Birleşmiş Milletler (BM) ile imzaladığı anlaşma ile bir uzmanlık kuruluşu durumuna gelmiştir (Orhan, 2007: 11).

ILO 1919 yılında yaptığı ilk toplantısında kabul ettiği sözleşme, çocuk işçilerin çalışma şartlarının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi ile ilgiliydi. İzleyen yıllarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeni kararlar alınmıştır. Bu kararlar çalışma yaşının alt sınırından kadın işçilerin çalışma şartlarına, fosfor zehirlenmelerinden işyeri hekimliği organizasyonuna kadar değişik konuları içermektedir (Kemerli, 1987: 278). ILO ile DSÖ konu ile ilgili bilimsel çalışmalar yaparak olumsuz çalışma koşullarının düzeltilmesi amacı ile yasal düzenlemeler yapılması ve iş güvenliği mevzuatı oluşturulması çalışmalarına katkıda bulunmuşlardır.

Ayrıca Avrupa Birliği (AB) iş sağlığı ve güvenliği konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu konuda en önemli gelişmelerden biri "İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı" (Occupational Health and Safety Agency)'nin kurulmasıdır. Ajansın amacı, işyeri sağlığı ve güvenliği alanında üye ülkeler arasında bilgi akışını kolaylaştırmak ve ihtiyaç duydukları teknik, ekonomik ve bilimsel verileri sağlamaktır.

Yine Avrupa'da iş sağlığı ve güvenliği alanında 2001 yılında "Sağlık ve Güvenlik Uygulayıcısı Örgütlerin Avrupa Ağı" olarak dilimize çevrilen ENSHPO (European Network Of Safety And Health Professional Organizations) kurulmuştur. Bu kuruluş AB üyesi ülkelerin yanında bazı aday ülkeler, AB'ye başvuru yapan ülkeler ve diğer Avrupa ülkelerini de barındıran oldukça geniş kapsamlı bir kuruluştur (ENSHPO, 2011).

Günümüzde iş sağlığı ve güvenliği konusunda farklı ve karmaşık modeller uygulanmaktadır. Bunlar arasında iki modelden bahsetmek mümkündür. İş sağlığı ve

güvenliği konuları kimi ülkelerde çalışma bakanlığı ya da muadillerinin; kimilerinde ise, sağlık bakanlığı ve muadillerinin görev alanında sayılmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2007: 69).

1.5.2. İş sağlığı ve güvenliğinin Türkiye’de Tarihi Gelişimi

İş sağlığı ve güvenliğinin ortaya çıkması sanayileşmenin gelişimine ve üretimin artması ile güvensiz çalışma ortamının oluşmasına bağlıdır. Bu yüzden ülkemizde batılı anlamda sanayileşme çok daha yakın zamanlarda gelişmiş olduğu için iş sağlığı ve güvenliği kavramı da buna bağlı olarak yakın zamanlarda gelişmiştir (Arıcı, 1999: 1). Sanayileşme ile birlikte iş kazaları ve meslek hastalıklarına rastlanma sayısı artmış ve dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal tepki iş sağlığı ve güvenliğine yönelik çalışmaların yapılmasını gündeme getirmiştir. Buna bağlı olarak bir takım kanuni düzenlemeler yapılmış, tıbbi ve teknik çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliğinin gelişimi Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi olarak iki başlık altında incelenmektedir.

1.5.2.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu’nda üretim sistemi ve çalışma hayatı esnaf ve zanaatkârlardan oluşmaktaydı. Bu sistemde “ahilik” ve “lonca” düzeni hâkimdi. Lonca kuralları çalışma koşulları ve usta, kalfa ve çırak olarak ücretle çalışanlarla işveren arasındaki ilişkileri düzenliyordu. Bunun dışında iş yaşamı Mecelle tarafından düzenlenmekteydi (Durdu, 2006: 28).

İş sağlığı ve güvenliği anlamındaki ihtiyacı ahilik ve geniş yetkileri olan loncaların karşıladığını söylemek mümkündür (Şen, 2002). Günümüzde kullanılan anlamıyla olmasa da iş sağlığı ve güvenliği kapsamına alınabilecek uygulamayı loncaların “Orta Sandığı” ya da “Teavün Sandığı” adı verilen yardım teşkilatları yapmaktaydı. Bu teşkilat, yaşlılık nedeni ile dükkânlarına gelemeyen ya da dükkânları kapanan ustalara (aceze) ve esnaflığın hangi derecesinde olursa olsun bir arıza ya da tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanmış olanlara (malulin) sandıktan yardım yapardı (Akbulut, 1996: 29).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşme 16. ve 17. yüzyıllarda küçük el sanatları, çinicilik, dokumacılık ve gemi yapımı olarak başlamıştır. 2. Mahmut döneminde Sinop, İzmit ve İstanbul tersanelerinde buharlı gemi yapımı başlamış ve buna bağlı olarak kömür ihtiyacını karşılamak ilk kömür havzası Ereğli Kömür İşletmeleri'nden sağlanmıştır. Kömürün öneminin artması ile Ereğli Kömür İşletmeleri Deniz Bakanlığı'na geçmiştir ve kömür ocaklarında çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzenleyen yasalar çıkarılmıştır (Orhan, 2007: 17).

19. yy. ikinci yarısında askeri amaçlı üretimler ve küçük el tezgâhlarına bağlı olarak gelişen sanayileşme, daha sonraları kömür ocakları, madenler, demiryolu yapımı ve tütün işletmelerinin katılımı ile gelişimini sürdürmüştür (Akay, 2006: 11). Bu dönemde iş sağlığı ve güvenliği konusunda gelişmeler madenlerde çalışanların akciğer hastalıklarına yakalanmasına bağlı olarak gelişmiştir. Çalışma koşullarının ağırlaştığı, sürelerin 16 saate kadar çıktığı bu dönemde kömür ocaklarında çalışan çok sayıda işçinin akciğer hastalıklarına yakalanmasına ve üretimin düşmesine neden olmuş, Madeni Hümayun Nazırı Dilaver Paşa konu ile ilgili bir tüzük hazırlatmıştır (Talas, 1992: 112). Bu konudaki ilk çalışma mevzuatı olan bu “Dilaver Paşa Nizamnamesi” 1865 yılında çıkarılmıştır. Bu nizamname doğrudan olmasa bile dolaylı olarak iş görenleri koruyucu sosyal politikaları da içermektedir (Sadullah, 1986: 39). Nizamnamede, sanayi bölgelerindeki çalışma koşullarının düzenlenmesine gidilmesi, yöresel hizmet verecek doktorların istihdam edilmeye çalışılması ve işçilerin tedavi ve istirahatları üzerinde durulmuştur.

1869 yılında çıkarılan “Maadin Nizamnamesi” ise, madenlerde çalışan işçilerin ücretleri, iş süreleri ile sağlık ve güvenliklerine ilişkin bazı kurallar öngörmüştür (Süzek, 2003: 21). Nizamname işverenlerce, iş kazalarına karşı önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınmasını, madenlerde doktor ve gerekli ilaçların bulundurulmasını, iş sırasında kazaya uğrayan işçilere ya da bunların ölümleri halinde ailelerine, tutarı yargı tarafından tespit edilecek bir ödentinin yapılmasını öngörmekteydi.

1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi

Türkiye'de cumhuriyetin ilanı ile birlikte sanayileşmede bir atılım gerçekleşmiştir. Ancak iş sağlığı ve güvenliği konusundaki düzenlemeler cumhuriyeti ilan etmeden

önce Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1921 yılında gerçekleştirilmiştir. Dönemin en önemli enerji kaynağı olan kömür işletmelerinde çalışma koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili olan düzenleme 10 Eylül 1921 yılında 151 sayılı “Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun”dur. Sadece Ereğli Havzasında çalışan iş görenlere uygulanacak hükümler getiren bu yasa ülkemizde ilk kez günlük iş süresini 8 saat ile sınırlandırmıştır. Yasa ayrıca en az çalışma yaşı, asgari ücret, işçi sağlığı gibi konularda koruyucu nitelikte kurallar getiriyor, iş kazası halinde tazminat ve ceza yaptırımına ilişkin hükümler öngörüyordu (Süzek, 2005: 10).

Cumhuriyetin ilanından sonra konu ile ilgili ilk gelişme 1923 yılında toplanan I. İzmir İktisat Kongresinde yaşanmıştır. İşçi temsilcileri kongreye konu ile ilgili öneriler getirmişler. Kongre tarafından benimsenen bu öneriler şunlardır (Karaosmanoğlu, 1989: 314):

1. Hasta işçilere üç ay süreyle izin verilmesi,
2. Günlük çalışma süresinin sekiz saat olması,
3. Sosyal sigortanın kurulması,
4. İşçi hastanelerinin açılması,
5. Sağlığa uygun konutlar yapılması,
6. Sakat işçilere sosyal güvence sağlanması,
7. 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaması.

Kongrede benimsenen bu öneriler daha sonraki yıllarda yasalaşabilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşmeye önem verilmiş ve bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Sanayinin gelişmesine paralel olarak artan iş sağlığı ve güvenliği sorunlarını gidermek için yasa, tüzük ve yönetmelikler de çıkarılmıştır. Bunlara ilk örnek 1924 yılında çıkarılan 394 sayılı “Hafta Tatili Kanunu” olmuştur. Resmi ve özel kurumlarda çalışanların tümüne haftada bir gün süre ile tatil hakkı tanıyan bu

yasa ile iş sağlığı açısından atılmış önemli bir adım olarak kabul edilir (Orhan, 2007: 19).

1926 yılında yürürlüğe giren Borçlar Kanunu'nda konu ile ilgili önemli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun 332. maddesinde işverenin iş kazaları ve meslek hastalıklarından doğan hukuki sorumluluğu düzenlenmiştir. Bu kanunu 1930 yılında “Belediyeler Kanunu” ve “Umumi Hıfzısıhha Kanunu” takip etmiştir. İlk kez işyeri hekimlerinden Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda bahsedilmiştir. Daha sonra konu ile ilgili düzenlemeleri de kapsayan, 1936 yılında imzalanıp 1937 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı “İş Kanun” çıkarılmıştır (Ceran, 1997: 6). Bu yasa ile iş güvenliği ilk kez düzenli, ayrıntılı ve sistemli bir düzenlemeye kavuşmuş, işçilerin işyeri tehlikesine karşı bütün yönleri ile korunması amacı izlenmiştir (Şardan, 2005: 5).

3008 sayılı İş Kanunu'nun kapsamına aldığı işçileri iş kazaları ve meslek hastalıkları riskinden korumak için 1945 tarihinde 4772 sayılı “İş kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu” çıkarılmıştır (Şardan, 2005: 5).

3008 sayılı İş Kanunu 1967 yılında kaldırılarak yerine 931 sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır ancak Anayasa Mahkemesi bu yeni İş Kanununu şekil yönünden iptal etmiştir. Bunun üzerine 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun 5. bölümünde, 78–82. maddeler arasında iş sağlığı ve güvenliği konusuna yer verilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili düzenlemeler 1974 yılında çıkartılan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile devam etmiştir. Yasanın 11. maddesinde ve diğer ilgili maddelerde iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası tarafından işçilere ve hak sahiplerine sağlanacak yardım ve ödemeler belirtilmiştir (Orhan, 2007: 21).

Bunların dışında Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliği alanında atılmış adımların en önemlileri şunlardır (Fişek, 2007: 1):

1. 1968, Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Enstitüsü'nün kurulması. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Meslek hastalıklarının önlenmesinde ve tanınmasında, iş kazalarının önlenmesinde laboratuvar

hizmetlerinin sunumu için, Ankara ana eksen olmak üzere İstanbul, Adana ve İzmir’de merkezler oluşturulmuş, bilimsel araştırma ve incelemeler yapılmıştır.

2. 1976, Önce iki hastane klinik olarak, sonra iki hastane biçiminde Sosyal Sigortalar Kurumu içerisinde Meslek Hastalıkları Hastaneleri'nin kurulması.

3. 1977, Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü’nde yeni bir teftiş sistemi getirilerek, işyerlerinde işçi sağlığını koruyucu mevzuat hükümlerinin uygulanması sağlanmıştır. Ulusal düzeyde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu’nun toplanması sağlanmış, ancak sürdürülebilirliği sağlanamamıştır.

4. 1980, “İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki ve Çalışma Şartları Hakkında Yönetmelik” 4 Temmuz 1980 tarihinde yayınlandı. Bu yönetmelikle, 1946 yılından beri tedavi edici görevler arasına sıkışan işyeri hekimlerinin, gerçekleştirmeleri gereken koruyucu hizmetler ayrıntılı bir biçimde tanımlanmış, işyerlerine yükümlülükleri anımsatılmıştır. Bu yönetmelik, 1987 yılında Türk Tabipleri Birliği’ne “İşyeri Hekimliği Sertifika Programları” aracılığıyla, uygulamaya geniş çaplı bir müdahalede bulunma olanağı vermiştir. Bu müdahale, hem işyeri hekimlerinin kimliklerinin farkına varmalarına, hem de işçilerin, özellikle de işverenlerin bu alandaki duyarlılığının yükselmesine neden olmuştur.

5. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi’nin kurulması Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 25.02.2005 tarih ve 755 sayılı onayı ile kurulan konsey, sekizinci beş yıllık kalkınma planında alınmış olan bir karar doğrultusunda kurulmuştur. Bu karar; iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin geliştirilerek iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin ölçüm, meslek hastalıklarının ortaya çıkartılması, işyeri hekimliği, danışmanlık, eğitim hizmetleri, meslek hastalıkları hastaneleri, denetim vb. hizmetlerin yeniden yapılandırılarak geliştirilmesi amaç ve politika olarak yer almaktadır. Belirlenen amaca ulaşmak için gerekli hukuki ve kurumsal düzenleme olarak ise iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının, AB ve ILO normları dikkate alınarak yenilenmesi ve sosyal tarafların da yer alacağı “İş Sağlığı Ve Güvenlik Kurulu” oluşturulması öngörülmüştür.

Günümüzde geçerli olan iş kanunu 10 Haziran 2003 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “4857 Sayılı İş Kanunu”dur. 22.05.2003 tarih ve 4857

sayılı İş Kanunu ve bu kanuna istinaden çıkarılan yönetmeliklerin yürürlüğe girmesiyle birlikte “işçi sağlığı ve iş güvenliği” kavramı değiştirilerek “iş sağlığı ve güvenliği” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Karakaş, 2007: 29). Bu kanunun 5. bölümünde 77–89. maddeleri arasında iş sağlığı ve güvenliği konusu ele alınmıştır. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili en son tüzük ve yönetmelikler bu kanuna dayanarak düzenlenmiştir.

1.6. İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci

Bilinç, farklı bilim dallarında farklı anlamlarda tanımlanmıştır. Psikoloji, sosyoloji, diyalektik ve felsefe, bilinci farklı perspektiflerden ele almışlar ve farklı anlamlar oluşturmuşlardır. Bilinç, kişinin kendisine, yaşantılarına, çevresine, öteki kişilere, bir bütün olarak içinde yaşadığı dünyaya ilişkin farkındalığı, yaşanan deneyimlerden kendiliğinden doğan kendinin farkında olma görüngüsüdür (Wikipedi, 2011). Bilinçlilik ise, nesne ve olaylara karşı uyanık bulunma durumu olarak tarif edilir. Bu bilgiler ışığında, insan faktörünün başrolde olduğu iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesinde, insanın bilinçliliğinin önemi de ortaya çıkar. İnsan, bulunduğu ortam ve çevresindeki olayların farkında olduğu ölçüde, risklerin de farkında olur ve bu risklerin ciddiyetinin farkında olan insan, tehlikelerin önlenmesi için gereklilikleri öğrenir ve uygular.

İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların yaptıkları işin ve çalıştıkları ortamın risklerine karşı korunmasını amaçlar. Bu amaç doğrultusunda iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri ile çalışanların yaptıkları iş ve buldukları işyeri ortamında karşılaşılabilecekleri risklere karşı bilinçleri artırılmalıdır. İş sağlığı ve güvenliği bilinci çalışanlar, işveren ve devlet için farklı anlamlar ve farklı algılamalar oluşturabilir.

1.6.1. Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci

Çalışanların, karşılaşılabilecekleri bir iş kazası, yakalanabilecekleri meslek hastalıkları sonucunda kendisi ve ailesi bakımında oluşabilecek kayıpların farkında olmaları iş sağlığı ve güvenliği için önemli bir noktadır. Yaşanan bir kaza sonucunda işçinin yaşamını yitirmesi ailesi için yakınına kaybetmenin yanında ekonomik olarak yaşamlarını devam ettirmelerinde güçlüklerle karşılaşmaları anlamına da gelmektedir. İş kazasının çalışan ve ailesi için ekonomik etkisi, sakat kalma sonucunda çalışma

gücündeki azalmalara bağılı olarak ücret kayıpları biçiminde ortaya çıkmaktadır (Demirbilek, 2005: 15).

İş kazası çalışanlar açısından birkaç sonuç doğurmaktadır. Bunlardan en önemlisi hayatlarını kaybetmeleridir. Diğeri iş kazası geçiren ve hayatta kalanların yaralanma, sakat kalma ve hatta ruhsal problemlerle baş başa kalmalarıdır. Gerçekten iş kazası geçiren işçi sosyal rol ve statü kaybına uğrayarak hasta birey statüsüne geçmekte; normal sorumluluk ve işlevlerini yerine getirememektedir (Curry ve diğ., 1997: 405).

Çalışanlar için iş sağlığı ve güvenliği bilinci, yaptıkları iş ve işyeri ortamının tehlikelerinin farkında olmaları, güvenlik ve sağlık kurallarını bilmeleri ve farkına vardıkları tehlikelere karşı bunları uygulayarak korunmalarıdır. Çalışanların bu bilince ulaştırılması işverenin yükümlülüğündedir. Nitekim 4857 sayılı İş Kanunu'nun 77. maddesine göre işverenler çalışanlarını karşı karşıya buldukları mesleki riskler, alınması gerekli tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek ve gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimini vermek zorundadırlar. Yasa, işverenlere bu konuda sorumluluklar yüklerken, çalışanlara da iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uyma zorunluluğu getirmiştir.

İşçilerin iş sağlığı ve güvenliği eğitimini alması ve bu konuda belirli bir bilinç seviyesine ulaşması iş kazalarının oluşma ve meslek hastalıklarına yakalanma risklerinin azaltılması açısından oldukça önemlidir.

1.6.2. İşverenlerin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci

İşverenler açısından iş sağlığı ve güvenliği bilinci, işletmelerinde oluşabilecek iş kazalarının sonuçlarının işletmelerine etkilerinin farkında olması ve bu farkındalığın sonucunda iş sağlığı ve güvenliği gerekliliklerini tam olarak yerine getirmesidir.

İşletmeler için iş kazası bir maliyet anlamına gelmektedir. Çalışanların gerek hayatlarını kaybetmeleri sonucu, gerekse yaralanmaları sonucunda zarar görmesi konunun insani boyutunun oluşturmasının yanında, yetmişmiş eleman kaybı anlamına da gelmektedir. Ayrıca arkadaşlarını kaybeden veya zarar görmesinden dolayı diğeri çalışanların verimliliklerinin düşmesi de işletmeler için bir maliyet unsurudur. İş kazalarının işletmeler için ortaya çıkardığı maliyetler “dolaylı maliyetler” ve

“dolaysız maliyetler” olarak iki grupta toplanmaktadır (Demirbilek, 2005: 17). Dolaysız maliyetler, iş kazası sonucu ödenen tedavi masrafı, sigorta prim ve tazminatları ile mahkeme giderleri vb. gibi harcamalardır. Dolaylı maliyetler, iş gücü kaybı, üretimin bir süre durması sonucu üretim kaybı, zaman kaybı, verimliliğin düşmesi ve hammadde ve makinelere gelen zararlar, siparişlerin zamanında yetiştirilememesi ile denetim masraflarıdır (Ringdahl, 1993: 10).

İşletme sahiplerinin, işletmeleri için farkında olmak zorunda oldukları, iş kazalarının olumsuz sonuçları diğer bir değerlendirme ile aşağıdaki gibi sıralanabilir (Demirbilek, 2005: 18):

1. Verimlilik kaybı, yüksek maliyetler ile kurulan işletmelerin üretim tesislerinde iş kazası sonucu, makinelere gelen zararlar, tamirat sürelerinde üretime ara verilmesi, işe devamsızlık nedeni ile işletmenin verimlilik kaybı yaşaması.
2. Çalışanların moralsizliğinin verimlilik azalmasına neden olması,
3. Yetişmiş eleman kaybı, işletmelerin eğitimi için yatırım yaptığı vasıflı ve deneyimli elemanların kaybı,
4. Kaybedilen yüksek vasıflı işçilerin yerine tekrar işçi bulma zorluğu,
5. İş kazası sonucu yaralanan veya hastalanan işçilere, hayatını kaybedenlerin yakınlarına ödenen tazminatlar,
6. Risk primi ödemesi,
7. Yüksek sigorta primleri,
8. Teçhizat ve tesisatta meydana gelen maddi hasarlar,
9. Para cezaları,
10. Sendikalar, kamu yetkilileri ve halkla yaşanan çatışma,
11. İmaj kaybı,
12. İş kaybı (özellikler taşeron olarak çalışan işletmelerin büyük şirketlerden alacakları işlerde),

13. Daha büyük ve ciddi olaylarda işletme belgesinin geri alınması.

İş sağlığı ve güvenliğinin önemi konusundaki işverenlerin bilinç seviyeleri, işletmelerini, meydana gelebilecek iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeni ile zarar görmelerini engellemede belirleyici unsurdur. Ancak devlet çıkardığı yasalar ve denetim mekanizması ile işletmelerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinçli olmalarının yanında yasal zorunluluk getirerek işletmeleri korumaktadır.

1.6.3. Devletin İş Sağlığı ve Güvenliği Bilinci

Devletin iş sağlığı ve güvenliği bilinci, meydana gelen iş kazalarının ve meslek hastalıklarının vatandaşlarına zarar vermesi ve toplumsal düzeyde sorunlar oluşturmasının yanında, ülke ekonomisine büyük zararlar vermesinin farkında olması ve gerekli yasal düzenlemeler yapması, denetim mekanizmalarını oluşturması ve sorunun çözümüne yönelmesidir.

İş kazaları ve meslek hastalıklarının topluma getirdiği yükü hesaplamak güçtür. Bunun nedeni iş kazalarının sağlık sistemi ve sigorta sektörü gibi değişik alanları etkilemesidir (Demirbilek, 2005: 23). İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan iş gücü kayıpları, iş günü kayıpları, işçi ailelerinin ekonomik ve sosyal kayıpları, kaza sonucu alet ve makinelerde oluşan hasarlar ve bunların neden olduğu üretim kayıpları ülkelerin ekonomilerine ciddi oranda zarar vermektedirler. İş kazaları ve meslek hastalıklarında Dünyada önde gelen ülkelere biri olan Türkiye’de bu maliyetler milyarlarca Türk Lirası seviyelerine çıkmıştır (İSG Politika Belgesi, 2009: 2). İş sağlığı ve güvenliği bu zararları önlemede, kaza ve hastalık risklerinin önceden belirlenmesi ve önlenmesi için tedbir maliyetlerine katlanması gerekliliğini ortaya koyar.

Devletin iş sağlığı ve güvenliği bilincinin artmasını uluslararası kuruluşların yanı sıra sendikalardan ve çalışanlardan gelecek baskılar da sağlar. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çalışma hayatı ile ilgili uluslararası çalışmalar yapan en önemli kuruluştur.

BÖLÜM 2: İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDEKİ GELİŞMELER VE TERSANELERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği (İSG) alanında önemli değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişimler öncelikli olarak yasalarda yeni düzenlemeler şeklinde gerçekleşmiştir. Bu düzenlemeler uluslararası düzeyde ve Türkiye’de yaşananlar başlıkları altında incelenebilir.

2.1. Uluslararası Kuruluşlar ve Düzenlemeler

İş sağlığı ve güvenliği, uluslararası düzeyde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa Sosyal Şartı’ndan, ILO Sözleşmeleri ve AB Direktiflerine kadar çok sayıda düzenlemede yer almış bir konudur (Demirbilek, 2005: 23). Bunun nedeni, hızla küreselleşen dünyada, iş sağlığı ve güvenliğinin varoluşsal nedeni olan iş kazaları ve meslek hastalıklarının sosyal ve ekonomik boyutlarının ulusal düzeyde kalmaması, küresel bir etki ile tüm dünya toplumlarını etkilemesidir. Nitekim iş kazaları sonucunda meydana gelen yaralanmalar tüm ülkelerde toplumsal sağlık düzeyini tehdit etmektedir.

Uluslararası düzenlemelerin başında ILO sözleşmeleri gelmektedir. Ayrıca DSÖ ve AB de iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesine yönelik çalışmalar yapmışlardır.

2.1.1. ILO ve ILO Sözleşmeleri

1919 yılında kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sosyal adaletin insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesi amacı ile kurulmuştur. ILO’nun aldığı tüm kararlar, üçlü yapı ile hükümet, işveren ve işçi örgütlerini bir araya getirerek ortak hareketle alınır. ILO’nu başlıca amacı; kadınların ve erkeklerin özgürlük, eşitlik, güvenlik ve saygınlık koşullarında insana yakışır ve üretken iş bulma olanaklarını artırmaktır (Aslantepe, 2002: 144).

ILO, çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici, uluslararası çalışma standartlarını sözleşmeler ve tavsiye

kararları yoluyla oluşturur. ILO, mesleki eğitim ve iyileştirme, istihdam politikası, iş hukuku, endüstriyel ilişkiler, çalışma şartları, sosyal güvenlik, çalışma istatistikleri, iş sağlığı ve güvenliği konularında teknik yardımlar sağlar.

ILO'nun iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önemli bir çalışması da 28 Nisan'ı Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Günü ilan etmesidir. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği günü, ölen ya da yaralanan işçilerin anılması için ABD ve Kanada'da buluna işçilerin fikri olarak 1989 yılında ortaya çıkmıştır (Demirbilek, 2005: 25). Uluslararası düzeyde küreselleştiren Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) olmuştur. ILO 2001 yılından sonra bu girişime katılarak, "Dünya'da meydana gelen işe bağlı ölümlerin, yaralanmaların ve hastalıkların çoğu önlenebilir" mesajını bu günde tüm dünyaya iletmeye çalışmaktadır.

Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütüne 1932 yılında üye olmuştur. Üyeliğinden bu güne kadar Türkiye ILO'nun 56 sözleşmesini onaylamıştır. Çalışma hayatının her yönü ile ilgilenen ILO, iş sağlığı ve güvenliği konusunda da doğrudan veya dolaylı sözleşmeler ve tavsiye kararları kabul etmiştir. Bu sözleşmeler arasında Türkiye'nin onayladığı ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilişkili on üç sözleşme şunlardır (ILO, 2011):

1. 42 sayılı İşçinin Tazmini (Meslek Hastalıkları) Sözleşmesi (Revize),
2. 45 sayılı Yeraltı İşleri (Kadınlar) Sözleşmesi
3. 55 sayılı Gemiadamlarının Hastalanması, Yaralanması ya da Ölümü Halinde Armatörün Sorumluluğuna İlişkin Sözleşme,
4. 81 sayılı İş Teftişi Sözleşmesi,
5. 102 sayılı Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi,
6. 115 sayılı Radyasyondan Korunma Sözleşmesi,
7. 119 sayılı Makinaların Korunma Tertibatı ile Techizi Sözleşmesi,
8. 127 sayılı Azami Ağırlık Sözleşmesi,
9. 134 sayılı İş Kazalarının Önlenmesine (Gemiadamları) İlişkin Sözleşme,
10. 152 sayılı Liman İşlerinde Sağlık ve Güvenliğe İlişkin Sözleşme,

11. 155 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme,
12. 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme,
13. 164 sayılı Gemiadamlarının Sağlığının Korunması ve Tıbbi Bakımına İlişkin Sözleşme.

Bu sözleşmeler arasında iş sağlığı ve güvenliği konusu ile ilgili olanları 55 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme ve 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşmelerdir. Türkiye'nin onaylamadığı 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi Çerçeve Sözleşmesi iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili diğer bir sözleşmedir. Ayrıca iş sağlığı ile ilgili 112 sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Tavsiye Kararı ve 164 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tavsiye Kararı ILO tarafından kabul edilmiştir.

2.1.1.1. 155 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği ve Çalışma Ortamına İlişkin Sözleşme

ILO Genel Konferansı, 03.06.1981 tarihinde Cenevre'deki 67. oturumda; sağlık, güvenlik ve çalışma ortamına ilişkin belirli önerilerin kabulüne ve bu önerilerin bir uluslararası sözleşme şeklini almasına karar vererek, "İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi" 1981 olarak adlandırılacak olan 155 sayılı sözleşmeyi 22 Haziran 1981 tarihinde kabul etmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi onaylamış ve sözleşme 13 Ocak 2004 tarih ve 25345 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin 1. ve 2. maddesi, sözleşmeyi kabul eden ülkelerde bu sözleşmenin maddelerinin bütün ekonomik faaliyet kollarında ve bu kollarda çalışan bütün işçilere uygulanacağını belirtmektedir. Birinci maddenin ikinci fıkrasında sözleşmeyi onaylayan üye ülkenin, ilgili işçi ve işveren temsilci kuruluşlarına danışması koşulu ile, işin gereği olarak önemli sorunlar oluşturan deniz taşımacılığı veya balıkçılık gibi belirli ekonomik faaliyet kollarını, tamamen veya kısmen uygulama alanı dışında tutabileceği belirtilir. İkinci maddenin ikinci fıkrasında da, birinci madde de olduğu gibi sözleşmenin uygulanmasında özel güçlüklerin bulunduğu sınırlı işçi kategorilerini kısmen veya tamamen bu sözleşmenin uygulanması dışında tutabileceği belirtilir. Bu ekonomik faaliyetleri ve işçi kategorilerini sözleşmenin kapsamı dışında tutan üye ülkeler, Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasası'nın 22. maddesi uyarınca

sözleşmenin uygulanmasına ilişkin vereceği uygulama raporunda, kapsam dışında tutma nedenlerini belirtmek zorundadırlar.

155 sayılı Sözleşme birinci bölümde kapsam ve tanımlardan sonra, ikinci bölümde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin “Ulusal Politika İlkeleri”ni belirtmektedir. 155 Sayılı ILO sözleşmesini onaylayan ülkeler 4. maddesinde belirtilen şartlara uygun olarak “iş güvenliği, iş sağlığı ve çalışma ortamına ilişkin tutarlı bir ulusal politika geliştirecek, uygulayacak ve periyodik olarak gözden geçirecektir.” Aynı maddenin ikinci fıkrasında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal politikanın amacını “işle bağlantılı olan veya işin yürütümü sırasında ortaya çıkan kaza ve yaralanmaları, çalışma ortamında bulunan tehlike nedenlerini mümkün olduğu ölçüde asgariye indirerek önlemek” olarak açıklamaktadır.

Sözleşmenin 5. maddesinde bu politikaların dikkate alacağı eylem alanları beş maddede sayılmaktadır. Bunlar:

1. İşin maddi unsurlarının (işyerleri, çalışma ortamı, araçlar, makine ve teçhizat, kimyasal, fiziksel ve biyolojik maddeler ve etkenler, çalışma yöntemlerinin) tasarımı, test edilmesi, seçimi, ikamesi, montajı, düzenlenmesi, kullanımı ve bakımını,
2. İşin maddi unsurları ile işi yapan veya nezaret eden kişiler arasındaki ilişkiler ve makine teçhizat, çalışma süresi, işin düzenlenmesi ve iş usullerinin işçilerin fiziksel ve zihinsel kapasitelerine uyarlanması,
3. Yeterli sağlık ve güvenlik düzeyine ulaşılması amacıyla bütün çalışmaların ileri düzeyde eğitimini, kalifiyesini ve motivasyonunu kapsayan eğitimi,
4. Çalışma grubu ve işletme düzeylerinde ve ulusal düzeyi de kapsayan uygun diğer bütün düzeylerde haberleşme ve işbirliği,
5. Sözleşmenin 4. maddesinde atıfta bulunulan politikaya uygun olan eylemlerinde, işçilerin ve temsilcilerinin disiplin cezalarına karşı korunması.

Sözleşmenin üçüncü bölümü ulusal düzeyde eylemlerden bahsetmektedir. Sözleşmeyi kabul eden üye ülkelerin kendi şartlarına uygun olarak yasa ve yönetmelikleri çıkarmaları gerektiğini belirtilerek, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin mevzuatın

uygulanmasının yeterli bir denetim sistemi kurularak güvence altına alınması ve bunun için ceza sistemi kurulması gerektiğini belirtir. Bu bölümde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal düzeyde teknik olarak, eğitim ve çalışanlara destek olacak düzenlemeler mevcuttur.

155 sayılı sözleşmenin dördüncü bölümünde ise işletme düzeyinde eylemlerden bahsetmektedir. Beşinci ve son bölümde ise genel hükümler mevcuttur.

2.1.1.2. 161 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Sözleşme

Uluslararası Çalışma Örgütü 7 Haziran 1985 tarihinde Cenevre’de yapmış olduğu Genel Konferansı’nda kabul ettiği 161 sayılı sözleşme iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili diğer bir sözleşmedir. ILO daha önce kabul ettiği, 1953 tarihli İşçilerin Sağlığını Korumaya İlişkin Tavsiye Kararı, 1959 tarihli İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Tavsiye Kararı, 1971 tarihli İşçi Temsilcileri Sözleşmesi ve 1981 tarihli İş Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesi ve Tavsiye Kararını dikkate alarak 161 sayılı İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesini oluşturmuştur. Türkiye 161 sayılı sözleşmeyi onaylayarak 13 Ocak 2004 tarihinde Resmi Gazetede yayınlamış ve hukukuna dâhil etmiştir (Şardan, 2005: 11).

Uluslararası Çalışma Örgütü, bu sözleşmeyi, işçinin yaptığı işinden kaynaklanan rahatsızlık, hastalık ve yaralanmaya karşı korunmasının, ILO Anayasası gereğince, kendisine verilmiş görevlerden birisi olduğunu düşünerek hazırlamıştır. Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, ulusal şartları ve uygulamaları ışığında ve bulunmaları durumunda, en fazla temsil yetkisine sahip işçi ve işveren kuruluşlarına danışmak suretiyle, iş sağlığı hizmetleri konusunda uygun bir ulusal politika geliştirmeyi, uygulamayı ve periyodik olarak gözden geçirmeyi kabul ederler.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 161 sayılı sözleşmesinin oluşturulma amacı birinci maddede belirtilmiştir. Buna göre sözleşmenin amacı bakımından:

1. “İş Sağlığı Hizmetleri” terimi esas olarak önleyici işlemlere sahip olan ve işletmedeki işveren, işçiler ve onların temsilcilerine,

2. İşle ilgili en uygun fiziksel ve zihinsel sağlık koşullarını karşılayacak düzeyde, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı oluşturmak ve bunu sürdürmek için gereksinimler,

3. İşin, işçilerin fiziksel ve zihinsel sağlık durumlarını dikkate alacak şekilde, onların yeteneklerine uygun biçimde uyarlanması konularında tavsiyede bulunma sorumluluğu olan hizmetleridir.

Ayrıca “İşçilerin işyerindeki temsilcileri terimi“, ulusal mevzuat veya uygulamaya göre bu şekilde tanımlanan kişileri ifade eder.

Sözleşmeyi onaylayan üye ülkelerin iş sağlığı hizmetleri konusunda uygun bir ulusal politika geliştirmeleri, bu politikaları uygulamaları ve periyodik olarak gözden geçirmeleri gerektiğini vurgulayan sözleşme, aynı zamanda ILO Anayasası'nın 22. maddesi gereği sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili rapor vermek zorunda olduklarını üye ülkelere bildirir.

Sözleşmenin ikinci bölümünde “Görevler” başlığı altında beşinci maddede her işverenin istihdam ettiği işçilerin sağlık ve güvenliği için sorumluluğu saklı kalmak kaydıyla ve işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusunda katılımının gerekliliği göz önüne alınarak, iş sağlığı hizmetleri, işletmedeki iş risklerine uygun ve yeterli olacak şekilde aşağıdaki görevleri kapsadığı belirtilir:

1. İşyerlerinde sağlığa zararlı risklerin tanımlanması ve değerlendirilmesi,
2. Sağlık üniteleri, kantinler, yatakhaneler ve işveren tarafından bu tür hizmetlerin sunulduğu yerler dâhil olmak üzere, işçinin sağlığını etkileyebilecek çalışma ortamında ve iş uygulamalarındaki faktörlerin gözetimi,
3. İşyerlerinin tasarımı, makine ve diğer teçhizatın durumu, bakımı ve seçimi ve çalışma sırasında kullanılan maddeler dâhil olmak üzere işin planlanması ve organizasyonu konusunda tavsiyede bulunma,
4. Yeni teçhizatın sağlık açısından değerlendirilmesi ve test edilmesi gibi iş uygulamalarının iyileştirilmesine yönelik programların geliştirilmesine katılım,

5. İş sağlığı, güvenliği, sağlığa uygunluk ve ergonomi, kişisel ve müşterek koruyucu donanım konularında tavsiyede bulunma,
6. İş ile ilişkisi bakımından, işçilerin sağlığının gözetimi,
7. İşin işçiye uygunluğunun geliştirilmesi,
8. Mesleki iyileştirme önlemlerine katkıda bulunma,
9. İş sağlığı, sağlığa uygunluk ve ergonomi alanlarında bilgi, eğitim ve öğretim sağlamada işbirliği;
10. İlk yardım ve acil durum tedavi hizmetlerini örgütleme;
11. İş kazaları ve meslek hastalıklarının analizine katılma.

161 sayılı sözleşme iş sağlığı hizmetlerinin konuyla ilgili düzenlenecek mevzuat ile veya işçiler ve işverenler arasında düzenlenecek toplu sözleşmeler ile yapılmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca diğer bir yol olarak da yetkililerin işçi ve işveren temsilcilerine danışarak belirlediği başka bir yöntem ile de olabileceğini ifade etmektedir.

Sözleşmenin önemli maddelerinden biri de 12. maddedir. Bu maddede işçilerin iş ile ilgili sağlıklarının gözetiminin, onların ücretlerinde herhangi bir azalmaya neden olamayacağı, ücretsiz yapılması gerektiği ve mümkün olduğu ölçüde çalışma saatleri içerisinde yerine getirilmesinin gerekliliği belirtilmektedir.

Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, sözleşme şartlarını yürürlüğe koyduktan itibaren on yılın sonunda sözleşmeyi ILO'nun tescili ile feshedebilirler. Sözleşme tescil tarihini takip eden bir yılın sonunda yürürlükten kalkar.

2.1.1.3. 187 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi Çerçeve Sözleşmesi

ILO'nun iş sağlığı ve güvenliği ile ilişkili olan ve Türkiye'nin henüz onaylamadığı sözleşmesi 187 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğinin Güçlendirilmesi Çerçeve Sözleşmesidir. ILO'nun 31 Mayıs 2006 tarihinde yaptığı 95. oturumunda görüşülen 187 sayılı sözleşme, yapılan işten kaynaklanan hastalık, yaralanma ve ölümlerin

öneminin daha iyi anlaşılması ve bunların azaltılması için daha fazla çalışılması gerekliliğini ortaya koyar.

Ayrıca sözleşmede, çalışanların meslek hastalığı ve yaralanmaları sebebiyle işsiz kalmalarına karşı korunmalarının hatırlatılmasının, ILO Anayasası'nda da belirtildiği gibi, hedefleri arasında olduğu hatırlatılmaktadır.

Yine sözleşmede, iş ile ilgili hastalık, yaralanma ve ölümlerin üretim, ekonomi ve sosyal ilerlemenin üzerinde etkilerinin olduğunun farkındalığı vurgulanmaktadır.

Sözleşmenin birinci bölümünde tanımlamalar yapıldıktan sonra ikinci bölümünde hedefler sıralanmıştır. Bu bölümde sayılan hedefler şunlardır:

1. Sözleşmeyi onaylayan ülkeler, işçi, işveren temsilcileri ile istişare ederek ve ulusal politikalar ışığında, iş ile ilgili hastalık, yaralanma ve ölümlerin azaltılması için iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarını sürdürecektir ve bu konuda devamlı ilerleme sağlayacaktır,
2. Sözleşmeyi onaylayan üye ülkeler, ILO'nun belgeleri kaynak alınarak düzenledikleri iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal sistemleri ve ulusal programlarında, çalışma hayatının sağlık ve güvenliğinin geliştirilmesi için adımlar atacaklardır,
3. Her üye ülke, onaylamış olduğu iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ILO sözleşmesi ile ilişkili atılabilecek adımları, en çok temsil edilen işçi ve işveren temsilcileri ile istişarede bulunarak, periyodik aralıklarla gözden geçirecek.

2.1.1.4. 112 Sayılı İş Sağlığı Hizmetlerine İlişkin Tavsiye Kararı

ILO'nun temel ve en önemli fonksiyonlarından birisi, Uluslararası Çalışma Konferansı'nın uluslararası standartları belirleyen Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının üçlü yapı (işçi-işveren-hükümet) tarafından kabul edilmesidir. Bu Sözleşmeler, üye ülkelerin yasama organlarındaki onaylarıyla birlikte, öngördükleri koşullarının uygulanması konusunda bağlayıcı hükümler içermektedirler. Tavsiye kararları ise, politika geliştirme, yasama ve uygulama konularında rehberlik görevi görmektedir (ILO, 2011).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 3 Haziran 1943 tarihinde Cenevre'deki Genel Konferansında işyerlerinde iş sağlığı hizmetleri örgütlenmesine ilişkin bir maddeyi gündemine almıştır. Bu toplantıda iş sağlığı hizmetleri örgütlenmesine ilişkin belirli önerileri benimseyerek, bu önerilerin bir tavsiye kararı şekline dönüştürülmesine karar vermiştir.

“İş Sağlığı Hizmetleri Tavsiye Kararı 1959” olarak söz edilen 112 sayılı tavsiye kararında “iş sağlığı hizmetleri” terimi, bir işyerinin içinde ya da yakınında kurulan hizmet olarak tanımlanmıştır. Bu hizmetin amaçları:

1. Çalışanları işlerinden ya da işin yapıldığı koşullardan kaynaklanabilecek her türlü zarardan korumak,
2. Özellikle işin işçiye uygun hale getirilmesi ve işçilerin uygun oldukları işlerde çalıştırılmaları ile işçilerin fiziksel ve mental uyumuna katkıda bulunmak,
3. İşçilerin olası en yüksek düzeyde fizik ve mental iyilik durumlarını oluşturmak ve sürdürmede katkıda bulunmak olarak sıralanır.

2.1.1.5. 164 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tavsiye Kararı

ILO, 3 Temmuz 1981 tarihinde 87. oturumunda 164 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği tavsiye kararını kabul etmiştir. Tavsiye kararı iş sağlığı ve güvenliği ile çalışma ortamı ile ilgili olarak birtakım tekliflerde bulunmaktadır.

164 sayılı tavsiye kararı birinci bölümde faaliyet alanı ve tanımlamalar yapmaktadır. Bu bölümün birinci maddesinde İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi 1981'in kapsama alanının mümkün olan en geniş ölçüde uygulanması gerektiği, sözleşme şartlarının ve bu tavsiye kararındaki şartların tüm ekonomik faaliyet kolları ile çalışma kategorilerinde uygulanması gerektiğinden bahsetmektedir.

Tavsiye kararının ikinci bölümü teknik saha ve faaliyetleri ile ilgilidir. Bu bölümde çalışma ortamlarındaki teknik olarak iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili faaliyetler sayılmaktadır.

2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 yılında San Francisco'da toplanan Birleşmiş Milletler Konferansı'nda, Birleşmiş Milletler Örgütü kurulması kararlaştırılırken, Çin ve Brezilya delegelerinin bir "Uluslararası Sağlık Örgütü" kurulması amacı ile toplantı düzenlenmesi önerisi oy birliği ile kabul edilmiştir.

19–22 Temmuz 1946 tarihlerinde New York'da düzenlenen Uluslararası Sağlık Konferansı'nda BM'ye üye 51 ülkenin temsilcileri ile FAO, ILO, UNESCO, OIHP, PAHO, Kızılhaç, Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu ve Rockefeller Vakfı gözlemcileri DSÖ Anayasası'nı oluşturmuşlardır. DSÖ Anayasası, 61 devletin temsilcisi tarafından 22 Temmuz 1946 tarihinde imzalanmıştır. Genel merkez olarak New York, Paris ya da Cenevre düşünülmüş ve geçici olarak Cenevre'deki Milletler Sarayı binasına verilmiştir. Daha sonra 1966 yılında Cenevre'de kendi binasında çalışmaya başlamıştır(Akkaya, 2007: 24). DSÖ Anayasası'nın yürürlüğe girdiği 7 Nisan "Dünya Sağlık Günü" olarak kutlanır.

DSÖ, amaçlarına ulaşmak için şu görevlerde bulunur: uluslararası sağlık çalışmalarında yönetici ve koordine edici bir otorite olarak hareket etmek. BM, ihtisas kuruluşları, hükümetlere bağlı sağlık yönetimleri vb. örgütler ile etkin ilişkiler kurmak ve devam ettirmek. Hükümetlerin istekleri üzerine sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi konusunda yardımcı olmak ve epidemiyolojik ve istatistikî hizmetler dâhil gerekli olabilecek teknik ve idari hizmetler kurmak, idame ettirmek. Sağlık alanında araştırmalar yapmak ve hızlandırmak; sağlık alanında her türlü bilgi vermek, danışmanlık yapmak ve yardım sağlamak; teşhis yöntemlerini gerektiği şekilde standardize etmek; gerektiğinde diğer ihtisas kuruluşları ile işbirliği yapmaktır (Akkaya, 2007: 25).

İş sağlığı ile ilgili Dünya Sağlık Örgütü bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımlamada DSÖ iş sağlığını, çalışan tüm insanların tam iyilik durumlarının sağlanması, sürdürülmesi ve önleme çalışmaları ile ergonomi çalışmalarını yapan bir tıp dalı olarak tanımlar. Daha açık bir tanımla iş sağlığı, "çalışan tüm insanların fiziksel, ruhsal, moral ve sosyal yönden tam iyilik durumlarının sağlanmasını ve en yüksek düzeylerde sürdürülmesini, iş kolları ve kullanılan zararlı maddeler nedeniyle çalışanların sağlığına gelebilecek zararların önlenmesini ele alan bir tıp dalıdır.

Ayrıca bu tıp dalında işçinin fizyolojik özelliklerine uygun yerlere yerleştirilmesini, işin insana ve insanın işe uymasını amaçlanmaktadır.” (Demirbilek, 2005: 9).

Uluslararası Çalışma Örgütü ile Dünya Sağlık Örgütü 1950 yılında karma bir komisyon oluşturmuşlar ve iş sağlığının amaçlarını içeren bir tanımlama yapmışlardır. ILO'nun 112 sayılı Tavsiye Kararında bu amaçlar sayılmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 21. yüzyılda “Herkes için sağlık” stratejisinde iş sağlığı, çok sayıda toplum sağlığı amaçlarına ulaşılmasında temel bir araç olarak kabul edilmektedir. DSÖ, 11–14 Ekim 1994 tarihleri arasında Beijing’de gerçekleştirmiş olduğu toplantıda da “Herkes için İş Sağlığı Küresel Stratejisi”ni belirlemiştir (Demirbilek, 2005: 10).

Dünya sağlık örgütünün iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin diğer bir çalışması HESME (Health, Environment and Safety Management in Enterprise) İşyerlerinde Sağlık, Güvenlik ve Çevre Yönetim Programlarıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün işletmelerde sağlık, güvenlik ve çevre yönetiminde iyi uygulamaların teşvik edilmesini hedefleyen uluslararası bir programdır. Program işyerlerinde sağlık, güvenlik ve çevre yönetimi; işyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarını desteklemeyi, geliştirmeyi ve işyerlerinin çevre üzerindeki etkilerin en aza indirmeyi amaçlayan disiplinli bir yaklaşım içermektedir.

2.1.3. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği (AB), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (AAET) birleşmesi ile oluşan Avrupa Topluluklarının 1991 yılında aldığı yeni ismi ve şeklidir (Akkaya, 2007: 59). Avrupa Birliğinin kuruluşunun önemli bir amacı ABD ve Japonya ile daha etkili rekabet edebilmektir. İş kazaları ve meslek hastalıkları işletmeler ve ülkeler arasında rekabeti etkileyen unsurlar arasındadır. Dolayısıyla iş sağlığı ve güvenliğinin AB üye ülkelerinde en üst düzeyde sağlanması AB'nin temel amaçları arasına girmiştir. AB'ne üyelik sürecini yaşayan ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği müktesebatına uyum çalışmaları kapsamında mevzuatta önemli değişiklikler yapılmıştır.

AB’nde konu ile ilgili ilk çalışmalar ağırlıklı olarak kömür, çelik ve nükleer enerji konularında olmuştur (Akkaya, 2007: 63). Daha sonra 1980 yılların başından itibaren iş sağlığı ve güvenliği konusunda birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir ve üye ülkelerin pek çoğu mevzuatlarını AB düzenlemelerine uydurmuşlardır.

İş sağlığı ve güvenliği konusu ile ilgili AB’nde ilk yasal düzenlemeler 1956 yılında imzalanan Roma Anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşmanın 36. maddesinde “... kamu ahlakı, kamu düzeni ve kamu güvenliği, insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması...” amacıyla malların serbest dolaşımına kısıtlamalar getirilebileceği” öngörülmektedir (Durdu, 2006: 45).

1961 yılında çıkartılan Avrupa Sosyal Şartı İşçilerin Temel Sosyal Haklarına Dair Topluluk Şartı olarak bilinir ve iş sağlığı ve güvenliği alanında çok önemli gelişmelere katkıda bulunmuştur. Avrupa Sosyal Şartı’nın iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili düzenlemeleri “Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkı” başlığı altında 2. bölüm 3. maddede yer alır. Bu maddenin içeriği ise:

Akit de taraflar, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları hakkının etkin biçimde kullanılmasını sağlamak üzere:

1. Güvenlik ve sağlık alanında yasal düzenlemeler yapmayı,
2. Gözetim önlemleriyle bu düzenlemelerin uygulanmasını sağlamayı,
3. Gerektiğinde iş güvenliği ve sağlığını geliştirmeyi amaçlayan önlemler konusunda çalıştıranların ve çalışanların örgütlerine danışmayı taahhüt ederler şeklindedir (Durdu, 2006: 47).

1986 tarihli Avrupa Tek Senedi ile AB kurucu sözleşmesine yeni maddeler eklenmiştir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda üye ülkeler için asgari standartlar belirlenmiştir. Ayrıca çalışanların sağlık ve güvenliklerinin sağlanmasına ilişkin düzenlemelerde karar alınırken nitelikli çoğunluk ilkesini getirmiştir. Avrupa Tek Senedi’nin iş sağlığı ve güvenliği ve çalışma ortamının iyileştirilmesi konularında nitelikli çoğunluk ilkesini benimsemesine karşılık özellikle ücretli işçilerin hak ve yükümlülükleri ile ilgili hükümleri bu ilkenin dışında bırakması ekonomik ve mali

konular kadar sosyal politikada gelişme sağlanmasını engellemiştir (Tokol, 1995: 112).

Avrupa Birliği'nin iş sağlığı ve güvenliği konusunda önemli çalışmalarından birisi de Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı'nı kurmasıdır. 1994 tarihli Konsey Tüzüğü ile kurulan ajans, Avrupa Komisyonu temsilcileri ve üye ülkelerin işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşmaktadır. Ajansın amacı, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki teknik, bilimsel ve ekonomik enformasyonu toplamak ve bu bilgileri AB'ne üye ülkelere ve diğer ilgili taraflara duyurmaktır.

2.2. Türkiye'de İş Sağlığı ve Güvenliği

Türkiye'de İSG alanında önemli değişimlerin ve gelişmelerin olduğu bir süreç yaşanmıştır. AB'nin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki kapsamlı mevzuatının uyumlaştırılması, bu mevzuatın getirdiği risk değerlendirmesine dayalı önleyici yaklaşım ve sürekli iyileşme anlayışının çalışma hayatına yerleştirilmesi için tüm sosyal taraflarca önemli çalışmalar yapılmıştır (İSG Politika Belgesi, 2009: 4). Bu çalışmaların yanında İSG ile ilgili durumu tespit etmek ve yeni hedefler oluşturmak için Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi oluşturulmuştur.

SGK istatistiklerine göre 2008 yılında Türkiye'de 1.170.248 işyeri faaliyet göstermiş ve 8.802.989 işçi istihdam edilmiştir (TÜİK, 2011). Bu işyerlerinde 72.963 iş kazası, 539 meslek hastalığı vakası meydana gelmiş, bunların 866'sı ölümlle sonuçlanmıştır. 2008 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu kaybedilen iş günü sayısı ise 1.865.115'dir (TÜİK, 2011).

Ayrıca, Türkiye'de sigortalı çalıştıran 1.170.248 işletmenin %85,4'ü 1-9 sigortalı çalıştıran işyerlerinden, %12,7'si 10-49 sigortalı çalıştıran işyerlerinden ve %1,6'sı ise 50-249 sigortalı çalıştıran işyerlerinden oluşmaktadır. Çalışanların ise %29,1'i 1-9 işçi istihdam eden işyerlerinde, %32,9'u 10-49 işçi istihdam eden işyerlerinde, %21,8'i ise 50-249 işçi istihdam eden işyerlerinde bulunmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'deki işyerlerinin %99,7'si 1-249 işçi istihdam eden küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden (KOBİ) oluşmakta olup, çalışanların %83,8'i bu işyerlerinde istihdam edilmektedir (TÜİK, 2011).

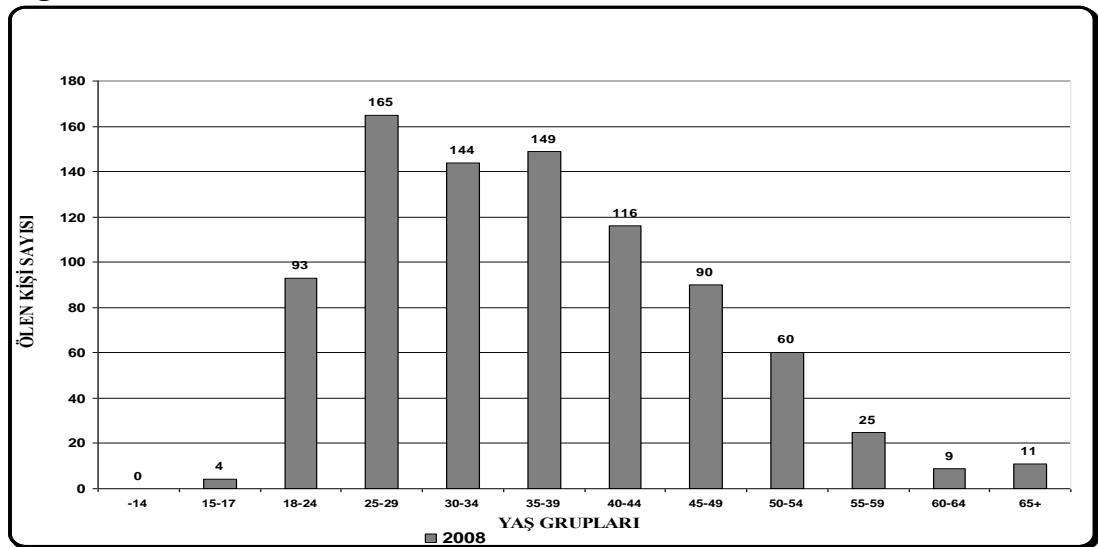
Yine SGK istatistiklerine göre 2008 yılında meydana gelen iş kazalarının %33,8'i 1–9 işçi çalıştıran işyerlerinde, %26,7'si 10–49 işçi çalıştıran işyerlerinde, %20,2'si 50–249 işçi çalıştıran işyerlerinde yani iş kazalarının toplam olarak %80,7'si KOBİ'lerde meydana gelmektedir.

İş kazalarının sektörel dağılımı incelendiğinde; metal sektörü %15, maden sektörü %9, inşaat sektörü %7,6 ile ilk üç sıradaki sektörler olarak karşımıza çıkmaktadır (İSG Politika Belgesi, 2009: 4).

Meslek hastalıklarının görülme sıklığı, çalışan nüfusun binde 4–12'si arasında değişmektedir. Buna göre Türkiye'de zorunlu sigortalı ve Bağ kur'lu çalışan sayısı (10.922.241) üzerinden bu değer hesaplandığında 43.689–141.989 arasında meslek hastalığı beklenmektedir. Ancak, SGK istatistiklerine göre 2008 yılında 539 meslek hastalığı vakası tespit edilebilmiştir (İSG Politika Belgesi, 2009: 4).

ILO verilerine göre gelişmekte olan ülkelerin iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu meydana gelen ekonomik kayıplarının gayri safi yurt içi hâsıllarının (GSYİH) yaklaşık %4'ü kadar olduğu tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde TÜİK'den alınan 2008 yılı GSYİH rakamlarına göre iş kazası ve meslek hastalıklarının toplam maliyeti yılda yaklaşık 38 Milyar TL olarak tahmin edilmektedir (İSG Politika Belgesi, 2009: 5).

Şekil 1. İş Kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerin yaş gruplarına göre dağılımı

Kaynak: TÜİK (2011)

Şekil 1 Türkiye’de yaşanan iş kazaları ve meslek hastalığı sonucu ölümlerin yaşlara göre dağılımını vermektedir. Grafiğe göre ölümler 26–40 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Tablo 1’de yaşanan iş kazalarının çalışma saatlerine göre hangi saatlerde olduğu verilmektedir.

İSG ile ilgili gelişmeler incelenirken en başta yasal mevzuat incelemesi yapılmıştır. Ülkemizde değişik amaçlar için çıkartılmış ve içlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili maddeler bulunan birçok kanun mevcuttur. En başta Anayasa içinde konu ile ilgili hükümler bulunur. Daha sonra 4857 sayılı İş Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu gibi kanunlarda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili birçok madde yer almaktadır.

İş sağlığı ve güvenliğinin bu kadar çok kanunda yer alması, konunun bu kanunların çıkarılış amacına uygun yorumlanmasına neden olmakta, uygulamacıları zor durumda bırakmaktadır. Bu yorumlarda ortaya çıkan çelişkili durumlar yargı tarafından giderilmeye ve yasal boşluklar da yapılan içtihatlar ile doldurulmaya çalışılmaktadır (Kaçmaz, 2003: 117).

2.2.1. T.C. Anayasası’nda İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliğinin anayasal dayanakları genel olarak anayasanın 50. ve 56. maddelerinde dayandırılır. Anayasanın 50. maddesinde kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaması, küçüklerin ve kadınların, bedensel ve ruhsal yönden yetersiz olanların çalışma koşulları açısından özel olarak korunacağı öngörülmüştür. 56. maddesinde ise, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir.

Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sosyal bir hukuk devleti olduğu ifade edilir. Sosyal devlet olmanın gereklilikleri arasında kişilerin insan onuruna yaraşır bir hayat düzeyinin sağlanması ve hastalandıklarında tedavi edilmeleri sayılabilir. İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının hedefi başta çalışma ortamında işçilerin sağlık ve güvenliklerini sağlamak gelmektedir. Bu hedef sosyal devletin hedefleri ile örtüşmektedir. Bu nedenle anayasanın ikinci maddesi, iş sağlığı

ve güvenliği çalışmalarının ve yasal düzenlemelerinin dayandığı temel maddelerin başında gelmektedir.

1982 anayasasının 5. maddesinde devletin temel amaç ve görevlerinden birisinin, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak olduğu hüküm altına alınmıştır. İnsanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu da bu madde ile hüküm altına alınmıştır.

İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemelerin diğer bir dayanağı Anayasa'nın 17. maddesidir. Bu maddede herkesin, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu ifade edilir. Anayasanın bu maddesinin birinci fıkrası iş sağlığı ve güvenliği ile ilişkilendirilebilir. İş sağlığı ve güvenliğinin temel amacı çalışanların sağlıklarının korunması ve geliştirilmesidir. Bu fıkrada da yaşama, maddi ve manevi varlığın korunması, kişinin beden ve ruhen sağlıklı olma hali ile ilişkilidir. Dolayısıyla çalışanlarda bir birey olarak bu hakka sahiptirler.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilişki kurulabilecek diğer bir anayasa maddesi de 49. maddedir. Bu maddede devletin, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilir.

50. maddede kimsenin, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı, küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunmaları gerektiği, dinlenmenin, çalışanların hakkı olduğu hükmü vardır.

Anayasanın 56. maddesinde herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu ifadesi mevcuttur. Bu ifade çok genel bir ifade olmasına karşın iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarından birisi olan çalışma ortamının sağlıklı ve dengeli hale getirilmesi amacı ile örtüşmektedir.

Madde 60'da ise herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduđu ve Devlet'in, bu güvenliđi sađlayacak gerekli tedbirleri alacađı ve teřkilat kuracađı hůkmů vardır.

Anayasada bulunan bu maddelere dayanarak devlet vatandaşlarını koruma görevini yerine getirebilmesi için düzenlemeler yapmak zorundadır. Devlet yapacağı mevzuat, denetim ve yaptırımlar ile çalışanların korunmasını ve gözetilmesini sağlamakla yükümlüdür.

2.2.2. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda İş Sağlığı ve Güvenliği

4857 sayılı İş Kanunu 10.06.2003 tarihinde Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yaklaşık otuz yıl yürürlükte olan 1475 sayılı İş Kanunu tamamen yürürlükten kaldıran yeni İş Kanunu dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde 122 madde ve 6 geçici madde mevcuttur. Kanunun amacı işveren ile çalışanları arasındaki şartları ve hakları düzenlemektir. İş Kanununun birinci maddesinde kanunun amaç ve kapsamı açıklanmaktadır. Bu madde açık olarak amacı şu şekilde açıklar: “işverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektir”.

Kanun tarafları işveren ve işçi olarak açıklar ve tanımlarını ikinci maddede şu şekilde yapar: “bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren denir.” Ayrıca aynı maddede bu iki taraf arasındaki ilişki “iş ilişkisi” olarak tanımlanır.

Çalışma hayatını yeniden düzenleyen 4857 sayılı İş Kanunu, birçok maddesi ile iş sağlığı ve güvenliği ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgilidir. 1475 sayılı İş Kanununa oranla iş sağlığı ve güvenliği konusunda daha koruyucu ve daha ayrıntılı hükümler taşıyan 4857 sayılı İş Kanunu ayrıca “işçi sağlığı ve iş güvenliği” ifadesi yerine “iş sağlığı ve güvenliği” tanımı kullanılmaktadır. Bu yeni kavram tehlikelerin önlenmesinin yanında risklerin öngörülmesi, değerlendirilmesi ve bu riskleri tamamen ortadan kaldırabilmesi ya da zararlarını en aza indirebilmek için yapılacak çalışmaları ifade etmektedir. İş sağlığı ve güvenliği çalışanların sağlığını sadece işyeri ile sınırlandırmamış, işyeri dışında da işçinin sağlık ve güvenliğini olumsuz etkileyecek risklere karşı önlem alınmasını ifade etmiştir. Risk değerlendirme tanımı ilk kez 4857 sayılı İş Kanununda yer almıştır (Özkılıç, 2005: 31).

4857 sayılı İş Kanununun iş sağlığı ve güvenliği başlıklı beşinci bölümü on üç maddeden oluşur (82. madde Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir). Yeni iş kanununda iş sağlığı ve güvenliği konusunda uluslararası normlara uygun düzenlemeler yapılmıştır (Yaltı, 2007). 4857 sayılı Kanunun hükümleri eski kanuna göre daha kapsamlı düzenlemeler getirmiştir.

Kanunun 77. maddesi ile işverenler iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin olarak işçileri bilgilendirme, denetleme ve eğitime yükümlülükleri altına girmişlerdir. Bu husus Avrupa Birliği'nin 91/383 sayılı "Belirli Süreli Geçici İş Hükümlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Direktifi'nde" yer alan denetleme ve eğitim hükümleriyle uyumlu olarak düzenlenmiştir (Arseven, 2004). İşverenler iş sağlığı ve güvenliğine yönelik önlemler almak ve aldıkları önlemler ile ilgili çalışanlarını eğitmekle ve bu önlemlerin uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle yükümlüdürler. Çalışanlar da alınan önlemlere uymak zorundadırlar. Ayrıca madde 77, bir iş kazası meydana gelmesi durumunda ve bir meslek hastalığı tespit edilmesi halinde işverenlere en geç iki iş günü içinde durumu ilgili bölge müdürlüklerine bildirme zorunluluğu getirmektedir.

İş Kanunu'nun 78. maddesi iş sağlığı ve güvenliği konusunda yönetmeliklerin Sağlık Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacağını belirler. Ayrıca İş Kanunu'na tabi işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği şartlarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması, işyerlerinde kullanılan araç, gereç, makine ve hammadde yüzünden çıkabilecek iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi ve özel durumları sebebiyle korunması gereken kişilerin çalışma şartlarının düzenlenmesi de aynı şekilde ÇSGB tarafından yapılacağı belirtilir. Ayrıca işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına uygunluğu yönünden; işçi sayısı, işin ve işyerinin özellikleri ile tehlikesi dikkate alınarak işletme belgesi alması gereken işyerleri ile belgelendirilmesi gereken işler veya ürünler de Sağlık Bakanlığının görüşleri alınarak ÇSGB tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirleneceği aynı madde de belirtilmiştir. Bu belge veya belgelerin alınmasına ilişkin usul ve esaslar, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda yapılacak risk değerlendirmesi, kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmaların usul ve esasları ile bunları yapacak kişi ve kuruluşların niteliklerinin belirlenmesi, gerekli izin verilmesi ve verilen izin iptal edilmesi de aynı yönetmelikle belirleneceği belirtilmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 79. maddesinde işyerinde çalışma yöntem ve şekillerinde, makine ve cihazlarında çalışanların yaşamları için tehlikeli bir husus tespit edilmesi durumunda işyerinin kapatılabileceği veya yapılan işin kısmen veya tamamen durdurulabileceği hükmü vardır. Bu durum iş sağlığı ve güvenliği bakımından denetlemeye yetkili iki müfettiş, bir işçi temsilcisi, bir işveren temsilcisi ve Bölge Müdüründen oluşan komisyon tarafından tespit edilir. Ayrıca verilecek kapatma veya durdurma kararına işyerinin altı iş günü içinde yerel mahkemeye itiraz etme hakkı verilmiştir. Ancak bu itiraz işyerinin kapatılmasını veya işin durdurulması kararının uygulanmasını durduramayacağı hükmü vardır. Mahkeme itirazı öncelikli olarak görüşüp altı iş günü içinde karara bağlamalıdır.

İş sağlığı ve güvenliği kurulu hakkında 4857 sayılı İş Kanunu'nun 80. maddesinde hükümler bulunur. Bu maddeye göre sanayiden sayılan, devamlı olarak en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde, her işverenin bir iş sağlığı ve güvenliği kurulu oluşturması kanunla zorunlu tutulmuştur. Getirilen düzenlemeyle işverenler iş sağlığı ve güvenliği kurullarının kararlarını uygulamakla yükümlüdürler.

Kanunun iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili maddelerinden birisi de işyeri hekimlerini konu alan 81. maddesidir. Bu maddeye göre işverenler, devamlı olarak en az elli işçi çalıştırdıkları işyerlerinde alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi, iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi, işçilerin ilk yardım ve acil tedavi ile koruyucu sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla eleman görevlendirmekle yükümlüdürler. Ayrıca bu maddeye göre işverenler işyerindeki işçi sayısı, işyerinin niteliği ve işin tehlike sınıf ve derecesine göre;

- a) İşyeri sağlık ve güvenlik birimi oluşturmakla,
- b) Bir veya birden fazla işyeri hekimi ile gereğinde diğer sağlık personelini görevlendirmekle,
- c) Sanayiden sayılan işlerde iş güvenliği uzmanı olan bir veya birden fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmekle, yükümlüdürler.

Ancak 26.05.2008 tarih ve 26887 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5763 sayılı “İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 4857 sayılı İş Kanunu’nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile 4857 sayılı İş Kanunu’nun 78 ve 81. maddeleri tamamen değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile en az 50 işçi çalıştırılan iş yerlerinde İş Yeri Sağlık ve Güvenlik Birimlerini işveren kendi bünyesinde kurabileceği gibi bu yükümlülüğünü işletme dışında kurulu ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alarak da yerine getirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Nitekim yapılan bu değişiklikle, işyeri dışında kurulu bulunan sağlık ve güvenlik biriminden hizmet alan işverenlere doğrudan hizmet alma yönüyle yerine getirilen yükümlülükleri çerçevesinde ayrıca işyeri hekimi, mühendis veya teknik personel istihdam etme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Kurumsal hizmet veren sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alınabileceği gibi, Kanunda belirtilen nitelikleri haiz kişilerden de hizmet alınması mümkün olacaktır.

Ayrıca ağır ve tehlikeli işlere ait düzenlemeler 5763 sayılı Kanun’un 5’inci maddesi ile 4857 sayılı Kanun’un 85’inci maddesine “Çalıştığı İşle İlgili Mesleki Eğitim Almamış İşçilerin” ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmayacağı hükmü eklenmiştir. Bu hükmün getiriliş gerekçesi ağır ve tehlikeli işlerde yaşanan iş kazalarının önlenmesi ile nitelikli personel istihdamı konusunda işverenlerin teşvik edilmesidir.

4857 sayılı İş Kanunu’nun iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili diğer bir maddesi de 83. maddesidir. Buna göre işçi, iş sağlığı ve güvenliği açısından işçinin sağlığını bozacak veya vücut bütünlüğünü tehlikeye sokacak yakın, acil ve hayati bir tehlike ile karşı karşıya kalması durumunda İş Sağlığı ve Güvenliği Kuruluna başvurarak durumun tespit edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesini talep edebilir. Böyle bir durumda, anılan Kurul aynı gün acilen toplanarak aldığı kararı işçiye yazılı olarak bildirilmek zorundadır. İşçi sağlığı ve güvenliği kurulunun bulunmadığı işyerlerinde talep, işveren veya işveren vekiline yapılacaktır. İşveren veya işveren vekili yazılı cevap vermek zorundadır.

Kanunun iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili diğer maddelerinden 85. maddede on altı yaşını doldurmamış genç işçiler ve çocuklar ile çalıştığı işle ilgili mesleki eğitim

almamış işçiler ağır ve tehlikeli işlerde çalıştıramayacağından bahsedilmektedir. 86. maddesinde ağır ve tehlikeli işlerde çalışacakların işe girişlerinde ve işin devamı süresince en az yılda bir muayene raporu almaları ile ilgili hükümler mevcuttur. 87. maddesinde on dört yaşından on sekiz yaşına kadar çocuk ve genç işçilerin işe girişlerinde işin niteliğine göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi gerektiği, 88. maddesinde de gebe ve çocuk emziren kadınların hangi dönemlerde ne gibi işlerde çalıştırılmalarının yasak olduğu hükümleri mevcuttur.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili tüm mevzuat, ÇSGB tarafından 4857 sayılı İş Kanunu'nun 78. ve 89. maddeleri gereğince oluşturulmuştur.

2.2.3. 6098 Sayılı Borçlar Kanunu'nda İş Sağlığı ve Güvenliği

11 Ocak 2011 tarihinde kabul edilen 6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 417. maddesi iş sağlığı ve güvenliği ile ilgilidir. Bu maddeye göre, işveren, hizmet ilişkisinde işçinin kişiliğini korumak ve saygı göstermek ve işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir düzeni sağlamakla, özellikle işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

İşveren, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak; işçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdür.

İşverenin yukarıdaki hükümler dâhil, kanuna ve sözleşmeye aykırı davranışı nedeniyle işçinin ölümü, vücut bütünlüğünün zedelenmesi veya kişilik haklarının ihlaline bağlı zararların tazmini, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk hükümlerine tabidir.

2.2.4. 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda İş Sağlığı ve Güvenliği

1930 yılında kabul edilen 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun Yedinci Bap 173–180. maddeleri “İşçiler Hıfzıssıhhası” başlığı ile iş sağlığı ve güvenliği ile ilgilidir. Hıfzıssıhha, sağlıklı yaşamak için alınması gerekli önlemlerin bütünü olarak açıklanır.

Kanunda, işin niteliğine göre çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma yaşı, süresi ve bazı işlerde en az çalıştırma yaşı (md. 173, 174, 175 ve 176), hamile kadınların çalıştırılmaları ile ilgili hükümler (md. 177), işçilerin sağlıklarını korumak için tüzük hazırlanma gerekliliği (md. 179), işyeri hekimi bulundurma şartları (md. 180) bulunur.

2.2.5. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu'nda İş Sağlığı ve Güvenliği

07.03.1993 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun amacı, üyelerinin hak ve menfaatlerinin korunmasıdır. Üyelerinin, yani işçilerin en önemli sosyal haklarının sağlıklı bir ortamda, tehlikelerden uzak yaşaması olduğu düşünüldüğünde sendikalar, üyeleri adına imzalayacakları toplu sözleşmelerine koyacakları hükümler ile bu amacın gerçekleşmesine yardımcı olabilirler (Aktay, 1993: 6).

2821 sayılı Sendikalar Kanunu Uluslararası Çalışma Örgütü'nün üçlü çalışma yapısının ülkemizde uygulanmasını sağlamaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 114. maddesi çalışma hayatının düzenlenmesinde sendikaların da sorumlu olduğu vurgulanmaktadır. Maddenin içeriğinde çalışma barışının ve endüstri ilişkilerinin geliştirilmesinde, çalışma hayatıyla ilgili mevzuat çalışmalarının ve uygulamalarının izlenmesi amacıyla; Hükümet ile işveren, kamu görevlileri ve işçi sendikaları konfederasyonları arasında etkin dayanışmayı sağlamak üzere, üçlü temsile dayalı istişari mahiyette bir danışma kurulu oluşturulacağından bahsedilir. Oluşturulan bu kurulun çalışma usul ve esasları, çıkarılacak bir yönetmelikle düzenleneceği de aynı madde ile hüküm altına alınmıştır. Bu madde ile getirilen bu sorumluluk çerçevesinde sendikaların iş sağlığı ve güvenliği perspektifinden görevleri, çalışma hayatını düzenleyen mevzuat çalışmalarına katılarak, üyelerinin iş kazası ve meslek hastalığına karşı korunmaları için katkıda bulunmaktır.

2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile sendikalar üyelerine eğitim vermekle zorunlu tutulmuşlardır. Kanununun 44. maddesinin 2. fıkrası, işçi sendikaları ve konfederasyonları "gelirlerinin %10'unu" üyelerin mesleki bilgi ve tecrübelerini artırmak için kullanmak zorundadır. İş sağlığı ve güvenliği konusu ile

ilişkilendirilirse, sendikaların üyelerine verecekleri eğitimlerin arasında iş sağlığı ve güvenliği konusu da önemli ölçüde yer almalıdır.

2.2.6. 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu'nda İş Sağlığı ve Güvenliği

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu 05.05. 1983 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kanunun 39. maddesinin 1. fıkrasında iş güvenliğine ilişkin dolaylı bazı hükümler bulunmaktadır.

Toplu iş sözleşmeleri ile işçiler sosyal ve ekonomik haklar talep ederler. Ancak iş güvenliği konusunda ülkemizdeki toplu iş sözleşmelerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin talepler öne çıkarılmamıştır. Mevcut mevzuat hükümleri yenilenmiş, hatta mevzuatın daha gerisinde düzenlemeler öngörülmüş, mevzuatı geliştirici kurallar getirilememiştir (Orhan, 2007: 67). Sendikalar işçilerin hakları için birçok defa greve gitmişlerdir, ancak iş güvenliği nedeni ile greve gitme hiç olmamıştır (Süzek, 2005: 7).

2.2.7. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği

09.12.2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, iş yerlerinde sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirler (md.1). Yönetmelik 4857 sayılı İş Kanunu'nun kapsamına giren tüm işyerlerini kapsamına almaktadır. Yönetmelikte mesleki risklerin önlenmesi, sağlık ve güvenliğin korunması, risk ve kaza faktörlerinin ortadan kaldırılması düzenlenmektedir. Bunların dışında yönetmelik, iş sağlığı ve güvenliği konusunda işçi ve temsilcilerinin eğitimi, bilgilendirilmesi, görüşlerinin alınması ve dengeli katılımlarının sağlanması, yaş, cinsiyet ve özel durumları sebebi ile özel olarak korunması gereken kişilerin çalışma şartları ile ilgili genel prensipler ve diğer hususları da düzenler.

Yönetmeliğin birinci bölümünde amaç, kapsam, dayanak ve tanımlamalar yapıldıktan sonra ikinci bölümde işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yükümlülükleri anlatılır. Yönetmeliğin üçüncü bölümünde işçilerin yükümlülüklerinden bahsedilir. Dördüncü bölümde sağlık gözetimi, risk grupları ve sağlık ve güvenlik işçi temsilcisi

hükümleri yer alır. Beşinci ve son bölümde de yönetmeliğin 12.06.1989 tarihli AB Konsey Direktifi esas alınarak hazırlandığı ve yönetmelik hükümlerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının yürüteceği “Son Hükümler” başlığı altında verilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yönetmelik ve tüzüklerin listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yönetmelik ve tüzükler

Sıra No	Yönetmelik/Tüzük Adı ve Yürürlük Tarihi	Yönetmelik/Tüzüğün Amacı
1	İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği 27.11.2010	İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini yürütmek üzere kurulacak işyeri sağlık ve güvenlik birimlerinin kuruluşu ile ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin belgelendirilmeleri, yetki belgelerinin iptali, görev, yetki ve sorumluluklarına dair usul ve esasları düzenlemek.
2	İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik 27.11.2010	İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinde görevli iş güvenliği uzmanlarının nitelikleri, eğitimleri ve belgelendirilmeleri, görev, yetki ve sorumluluklarına dair usul ve esasları düzenlemektir.
3	İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik 07.04.2004	İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere iş sağlığı ve güvenliği kurullarının hangi işyerlerinde kurulacağı ve bu kurulların oluşumu, çalışma yöntemleri, görev, yetki ve yükümlülüklerini belirler.
4	İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 16.12.2003	İşyeri sağlık birimlerinin kuruluşu, yapılanması, çalışma usul ve esasları ile işyeri hekimlerinin nitelikleri, sayısı, işe alınmaları, görev, yetki ve sorumlulukları, eğitimleri ve çalışma şartları ile ilgili usul ve esasları belirler.
5	İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Tehlike Sınıfları Listesi Tebliği 25.11.2009	15/8/2009 tarihli ve 27320 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmeliğin 57. maddesi uyarınca oluşturulan Tehlike Sınıfı Belirleme Komisyonunun görüşleri doğrultusunda işyerlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından yer aldığı tehlike sınıfları listesini belirlemektir.
6	Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 07.04.2004	İşverenlerce, işyerlerinde çalışanlara verilecek iş sağlığı ve güvenliği eğitiminin usul ve esaslarını düzenler.
7	Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği 29.11.2006	İnsan sağlığı ve güvenliğinin korunması amacıyla kullanılan kişisel koruyucu donanımların imalatı, ithalatı, piyasaya arzı, hizmete sunumu ve denetimi ile üçüncü şahısların can ve mal güvenliğinin tehlikelere karşı korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.
8	Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği 16.06.2004	Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağına, kadınlarla 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabileceklerine ilişkin hükümleri belirler.
9	Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik 28.02.2004	4857 sayılı İş Kanununun uygulanması bakımından, hangi işlerin sanayi, ticaret, tarım ve orman işlerinden sayılacağını belirlemektir.

Sıra No	Yönetmelik/Tüzük Adı ve Yürürlük Tarihi	Yönetmelik/Tüzüğün Amacı
10	Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik 26.12.2003	Çalışanların asbest tozuna maruziyetlerinin önlenmesi ve bu maruziyetten doğacak sağlık risklerinden korunması, sınır değerlerin ve diğer özel önlemlerin belirlenmesidir.
11	Güvenlik ve Sağlık İşaretleri Yönetmeliği 23.12.2003	İşyerlerinde kullanılacak güvenlik ve sağlık işaretlerinin uygulanması ile ilgili kuralları belirlemektir.
12	Gürültü Yönetmeliği 23.12.2003	İşçilerin gürültüye maruz kalmaları sonucu sağlık ve güvenlik yönünden oluşabilecek risklerden, özellikle işitme ile ilgili risklerden korunmaları için alınması gerekli önlemleri belirlemektir.
13	Titreşim Yönetmeliği 23.12.2003	İşçilerin mekanik titreşime maruz kalmaları sonucu ortaya çıkabilecek sağlık ve güvenlik risklerinden korunmalarını sağlamak için alınması gerekli önlemleri belirlemektir.
14	İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği 11.02.2004	İşyerinde iş araç ve gereçlerinin kullanımı ile ilgili sağlık ve güvenlik yönünden uyulması gerekli asgari şartları belirlemektir.
15	İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları Hakkında Tüzük 19.02.1973	İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili çalışmalarda bulunmak üzere işçi sağlığı ve iş güvenliği kurullarının hangi işyerlerinde kurulacağı ve bu kurulların kuruluş tarzları çalışma usulleri, ödev ve şekilleri bu Tüzük'te belirtilmiştir.
16	Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik 26.12.2003	İşyerlerinde oluşabilecek patlayıcı ortamların tehlikelerinden çalışanların sağlık ve güvenliğini korumak için alınması gerekli önlemleri belirlemektir.
17	Tersane tekne imal ve çekek yerleri yönetmeliği 10.08.2008	3621 sayılı Kıyı Kanunu ve 3/8/1990 tarihli ve 20594 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik gereği iç sular (göl ve nehirler), kıyı ve sahil şeridi ile dolgu ve kurutma yoluyla kazanılan araziler üzerinde imar planı kararıyla belirlenen mevcut ve yeni kurulacak olan tersane, tekne imal ve çekek alanlarının işletme izinleri ile tevsi ve modernizasyon amaçlı başvurular, başvuruların değerlendirilmesi, denetlenmesi ve diğer kurumlara verilecek görüşler ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

2.2.8 OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi

Üretim sürekli ve kesintisiz devam etmesi gereken bir süreçtir. Bu süreç içinde önemli bir yeri olan insan faktörünü, sürecin işleyişi içinde işin niteliği, kullanılan teçhizat, hammadde ve bulunulan ortamda sağlığı tehdit eden tehlikelere karşı koruma zorunluluğu, insancıl olmanın ötesinde, yasalarla da zorunlu hale getirilmiştir. Çalışma hayatını, üretkenliği ve bunlara bağlı olarak işletmelerin kararlılıklarını etkileyen bu tip olaylara önlem almak için iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri oluşturulmuştur. Bu sistemler, var olan durumun analizi yapılarak risklerin tespit edildiği, bu riskleri yok etmek için yönetmelik, mevzuat ve kanunlara bütünleşmiş programların oluşturulduğu ve uygulandığı, bütün çalışmaların belli bir

sistemik içerisinde dökümanite edildiği ve ilgilenenlere duyurulduğu, bu yürütölmekte olan çalışmaların izlenip denetlendiği yönetim sistemleridir (Özkılıç, 2005: 33).

İşletmelerde uygulanan ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi ve ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi gibi standartlar kalite ve çevre yönetimleri üzerine yoğunlaşmış, dolayısıyla kuruluşlarda iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve sürekli iyileştirilerek korunabilmesi için ayrı bir standarda gereksinim duyulmuştur. OHSAS 18001 (Occupational Health and Safety Management System), bir iş sağlığı ve güvenliği yönetim standardıdır. OHSAS 18001 iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri, işletmelerin iş sağlığı ve güvenliği risklerini kontrol etmeleri ve performanslarını sürekli geliştirmeleri için iş sağlığını ve güvenliğini ele alarak sürekli iyileştirmeyi, her düzeydeki çalışanların tam katılımını amaçlamaktadır. Bu sistemle çalışanlar, iş sağlığı ve güvenliği risklerinin belirlendiği ve önlemlerle asgari seviyeye indirildiği, yasalara uyan, hedeflerin yönetim programları ile hayata geçirildiği bir sistemde olacaklardır. Ayrıca bu sistemle çalışanlar, uygun İSG eğitimlerinin uygun kişilere verildiği, acil durumlara hazır, performansını izleyen, izleme sonuçlarını iyileştirme faaliyetlerini başlatmak için kullanan, faaliyetlerini denetleyen, yaptıklarını gözden geçiren ve dökümanite eden bir kuruluşta İSG faaliyetlerine gereken önemi veren bir sistemin parçası olacaklardır (TSE, 2011).

OHSAS 18001 iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri standardında asıl amaç önleyici olmaktır (Sağlam, 2009: 33). Bu şekilde hatalar ortaya çıkmadan önlemeye çalışıldığında iş sağlığı ve güvenliğinde maksimum gelişme gözlemlenmektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili ilk standart İngiliz Standart Teşkilatı (BSI) tarafından 1996 yılında yayınlanan BS 8800'dır. 15 Nisan 1999 tarihinde İngiliz Standartlar Teşkilatı, İrlanda Ulusal Standartları Teşkilatı vb. kuruluşların katılımları ile OHSAS 18001 standardı yayınlanmıştır. Takibinde Kasım-1999 tarihinde de OHSAS 18002 standardı yayınlanmıştır. OHSAS 18001 standardı Türk Standartlar Enstitüsü Genel Sekreterliği'ne bağlı Akreditasyon ve Belgelendirme Özel Daimi Komitesi tarafından hazırlanmış ve TSE Tetkik Kurulu'nun 9 Nisan 2001 tarihinde gerçekleştirdiği toplantılarında Türk Standardı olarak kabul edilmiştir.

OHSAS 18001 – İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi ile sağlananlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Zararla sonuçlanabilecek olası tehlikelerin önceden tespiti ve gerekli önlemlerin alınması sağlanır.
2. Çalışanları işyerinin olumsuz etkilerinden ve kazalardan koruyarak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlar.
3. Çalışanların memnuniyeti, müşteri memnuniyeti ve üretim maliyetlerinde azalma sağlanır.
4. İş kazaları ve meslek hastalıkları sebebiyle oluşabilecek iş ve iş gücü kayıpları en aza indirilir.
5. Çalışma ortamlarında alınan tedbirlerle, işletmeyi tehlikeye sokabilecek yangın, patlama, makine arızaları vb. durumların ortadan kaldırılması neticesinde işletme güvenliği sağlanmış olur.
6. Ulusal ve uluslararası yasa ve standartlara uyum sağlanır. Diğer işletmeler ya da müşterilere karşı duyarlı, sorumlu bir imaj yaratılır.
7. Resmi makamlar önünde, kuruluşun iş güvenliğine olan duyarlılığı kanıtlanır ve yasal ceza riski azaltılır (Özkılıç, 2005).

2.2.9. Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi

Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik yürütülen çalışmalara ivme kazandırmak amacıyla, iş sağlığı ve güvenliği konusunda AB stratejisini de dikkate alan, Türkiye'nin öncelikleri ve bu alanda 2006–2008 yıllarında ulaşılması planlanan hedefleri kapsayan politika belgesini hazırlamıştır. Türkiye'nin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki öncelikleri ve bu alanda 2006–2008 yıllarında ulaşılması planlanan hedefleri 20 Ocak 2006 tarihinde kabul edilip ilk Politika Belgesi'nde yayınlanmıştır.

Daha sonra 2009–2013 dönemini kapsayan yeni Politika Belgesi hazırlanmıştır. Bu belgenin hazırlanmasındaki temel amaç; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili istatistikî bir

değerlendirme yapmak, 2006–2008 yılları arasında Konsey üyesi kurum ve kuruluşların planlanan hedeflere yönelik yapmış olduğu çalışmalar ile söz konusu hedeflerin gerçekleşme durumunu tespit etmek ve yeni dönem hedeflerini belirlemektir.

2.3. Tersanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği

Gemi inşa ve bakımının yapılması için gerekli teknik, lojistik imkânlarla sahip olan ve birçok fabrikanın bulunduğu geniş bir iş merkezine tersane denir. Tersanelerde ilk akla gelen, meyilli kızak yapılar, kuru veya yüzer havuz, kaldırma kapasitesi tonlarca olan büyük vinçler, presler, giyotinler, makine tezgâhları, kaynak makineleri ve kalifiye teknik personeldir. Gemi sanayi, demir-çelik sanayi, makine imalat sanayi, elektrik-elektronik sanayi, kimya sanayi (boya, lastik, plastik ve çeşitli kimyasallar) vb. birçok sanayi dalının ürünlerini bir araya getiren ve bu sanayileri harekete geçirici özelliği nedeni ile özel öneme sahiptir (Tezdoğan ve Taylan, 2009: 10). Gemi inşa sanayi emek yoğun bir sektör olduğu için aynı zamanda istihdam açısından da büyük öneme sahiptir.

Dünya gemi inşa sanayi 2003 yılından bu yana % 89 büyüme gösterirken, bu oran Türkiye’de % 360 olarak gerçekleşmiştir (Özdemir, 2009: 55). Ülkemizde gemi inşa ve onarım sanayinde son yıllarda yaşanan bu hızlı büyüme ve genişleme ile bu alanda büyük yatırımların yapılmasını sağlamıştır. Gemi inşa sanayi iki nedenden dolayı hem Dünya’da, hem de Türkiye’de hızla büyüyen ve gelişen bir sektör haline gelmiştir. Bunlardan birincisi artan dünya ticaret hacminin yaklaşık %95’i denizyoluyla gerçekleşmesi (DPT IX. Kalkınma Planı, GİSÖİK Raporu, 2006: 1), ikincisi, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO)’nun yeni gemi inşasını artırıcı düzenlemeleridir (TMMOB, 2008: 23). Bu düzenlemeler ile 2005 yılı itibari ile 15 yaş üstü gemiler seferden men edilmiş, 2015 yılından itibaren de dış duvarı tek cidarlı gemiler seferden men edilecek olmalıdır.

Gemi inşa ve bakım sektöründe yaşanan hızlı büyümeye paralel olarak istihdamda da artışlar yaşanmıştır. Sektörde en fazla istihdam Tuzla Tersaneler Bölgesinde sağlanmaktadır. İstanbul’dan sonra sırasıyla Zonguldak, İzmit, Çanakkale ve Yalova’da bulunan tersaneler gelmektedir. Yalova’nın Altınova ilçesinde tersane

kurulması için bir alan belirlenmiş ve bu belirlenen alanın kıyı şeridi doldurulmuştur. Bu bölgede 40 ortaklı Altınova Tersane Girişimcileri Derneği'nin yanı sıra beş şirket daha tersane kurmak için talepte bulunmuştur (TMMOB, 2008: 125).

Gemi inşa sanayi hızla büyümesine paralel olarak iş kazalarında da bir artış gözlenmiştir. Emek-yoğun bir sektör olması ve hızla büyümesi nedeni ile personel ihtiyacı da artmıştır. Ancak son dönemde tersanelerde yaşanan yaralanma ve ölümlü kazaların artması, sektörde çalışan işçilerin niteliklerinde tartışmalara yol açmıştır (DDK Raporu, 2008: 107). Türkiye gemi inşa sanayi, özellikle 10–15.000 DWT'luk kimyasal tankerlerde ve seri ölümlü iş kazalarındaki artmayla sektörde dünyada ön plana çıkmıştır (Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyon Raporu, 2008: 113). Tablo 2'deki veriler sektördeki hızlı büyümeyi ve bu büyümeye paralel olarak artan iş kazaları neticesinde ölen işçi sayılarını göstermektedir.

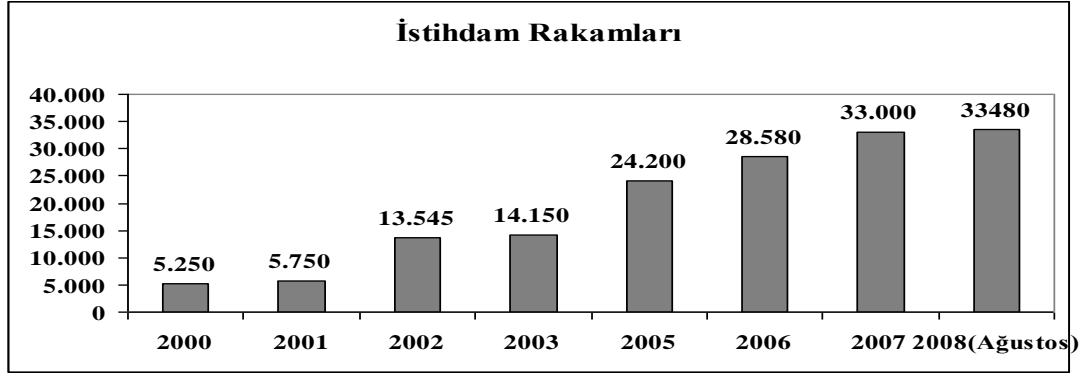
Tablo 2. Türkiye gemi inşa/tamir sektöründe üretim ve iş kazası sonucu ölümlerin dağılımı

Yıllar	Üretim (DWT)	Ölümlü İş Kazaları
2001	147.130	1 İşçi
2002	84.700	5 İşçi
2003	106.450	3 İşçi
2004	293.229	5 İşçi
2005	331.740	8 İşçi
2006	556.285	10 İşçi
2007	1.007.968	12 İşçi

Kaynak: TMMOB, (2008: 60).

Üretimin artması ile büyüyen istihdam oranlarına paralel olarak iş kazaları nedeni ile ölümlerin de arttığı görülmektedir. Meydana gelen iş kazaları ve ölümlerin artmasına neden olarak “taşeronluk” sistemi ile işçilerin “bilgisizliği ve eğitimsizliği” gösterilmektedir. Ancak yaşanan iş kazalarının ölümlü sonuçlar doğurmasa bile, sadece deneyimsiz işçilerin değil, tekniker ve mühendislerin de başına gelmesi, çalışanların bilgisizliği ve eğitimsizliği tezini çürütmektedir (Özdemir, 2009: 55).

Şekil 2. Yıllara göre istihdam rakamları

Kaynak: GİSBİR, (2008)

Tablo 3 tersanelerdeki istihdamın artışına paralel olarak artan iş kazaları sayılarının yanında ölümlerinde arttığını göstermektedir. Ancak iş kazası oranlarının yıllara göre değişken olduğunu ve ölümlerin sayı olarak artsa da oranların ya azaldığı (2001, 2003 ve 2004), ya da sabit kaldığı görülmektedir.

Tablo 3. Tersanelerde yaşanan iş kazaları, çalışan sayısı ve ölüm oranlarının yıllara göre dağılımı

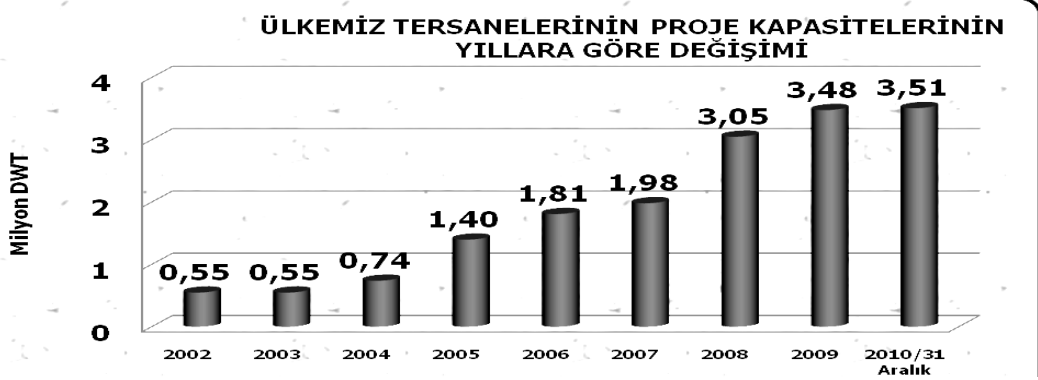
Yıl	Çalışan Sayısı	İş Kazası Sayısı	Kaza Oranı %	Ölüm Sayısı	Ölümlü Kaza Oranı %
2000	5000	76	1,52	4	0,08
2001	5750	61	1,06	1	0,02
2002	13545	73	0,54	5	0,04
2003	14150	68	0,48	3	0,02
2004	14750	120	0,81	5	0,03
2005	24200	146	0,060	9	0,04
2006	28500	170	0,60	10	0,04
2007	33480	227	0,68	12	0,04
2008 Haziran	34500			13	0,04

Kaynak: www.denizcilik.gov.tr, (2011)

Gemi inşa sanayinin temelini oluşturan tersaneler emek yoğun bir montaj sanayisi dalıdır. Gemi üretimi, bakımı ve onarımının yapıldığı tersaneler; çelik sanayi, makine imalat sanayi, elektrik-elektronik sanayi boya sanayi ve lastik-plastik sanayi gibi pek çok sanayi kolu ürünlerinin teknolojik temellere dayalı olarak, belirli bir sistematik ve disiplin içerisinde bir araya getirilerek birleştirilen yerlerdir (Wikipedi, 2011). Şekil 3'te gemi inşa sanayinin üretim kapasitesine paralel olarak artan istihdam rakamları gösterilmiştir. Şekil 4'teki grafikte tersane kapasitelerinin yıllara göre değişimi gösterilmiştir.

Şekil 3. Tersane kapasitelerinin değişimi

Kaynak: Denizcilik Müsteşarlığı (2010)

Ağır sanayi ile iç içe olan gemi inşa sanayi, branş bazında oldukça çeşitlilik gösterir. Bu çeşitlilik içerisinde iş kazası ve meslek hastalığı risklerinin fazla olması, çalışanların sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışmalarının sağlanması için yapılması gerekenleri daha dikkatli bir şekilde ele alınıp değerlendirme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni, gemi inşa sanayisinde oluşabilecek kazaların büyük çapta zarar verebilecek olmasıdır. Sektörde karşılaşılan iş kazaları sonucu çalışanlar sakat kalmakta ve hatta bu kazalar ölümlü sonuçlanabilmektedir. Tersane işleri diğer sanayi dallarına göre iki katı daha fazla tehlikelidir (Bell, 2005).

Tersane kazalarının temel nedenlerinden insandan kaynaklanan nedenler; psikolojik, fiziksel, insan ilişkileri, takım çalışması, iletişimdir. Makine/donanım kaynaklı nedenler; hatalı makine ve donanım yerleşimi, eksik veya kusurlu koruyucular, yetersiz standardizasyon, yetersiz kontrol ve bakım, yetersiz mühendislik hizmetleridir. Ortam/çevre kaynaklı nedenler; yetersiz çalışma bilgisi, uygun olmayan çalışma metot ve yöntemi, uygun olmayan çalışma yeri ve ortamı vb. nedenlerdir. Son olarak yönetimden kaynaklanan nedenler; yetersiz yönetim organizasyonu, tamamlanmamış kurallar ve talimatlar, yetersiz güvenlik yönetim planı, eğitim ve öğretim yetersizliği, yönetim ve rehberlik uygun olmayan personel istihdamı, yetersiz sağlık kontrolleri vb. nedenlerden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu faktörler tersanelerde yapılan işler, tehlike ve risk ilişkisi içinde şu şekilde gruplandırılır:

1. Yetersiz çalışma alanı: Düzensiz işyeri, hareket zorluğu, kaldırılan ve taşınan malzeme altında çalışma vb.

2. Açık alanlarda çalışma: Olumsuz termal konfor şartları; soğuk, sıcak, rüzgâr, yağış vb.
3. Kapalı dar alanlarda çalışma: zararlı maddelere yoğun şekilde maruz kalma; boya, gaz, kaynak kullanımı halinde yangın ve patlama riski vb.
4. Yüksekte çalışma: Düşme, malzeme düşmesi vb.
5. Yoğun ve uzun süreli çalışma: Uygun olmayan çalışma yöntemi, yorgunluk, stres, motivasyon eksikliği vb.
6. Kimyasal maddeler ile çalışma: Oksijen, asetilen, çözücüler, boya, karbondioksit, karbon monoksit, hidrojen sülfür kullanımı; yangın, parlama ve patlama riskinin yüksek olması.
7. Yoğun olarak yüksek voltajlı iş donanımı kullanımı: Düzensiz, güvensiz, yıpranmış kablo kullanımı.
8. Çok sayıda alt işveren-taşeron: Organizasyon, kontrol ve denetim eksikliği.
9. Çalışanların sık değişmesi: Eğitimsiz ve yeteneksiz işçi, kontrol zorluğu, kalifiye olmayan, işyerini ve risklerini tanımayan eleman.
10. Ağır parçalarla çalışma: Ağır malzeme düşmesi, çarpması, sıkışma.
11. Yoğun kaynak işleri: Gaz, duman ve zararlı ışın gibi zararlı maddelere yoğun bir şekilde maruz kalma, yangın tehlikesi.

İş sağlığı ve güvenliği, çalışma ortamındaki sağlık ve güvenlik risklerini araştırmalı ve bunlara önlemler alarak çalışanların sağlıklarını korumalıdır. Gemi İnşa Sanayisinde iş kazalarına yönelik çalışma ortamında iki temel sebep vardır: Tehlikeli durum ve tehlikeli davranış (Tur ve Nalbantoğlu, 2004: 435).

Tehlikeli durumlar:

1. Koruyucusuz çalışma (uygun olmayan koruyucular dâhil),
2. Alet ve teçhizatların kusurlu olması,
3. Makine ve aletlerin emniyetsiz yapılmış olmaları,

4. Aydınlatma sorunları,
5. Yanlış havalandırma.
6. Tehlikeli davranışlar:
7. Emniyetsiz ve gereksiz hızlı hareket etmek,
8. Hatalı yükleme, taşıma, istif ve donanım,
9. Tehlikeli yerlerde çalışma,
10. Üzüntü, şaşırma, dalgınlık, şakalaşma.

İş kazalarını önlemek için iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları ILO sözleşmeleri ve tavsiye kararlarının ışığında, ulusal mevzuatın getirdiği kurallar gereği yapılandırılmaktadır. Ancak insan unsurunun bulunduğu her iş içinde kurallar ve çalışmalar yeterli kalmamakta, kazalar ve hastalıklar yaşanmaktadır.

Tersane ortamında yapılan iş ve muhtemel tehlikelere karşı alınacak önlemler (Tur ve Nalbantoğlu, 2004: 436):

1. Çalışma zemini kaygan ve ıslak olmamalı,
2. Kask, gözlük, eldiven, fotin, kulaklık ve gerekiyorsa maske mutlaka kullanılmalıdır,
3. Elektrik bağlantıları, işin uzmanlarınca yapılmalıdır,
4. Asılı yükün altında ve çevresinde durulmamalıdır,
5. Yapılan iş ve faaliyetlerde insan unsuru öncelikli olarak düşünölmeli ve “Önce İnsan” ilkesi yerleştireilmeli,
6. Tüp ve sıkıştırılmış gazlar ile çalışırken tedbirler alınmalı,
7. Bir insanın kaldırabileceğinden fazla yükleri kaldırmak için mutlaka yardımcı aparat kullanılmalı,
8. Yüksekte çalışılıyorsa gerekli tedbirler mutlaka alınmalı,

9. Kolay alev alabilecek kimyevi maddelerin bulunduğu yerlerde mutlaka alev sızdırmaz lamba kullanılmalı.

Tersanelerde çalışanların iş kazaları ile ilgili güvenlik sorunlarının yanında sağlık riskleri de mevcuttur. Tersanede yapılan işlerin çeşitliliği ve tehlikelerine bağlı olarak yaptıkları iş nedeni ile çalışanların sağlıklarının bozulması ve meslek hastalıklarına yakalanma olasılıkları her zaman vardır. Örnek vermek gerekirse; akciğer kanseri, genellikle toz ve kimyasal duman ortamında görülen bir hastalıktır. Tersanelerde sık yapılan işler olan dökümcü, kaynakçı, taşlamacı, raspacılarda ve boyacılarda görülür. Duyma kaybına yüksek sesle çalışılan ortamlarda rastlanır. Tersanelerde kalafatçılar, motor tamircileri, sac düzelticilerde rastlanır.

2.3.1. Tersanelerdeki Tehlikeler ve Önlemler

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmada tersanelerde meydana gelen kazaların altı grupta toplandığı tespit edilmiştir (Tezdoğan ve Taylan, 2009: 11). Bunlar:

1. İskele veya yüksek bir yerden düşme,
2. Elektrik çarpması,
3. Üzerine malzeme düşmesi,
4. Patlama,
5. İş makinesi altında ezilme,
6. İntihar, kalp durması, gaz zehirlenmesi, kayan malzeme altında ezilme vb.

Tablo 4. Aralık 2006-Eylül 2007 dönemine ait Tuzla tersanelerindeki iş kazası bilgileri

Kazanın Şekli	İş Kazası Sayısı	Kaza Sonucu		
		Yaralanma	Uzuv Kaybı	Ölüm
Elektrik çarpması	23	19	1	3
Düşme	72	69	1	2
Makine	44	44	-	-
Yanma	24	24	-	-
Bel incinmesi	6	6	-	-
Cisim çarpması	47	47	-	-
Sıkışma	40	39	-	1
Zehirlenme	4	4	-	-
Cisim Batması	32	32	-	-
Kesilme	37	37	-	-
Patlama	1	1	-	-
Göze çapak kaçma	54	54	-	-
Kalp krizi	2	-	-	2
Toplam	386	376	2	8

Kaynak. ÇSGB (2007)

Tablo 4 Aralık 2006 ile Eylül 2007 arasında Tuzla tersanelerinde yaşanan ve ÇSGB teftişlerinde tespit edilen iş kazalarının nedenlerini ve sonuçlarını vermektedir. Tersanelerde meydana gelen iş kazalarının nedenleri incelendiğinde şu başlıklar altında toplanabilecek konular saptanmış olur (Özdemir, 2009: 57):

1. Tersanelerin fiziksel yapısı ile ilgili nedenler,
2. Tersanelerde çalışma organizasyonu ile ilgili nedenler,
3. Tersanelerde çalışanların eğitimsizliği ile ilgili nedenler,
4. Denetim eksikliği ile ilgili nedenler,
5. Mevzuat eksikliği ve yetersizliği ile ilgili nedenler.

Sektörün hızlı bir şekilde büyümesi çalışma yoğunluğunu artırmış ve işlerin zamanında yetiştirilmesi kaygısı iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Hızlı ve ara vermeden çalışmanın dikkat kaybına neden olduğu, duyarlılıkları azalttığı göz önünde bulundurulmalıdır. Tersanelerde yapılan işler bu durumlar ve yasal düzenlemeler göz önüne alınarak planlanmalıdır. Alınan

siparişlerin hacmi ve takvimi, tersanelerin fiziksel altyapısının eksikliği açısından denetim altına alınmalıdır (Özdemir, 2009: 58).

Ağır ve tehlikeli bir iş kolu olan ve maksimum dikkat gerektiren tersane işlerinde, günde 7,5 saat ve haftada 45 saat çalışma sınırlandırılması uygulanmalıdır.

2.3.2. Altınova Tersaneler Bölgesi

Dünya denizcilik sektöründe yeni gemi ihtiyacının artması Türkiye'deki gemi inşa sektörünün gelişmesine neden olmuştur. Türkiye'de Kurulu 500 bin DWT/yıl gemi inşa kapasitesi, dünya gemi inşa kapasitesi olan 30 milyon DWT/yıllık gemi inşa kapasitesinin % 1,66' sını oluşturmaktadır. Oysa dünyada gelişen güvenlik mülahazalarıyla daha güvenli ve daha çevreci gemilerin kullanılması, eski gemilerin belirli yaştan sonra devreden çıkarılması kuralları gereğince dünya deniz ticaret filosu süratle yenilenmekte ve dünyanın önde gelen tersaneleri önümüzdeki 5 yıl için sipariş kabul etmez dolulukta çalışmaktadırlar.

Gemi inşa kapasitesinin artması yeni tersane alanlarının oluşturulma ihtiyacını doğurmuştur. Bu amaçla Yalova ili Altınova ilçesi kıyı şeridinde Hersek köyü sınırları içinde 4500 metre uzunluğundaki sığ ve bataklık konumundaki sahil şeridine tersanelerin yapılması planlanmıştır. Tersane yeri olarak Yalova-Altınova'nın seçilmesinin birçok sebebi vardır. Bunlardan biri Yalova coğrafi konumu itibarı ile İstanbul İzmit ve Bursa illerinin ortasında yer alan bir il olmasıdır. Ayrıca karayolu, denizyolu ve havayolu imkânları ile belirli merkezlere olan yakınlık gibi birçok avantajlara sahip olması da bu bölgenin seçilmesindeki sebeplerden birisidir. Bunlara ek olarak Tuzla tersaneler bölgesine de çok yakın olması da bir avantajdır. Tersanelerin kurulması için Yalova Valiliği ile Altınova Kaymakamlığının öncülüğünde, 2004 yılında, 40 firma ve şahsın içinde yer aldığı Yalova Altınova Tersane Girişimcileri A.Ş. kurulmuştur (DDK Raporu, 2008: 493).

Yalova ili Altınova ilçesinde 40 parsellik tersane girişimcilerine tersane olarak tahsis edilen alanın kıyı uzunluğu 4000 metre ve dolgu mesafesi ise kıyı kenar çizgisinden itibaren 300 metredir (DDK Raporu, 2008: 495). Tersaneler üç ayrı tip olarak düzenlenmiştir, en büyük tipte 122 m genişlikte 300 m derinlikte tersane yerleri ayrılmış, diğer iki tipte ise 66 ve 33 m genişlikte tersane yerleri parsellenmiştir. Bu

tip tersanelerden Yalova Altınova bölgesinde faaliyet gösteren sadece 3 tanesi Suezmax gemiler (120.000–150.000 DWT) ile konteynırlarda Panamax Gemiler (2000–3999) inşa edilebilecek, kalan tersanelerde 30.000 DWT'ye kadar handy size gemiler ile 1999 TEU'ya kadar handy konteynır gemiler inşa edilebilecektir (DDK Raporu, 2008: 499).

Yalova-Altınova tersanelerinde Yalova Altınova Tersane Girişimcileri A.Ş.'nin verilerine göre, hali hazırda 150 mühendis, 650 asıl işveren işçisi, 2000 alt işveren işçisi ve 1500 inşaat işçisi olmak üzere toplam 4300 kişi istihdam edilmektedir. Bunların 2700 kişisi Yalova, 1150 kişisi Kocaeli'nde ikamet etmekte ve 450 kişi de İstanbul'dan gidip gelmektedir.

Yalova-Altınova tersaneler bölgesinde faaliyetlerin başlaması ile birlikte meydana gelen iş kazaları Yalova Valiliği tarafından tespit edilerek kayıt altına alınmıştır. Bu bölgede ilk iş kazası 08.07.2005 tarihinde meydana gelmiştir. İlk kazanın meydana geldiği 08.07.2005 ile 11.09.2008 tarihi arasında toplam 38 kaza meydana gelmiş olup bu kazaların 5 adedi inşaat işleri ile ilgili, kalan 33 adedi gemi inşa veya bakım-onarım faaliyetleri ile ilgilidir. Bu kazalarda 2 işçi hayatını kaybetmiş ve 36 işçi yaralanmıştır (DDK Raporu, 2008: 502).

Ölümlü iş kazalarından ilki inşaat işi sırasında diğeri ise gemi bakım ve onarım faaliyetleri esnasında elektrik çarpması sonucunda meydana gelmiştir. Gemi inşa veya gemi bakım-onarım işleri esnasında meydana gelen iş kazaları ağırlık sırasıyla, taşlama ve kaynak esnasında yaralanma, yüksekten düşme ve üzerine bir donanımın düşmesi şeklinde meydana gelen hafif yaralamalı kazalardır.

BÖLÜM 3: TERSANE ÇALIŞANLARININ İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ FARKINDALIK ÖLÇÜMLERİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, içinde ağır ve tehlikeli işlerin olduğu tersanelerde çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç seviyelerini ölçmektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Büyüyen gemi inşa ve onarım sanayisinde çalışanların karşılaştıkları ölümcül iş kazalarının artması, tersanelerde iş sağlığı ve güvenliği konusunun önemini artırmıştır. Yaşanan kazaların nedenlerinden biri olarak gösterilen çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi eksikliği olduğu varsayımı bu konunun test edilme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

3.3. Araştırmanın Modeli

Hipotezlerin test edilebilmesi için araştırma modellerinden birisi olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan meydana gelen bir evrende, o evren hakkında genel bir yargıya varma amacıyla evrenin tümü veya ondan alınacak bir örnek bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.

Bu araştırmanın evreni Altınova Tersaneler Bölgesindeki tersanelerde çalışan işçilerdir.

3.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Ölçme Aracı

Araştırmada veri toplama amacını gerçekleştirmek için anket uygulamasından faydalanılmıştır. Bu amaç için geliştirilen anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bulunan dört soru araştırmanın evrenini olan tersane çalışanlarının demografik bilgilerine yönelik sorulardır. 36 sorudan oluşan ikinci bölümdeki sorular dikotom (çift şıklı) ve çoklu seçenekli soru tiplerinde oluşmaktadır. Çoklu seçenekli sorularda 5'li interval ölçek (5=Çok iyi, 1=Çok az; 5=Çok katılıyorum, 1=Hiç

katılmıyorum) kullanılmıştır. Bu bölümdeki soruların içeriği tamamen iş sağlığı ve güvenliği konusunu kapsamaktadır.

Anketler SPSS 17 programından yararlanılarak değerlendirilmiştir. Tabloların değerlendirmesinde genel sonuçların yanında çapraz tablolar oluşturulmuştur.

3.5.Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Yalova ilinin Altınova ilçesinde bulunan tersanelerde çalışan yaklaşık 4300 kişi oluşturmaktadır. Bu çalışanlardan 150'si mühendis, 650'si asıl işveren işçisi, 2000'i alt işveren işçisi ve 1500'ü inşaat işçisidir.

Örneklem büyüklüğünün saptanabilmesi için $n = Nt^2pq/d^2(N-1) + t^2pq$ formülünden faydalanılmıştır.

Formüldeki değerler:

N: Hedef kitledeki birey sayısı,

n: Örneklem alınacak birey sayısı,

p ve q: örneklemin homojen olduğu durumlarda $p=0.9/q=0.1$, homojen olmadığı durumlarda $p=0.5/q=0.5$ olarak alınır.

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer,

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen $\pm$ örneklem hatasıdır (Baş, 2008: 41).

Bu duruma göre %95 güven aralığında $\pm$ %5 örneklem hatası ile hesaplama:

$$n = 4300 \times (1.96)^2 \times 0.2 \times 0.8 / (0.05)^2 (4300 - 1) + (1.96)^2 \times 0.2 \times 0.8$$

n = 233 bulunur.

Bu durumda 4300 kişilik bir ana kütle için en az 233 kişi ile anket yapıldığında elde edilen bilgiler ana kütle hakkında güvenilir sonuçlar verebilir. Bünyesinde 50 ve daha fazla kişi çalıştıran tersanelere toplam 500 adet anket dağıtılmıştır. Dağıtılan bu anketlerden 300 adedi geri dönmüştür. Anketin elli ve daha fazla kişi çalıştıran tersanelerde uygulanmasının sebebi, iş sağlığı ve güvenliği mevzuatında bu

işyerlerine uygulama zorunluluğu getirdiği kuralların olması ve araştırmamızda bu kurallar ile ilgili soruların bulunmasıdır.

3.6. Araştırmanın Zaman Aralığı

Bu araştırma, 2011 yılının Ocak ve Şubat aylarında, Altınova Tersaneler Bölgesinde bulunan tersanelerde çalışan işçilere uygulanan anket ile yapılmıştır.

3.7. Bulgular ve Değerlendirme

3.7.1. Demografik Özellikler

Araştırmanın evrenini oluşturan tersane çalışanlarının yaş dağılımları Tablo 5’de gösterilmiştir. Bu duruma göre çalışanların en kalabalık yaş gurubunu % 47,6 (130 kişi) ile 18–30 yaşlar arası gençler oluşturmaktadır. Bu gurubu % 41,8 (114 kişi) ile 31–40 yaş arası genç-orta yaşlı kesim takip etmektedir. 40 yaşın üzerindeki çalışanlar sadece % 10,7’dir (29 kişi). % 9 (27 kişi) bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 5. Yaş dağılımı

	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
18–30	130	43,3	47,6	47,6
31–40	114	38	41,8	89,4
41–50	25	8,3	9,2	98,5
51 ve üzeri	4	1,3	1,5	100
Cevap Veren Toplamı	273	91	100	
Cevap vermeyen	27	9		
Toplam	300	100		

Tersanelerde çalışanların büyük oranda gençlerden oluşması gerek yapılan iş ve gerekse iş sağlığı ve güvenliği konularında tecrübe sorununu ortaya çıkarabilir. Tecrübe, bir insanın belli bir sürede elde ettiği bilgi birikimi, deneyim olarak tarif edilir. Bu durumda belirli bir işte daha uzun süre çalışanların deneyimleri daha fazla olmaktadır. Çalışanların gerek yaptığı iş, gerek çalışma ortamı ve gerekse iş sağlığı ve güvenliği konularında daha fazla deneyim sahibi olmaları iş kazaları ile meslek hastalıklarına karşı kendilerini korumaları açısından önemlidir.

Tablo 6. Cinsiyet dağılımı

	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Erkek	257	85,7	98,8	98,8
Kadın	3	1	1,2	100
Cevap Veren Toplamı	260	86,7	100	
Cevap vermeyen	40	13,3		
Toplam	300	100		

Tersanelerde yapılan işler göz önüne alındığında, erkeklerin yapabileceği ağır işlerin çok olduğu görülmektedir. Tablo 6 incelendiğinde tersanelerde çalışanların çok büyük bir çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülür % 85,7 (257 kişi). Bu soruya % 13,3 (40 kişi) oranında cevap verilmemiştir. Soruya cevap verenler arasında erkek olanların oranı % 98,8'e çıkmaktadır.

Tablo 7. Eğitim durumu

	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
İlkokul/Ortaokul	149	49,7	57,1	57,1
Lise-Meslek Lisesi	90	30	34,5	91,6
Ön Lisans	9	3	3,4	95
Lisans	10	3,3	3,8	98,9
Yüksek Lisans	3	1	1,1	100
Cevap Veren Toplamı	261	87	100	
Cevap vermeyen	39	13		
Toplam	300	100		

İş sağlığı ve güvenliği konusunda yapılan eğitimlerin hedefe ulaşabilmesi için, hedef kitlelerden birisi ve en önemlisi olan çalışanların eğitim seviyeleri önem arz etmektedir.

Tablo 7 tersanelerde çalışanların eğitim durumlarını göstermektedir. Eğitim seviyesi ilkokul/ortaokul (çalışanların yaşlarının 18 yaşından büyük olması ve ilköğretime geçişin 12 yıl önce olması nedeni ile soru ilköğretim şeklinde sorulmamıştır) mezunları % 49,7 (149 kişi) oranı ile çalışanlar arasında en kalabalık gurubu oluşturmaktadır. Lise ve meslek lisesi mezunları % 30 (90 kişi) ikinci kalabalık grup olarak görülmektedir. Eğitimi ön lisans/lisans/yüksek lisans olanlar sadece % 8'dir.

Tablo 8. Çalışma yılı

	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
1 Yıldan az	30	10	12	12
1–5 Yıl	85	28,3	33,9	45,8
6–10 Yıl	74	24,7	29,5	75,3
11 Yıl ve üzeri	62	20,7	24,7	100
Cevap Veren Toplamı	251	83,7	100	
Cevap vermeyen	49	16,3		
Toplam	300	100		

Tablo 8’deki verilere göre tersane çalışanlarının % 45,6’sı 5 yıldan daha az süredir çalışmakta olduklarını belirtmektedirler. 6–10 yıl arasında çalışanlar % 29,5 oranında, 11 yıl ve üzerinde çalışanlar ise % 24,7’dir.

3.7.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimi

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının etkisinin ölçülmesi, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşılaşma oranının düşük olması ile ilişkilidir. Bu durumu etkileyen birkaç değişken vardır. Bu değişkenlerden birisi de eğitimidir. Eğitim iki yönden iş sağlığı ve güvenliğini etkilemektedir. Bunlardan birincisi çalışanların eğitim durumları, ikincisi iş sağlığı ve güvenliği konusunda aldıkları eğitim durumudur. Her ne kadar tersanelerde meydana gelen kazalarda, ölümlü olmasa bile, tekniker ve mühendis seviyesinde eğitim alanların başlarına da gelmektedir (Özdemir, 2009: 55). Ancak yine de iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarını çalışanların eğitim durumu etkilemektedir.

Tablo 9. İş güvenliği eğitimi alanların dağılımı

	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Evet	278	92,7	93	93
Hayır	21	7	7	100
Cevap Veren Toplamı	299	99,7	100	
Cevap vermeyen	1	0,3		
Toplam	300	100		

4857 sayılı İş Kanunu’nun 77. maddesinin ikinci fıkrası işverenlere işçilere gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimini verme zorunluluğunu getirir. Aynı fıkarda, yapılacak

eğitimin usul ve esaslarını Çalışma Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirleneceği ifade edilir.

Tablo 9’da tersane çalışanlarına yöneltilen “iş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?” sorusuna verilen cevapların sonuçları görülmektedir. Soruya % 93 oranında evet cevabı verilmiştir. Çalışanların çok büyük bir bölümü iş sağlığı ve güvenliği konusunda bir eğitim aldığını ifade etmektedir. “Hayır” cevabını veren % 7 çalışma hayatına yeni başlayanlar arasındadır (Tablo 10). İki tablo arasındaki fark “Kaç yıldır çalışmaktasınız?” sorusuna 49 kişinin cevap vermemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 10. İş güvenliği eğitimi alanların çalışma sürelerinin dağılımı

Kaç Yıldır Çalışmaktasınız?		İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		
		Evet	Hayır	Toplam
1 Yıldan az	Kişi	27	3	30
	%	90	10	100
1-5 Yıl	Kişi	72	13	85
	%	84,7	15,3	100
6-10 Yıl	Kişi	74	0	74
	%	100	0	100
11 Yıl ve üzeri	Kişi	61	1	62
	%	98,4	1,6	100
Toplam	Kişi	234	17	251
	%	93,2	6,8	100

Tersanelerde çalışanlar içinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir eğitim aldığını ifade edenlerin verdiği cevaplar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 11. İş güvenliği eğitimi alanların iş güvenliği bilgi düzeylerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		İş güvenliği konusunda bilgi düzeyiniz nedir?					Toplam
		Çok iyi	İyi	Orta	Az	Çok az	
Evet	Kişi	79	162	29	5	2	277
	%	28,5	58,5	10,5	1,8	0,7	100
Hayır	Kişi	0	16	4	1	0	21
	%	0	76,2	19	4,8	0	100
Toplam	Kişi	79	178	33	6	2	298
	%	26,5	59,7	11,1	2	0,7	100

Tablo 11'deki verilerde iş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldığını ifade edenlerin % 28,5'i iş güvenli konusunda bilgi düzeylerini çok iyi olarak görürlerken, % 58,5'i iyi olarak ifade etmişlerdir. Eğitim alanların sadece % 2,5'i bilgi düzeylerini çok az ve az olarak görmektedirler. Eğitim almadıklarını ifade edenlerin % 4,8'i iş güvenliği konusunda bilgi düzeylerini az bulmaktadır.

Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi düzeylerini ölçmek için herhangi bir sınav uygulaması yapılmamıştır. Bu konuda sorulan sorulara çalışanların verdiği cevaplar dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 12. İş güvenliği eğitimi alanların meslek hastalıkları bilgi düzeylerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		Çalıştığınız iş ile ilgili olabilecek meslek hastalıkları konusunda bilgi düzeyiniz nedir?					
		Çok iyi	İyi	Orta	Az	Çok az	Toplam
Evet	Kişi	58	140	58	17	5	278
	%	20,9	50,4	20,9	6,1	1,8	100
Hayır	Kişi	1	13	4	2	1	21
	%	4,8	61,9	19	9,5	4,8	100
Toplam	Kişi	59	153	62	19	6	299
	%	19,7	51,2	20,7	6,4	2	100

Tablo 12'deki verilerde çalışanların, yaptıkları iş ile ilgili meslek hastalığı riskleri konusunda bilgi düzeyleri değerlendirmeleri ile iş güvenliği eğitimi alma ilişkisi verilmiştir. Bu verilere göre iş güvenliği konusunda bir eğitim aldığını ifade edenlerin % 71,3'ü (198 kişi) çalıştığı iş ile ilgili meslek hastalıkları konusunda bilgi düzeylerini iyi ve çok iyi şeklinde değerlendirmişlerdir. Eğitim almadıklarını ifade edenlerin de %66,7'si (14 kişi) bu konuda bilgi seviyelerini yeterli görmektedirler. Verilere göre tersanelerde çalışanların büyük bir çoğunluğunun yaptıkları iş ile ilgili olabilecek meslek hastalıkları konusunda bilgi sahibidirler.

Tablo 13. İş güvenliği eğitimi alanların iş kazası sonrası işçi haklarını bilme düzeylerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		İş kazası geçirmeniz durumunda işçi olarak haklarınızı ne düzeyde biliyorsunuz?					
		Çok iyi	İyi	Orta	Az	Çok az	Toplam
Evet	Kişi	56	117	61	22	21	277
	%	20,2	42,2	22	7,9	7,6	100
Hayır	Kişi	2	14	1	3	1	21
	%	9,5	66,7	4,8	14,3	4,8	100
Toplam	Kişi	58	131	62	25	22	298
	%	19,5	44	20,8	8,4	7,4	100

Tablo 13'deki veriler eğitim alma ile iş kazası geçirilmesi durumunda işçi olarak hakların bilinmesi karşılaştırılmıştır. Eğitim aldıklarını ifade edenlerin % 20,2'si (56 kişi) haklarını çok iyi bildiklerini, % 42,2'si (117 kişi) iyi bildiklerini ifade ederlerken, %22'si (61 kişi) bu konuda haklarını orta derecede, % 7,9'u (22 kişi) az ve % 7,6'sı (21 kişi) çok az bildiklerini ifade etmişlerdir.

İş güvenliği konusunda herhangi bir eğitim almayanların % 76,2'si iş kazası geçirmeleri durumunda işçi olarak haklarını iyi ve çok iyi derecede bildiklerini ifade etmişlerdir. Bu kesimin % 19,1'i konu ile ilgili bilgilerinin az ve çok az olduğunu söylemişlerdir.

Bu tablolardaki (tablo 11, 12 ve 13) verilerden anlaşılıyor ki iş sağlığı ve güvenliği konusunda verilen eğitim bilgi düzeyinde anlamlı bir değişikliğe yol açmamıştır. Eğitim almadıklarını ifade eden küçük bir kesimin çoğunluğu, iş güvenliği, meslek hastalığı ve iş kazası sonrasındaki işçi hakları konularında bilgi düzeylerini iyi derecede görmektedirler. Aynı şekilde eğitim aldıklarını ifade edenler arasında bu konulardaki bilgi seviyelerini orta, az ve çok az derecede görenler bulunmaktadır.

Tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç seviyelerini incelemeye eğitim alma durumlarına göre devam edilerek, ankette bulunan diğer sorulara verilen cevaplar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 14. İş güvenliği eğitimi alanların uyarı levhalarına ilişkin bilgi düzeylerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		İş güvenliği ile ilgili uyarı levhalarındaki resimlerin anlamlarını ne düzeyde biliyorsunuz?					
		Çok iyi	İyi	Orta	Az	Çok Az	Toplam
Evet	Kişi	124	124	23	7	0	278
	%	44,6	44,6	8,3	2,5	0	100
Hayır	Kişi	1	18	0	2	0	21
	%	4,8	85,7	0	9,5	0	100
Toplam	Kişi	125	142	23	9	0	299
	%	41,8	47,5	7,7	3	0	100

Tablo 14 tersanelerde çalışan işçilerin iş güvenliği ile ilgili uyarı levhalarındaki resimlerin anlamlarını bilme seviyelerini göstermektedir. Bu verilere göre eğitim alanların % 44,6'sı (124 kişi) çok iyi, yine %44,6'sı (124 kişi) iyi derecede bu anlamları bilmektedir. Ancak bu konuda eğitim alanların % 8,3'ü (23 kişi) orta derecede, % 2,5'i az derecede bu anlamları bilmektedirler. Çok az cevabını veren olmamıştır. Eğitim almadıklarını ifade edenlerin çok büyük bir bölümü (% 90,5'i) bu levhaların anlamlarını bilmektedir. Bu grup içerisinde % 9,5 az derecede bilgi sahibi iken, çok az cevabı bu gruptan da çıkmamıştır.

Tablo 15. İş güvenliği eğitimi alanların iş kazalarının önlenilebileceğine ilişkin kanaatlerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?		Kazaların büyük bir çoğunluğu önlenilebilir.					Toplam
		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	
Evet	Kişi	129	136	2	6	3	276
	%	46,7	49,3	0,7	2,2	1,1	100
Hayır	Kişi	3	17	0	0	0	20
	%	15	85	0	0	0	100
Toplam	Kişi	132	153	2	6	3	296
	%	44,6	51,7	0,7	2,0	1,0	100

Tablo 15'deki sonuçlar tersane çalışanlarının iş kazalarının önlenilebilmesi ile ilgili görüşlerini yansıtmaktadır. Bir iş güvenliği eğitimi alan çalışanların % 46,7'si (129 kişi) "kazaların büyük bir çoğunluğu önlenilebilir" düşüncesine "çok katılıyorum" cevabını verirken, % 49,3'ü (136 kişi) "katılıyorum" cevabını vermişlerdir. Bu görüşe katılmayanların oranı sadece % 3,3 (9 kişi), kararsızların oranı % 0,7 (2 kişi) olmuştur.

Herhangi bir iş güvenliği eğitimi almadığını ifade edenlerin tamamı (% 85 katılıyorum, % 15 çok katılıyorum) kazaların büyük çoğunluğunun önlenilebileceği görüşüne katılmaktadır.

Yapılan araştırmalar neticesinde meydana gelen iş kazalarının % 98'inin önlenilebilir kazalardan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Tersane çalışanları “kaza önlenemez” düşüncesinde değil, meydana gelen kazaların büyük bir çoğunluğu önceden alınan tedbirler ile “önlenilebilir” olduklarını düşünmektedirler. Tersane çalışanlarının bu konudaki görüşlerine, iş sağlığı ve güvenliği konusunda aldıkları eğitimin bir etkisi olmamıştır. Eğitim aldıklarını ifade edenler ile almadıklarını ifade edenler iş kazalarının büyük çoğunluğunun önlenilebilir olduklarının bilincindedirler.

Tablo 16. İş güvenliği eğitimi alanların koruyucu donanım kullanılmasına ilişkin kanaatlerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?	Çalışma sırasında kullanılan kişisel koruyucu donanım kazaları önler.						
		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam
Evet	Kişi	160	104	1	10	2	277
	%	57,8	37,5	0,4	3,6	0,7	100
Hayır	Kişi	12	7	1	0	0	20
	%	60	35	5	0	0	100
Toplam	Kişi	172	111	2	10	2	297
	%	57,9	37,4	0,7	3,4	0,7	100

Tersane çalışanlarının “Çalışma sırasında kullanılan kişisel koruyucu donanım kazaları önler” varsayımını değerlendirmelerinin sonuçları tablo 16’da verilmiştir. Bu sonuçlara göre çalışanların büyük bir bölümü (% 57,8) bu varsayıma çok katılıyorum cevabını verirlerken, % 37,4’ü katılıyorum cevabını vermişlerdir. Verilen cevaplar incelendiğinde, iş güvenliği eğitimi alma durumu bir fark oluşturmamıştır. Bu varsayıma katılmayanların oranı % 4,3 olurken (katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevapları), kararsızlar toplamda % 0,7 olarak tespit edilmiştir. Görülüyor ki işçiler, iş güvenliği ile ilgili alınan tedbirlerden biri olan koruyucu donanım kullanılmasının iş kazalarını önlemede gerekli olduğunun farkındadırlar. Sonuçlara göre iş sağlığı ve güvenliği konusunda bir eğitim almış olmak bu konudaki farkındalıkta etkili değildir.

Tablo 17. İş güvenliği eğitimi alanların iş güvenliği kurallarına uyma konusundaki kanaatlerinin dağılımı

İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?	İş güvenliği kurallarına uymak zaman kaybıdır.						
	Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum	Toplam	
Evet	Kişi	5	16	13	107	133	274
	%	1,8	5,8	4,7	39,1	48,5	100
Hayır	Kişi	1	1	1	1	17	20
	%	5	5	5	5	85	100
Toplam	Kişi	6	17	14	107	150	294
	%	2	5,8	4,8	36,4	51	100

Tablo 17'deki veriler çalışanların iş güvenliği kurallarına uyma konusunda düşüncelerini yansıtmaktadır. Uygulanan ankette işçilerden “iş güvenliği kurallarına uymak zaman kaybıdır” düşüncesinin değerlendirilmesi istenmiştir. Alınan sonuçlarda eğitim alanların % 48,5'inin (133 kişi) bu düşünceye hiç katılmadığı, % 39,1'inin (107 kişi) katılmadığı, % 4,7'sinin (13 kişi) kararsız kaldığı, % 5,8'inin (16 kişi) bu düşünceye katıldığı ve % 1,8'inin (5 kişi) çok katıldığı görülmüştür. Eğitim almayanların çok büyük bir çoğunluğu (% 85) bu düşünceye hiç katılmamaktadırlar.

3.7.3. İş Kazalarının Önlenmesi

İş sağlığı ve güvenliği çalışmaları iş kazalarının ve meslek hastalıklarının önlenmesine yönelik çalışmalardır. Bu konuda alınan tedbirler, başta çalışanların sağlıklarını korumak için, daha sonra çalışanlar, işyeri ve ülke ekonomilerine iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle gelebilecek zararları engellemek içindir. Tersane çalışanlarına uygulanan ankette iş kazalarına neden olabilecek faktörler bir değerlendirme cümlesi şeklinde sorulmuş ve katılımcılardan “Çok katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum” seçeneklerinden birisini, kendi düşüncelerine en yakın olanını seçmeleri istenmiştir. İş kazalarına neden olabilecek faktörlerin çalışanlar tarafından değerlendirmeleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 18. İş kazalarının önlenmesi konusundaki kanaatlerin dağılımı

Kazaların büyük bir çoğunluğu önlenebilir.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	132	44	44,4	44,4
Katılıyorum	154	51,3	51,9	96,3
Kararsızım	2	0,7	0,7	97
Katılmıyorum	6	2	2	99
Hiç katılmıyorum	3	1	1	100
Cevap Veren Toplamı	297	99	100	
Cevap vermeyen	3	1		
Toplam	300	100		

İş kazalarının sadece % 2'sinin önlenemez nedenlerden dolayı, % 98'inin önlenebilir nedenlerden dolayı meydana geldiği tespit edilmiştir. Bunlar içinde % 50'sinin de kolay önlenebilir kazalar olduğu bulunmuştur (Öktem, 1994: 8). Çalışanlardan bu durum hakkındaki farkındalıklarını ölçmek için “Kazaların büyük bir çoğunluğu önlenebilir” yargısını değerlendirmeleri istenilmiştir. Tablo 18’de bu sorunun sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 18’deki verilere göre, tersane çalışanlarının çok büyük bölümü (%96,3) meydana gelen kazaların büyük çoğunluğunun önlenebilir olduklarını düşünmektedirler. Kazaların önlenemez olduğunu düşünenlerin oranı ise sadece % 3’tür (9 kişi). İş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan tedbirlerin uygulayıcısı olan çalışanların, kazaların büyük çoğunluğunun önlenebilir sebeplerden dolayı meydana geldiğinin farkında olmaları önemlidir.

İş kazalarını önlemenin sorumluluğu işçi, işveren ve devlet arasında eşit olarak dağıtılmıştır. 4857 sayılı İş Kanunu’nun 77. maddesi işverene işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçilere de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uyma yükümlülüğünü getirmiştir.

Tablo 19. İş kazalarını önlemede işverenin sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı

İş kazalarını önlemek işverenin sorumluluğundadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	44	14,7	15	15
Katılıyorum	99	33	33,7	48,6
Kararsızım	32	10,7	10,9	59,5
Katılmıyorum	91	30,3	31	90,5
Hiç katılmıyorum	28	9,3	9,5	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

Devlet gerekli yasal düzenlemeleri yapma ve işyerlerinin bu düzenlemeleri uyguladığını denetlemekle sorumludur. İşveren, iş sağlığı ve güvenliği konusunda mevcut kanun ve yönetmeliklere uymakla, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini almakla ve çalışanlarının bu tedbirlere uyduğunu denetlemekle sorumludur. İşçiler de alınan tedbirlere uymakla sorumludur.

Tablo 19'daki veriler "iş kazalarını önlemek işverenin sorumluluğundadır" görüşüne tersane çalışanlarının verdiği cevapları göstermektedir. İş kazalarını önlemenin sorumluluğunu işverende olduğunu düşünenlerin oranı % 48,6'dır (143 kişi, çok katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenler). Bu konuda kararsız kalanlar % 10,9 (32 kişi), katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenler de % 40,5 olmuştur.

Tablo 20. İş kazalarını önlemede çalışanların (işçi) sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı

İş kazalarını önlemek çalışanların (işçi) sorumluluğundadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	87	29	29,7	29,7
Katılıyorum	126	42	43	72,7
Kararsızım	32	10,7	10,9	83,6
Katılmıyorum	44	14,7	15	98,6
Hiç katılmıyorum	4	1,3	1,4	100
Cevap Veren Toplamı	293	97,7	100	
Cevap vermeyen	7	2,3		
Toplam	300	100		

Tablo 20 “iş kazalarını önlemek çalışanların (işçi) sorumluluğundadır” görüşüne verilen cevapları göstermektedir. Bu yargıya çok katılıyorum cevabını verenlerin oranı % 29,7 (87 kişi), katılıyorum cevabını verenlerin oranı % 43’tür (126 kişi). Çalışanlar kazaları önlemenin sorumluluğunu büyük oranda (%72,7) kendilerinde görürlerken, bu konuda kararsız kalanlar % 10,9 (32 kişi), sorumluluğu çalışanlarda görmeyenlerin oranı da % 16,4 (48 kişi) olmuştur.

Tablo 21. İş kazalarını önlemede devletin sorumluluğuna ilişkin kanaatlerin dağılımı

İş kazalarını önlemek devletin sorumluluğundadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	39	13	13,3	13,3
Katılıyorum	84	28	28,7	42
Kararsızım	27	9	9,2	51,2
Katılmıyorum	96	32	32,8	84
Hiç katılmıyorum	47	15,7	16	100
Cevap Veren Toplamı	293	97,7	100	
Cevap vermeyen	7	2,3		
Toplam	300	100		

Tablo 21 “iş kazalarını önlemek devletin sorumluluğundadır” varsayımına tersane çalışanlarının verdiği cevapları göstermektedir. Bu varsayımına çok katılanların oranı % 13,3 (39 kişi), katılıyorum cevabını verenler % 28,7 (84 kişi) olmuştur. % 9,2 (27 kişi) kararsız kalırken, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı % 48,8’dir (143 kişi). Tersane çalışanları iş kazalarını önleme konusunda sorumluluğu küçük bir farkla devlette olmadığı konusunda fikir beyan etmişlerdir. Katılıyorum ve çok katılıyorum cevaplarının toplamı ile (%42), katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevaplarının toplamı (%48,8) karşılaştırıldığında, bu varsayımına katılmayanların fazla olduğu görülmektedir.

Bu üç tablodaki sonuçlar (tablo 19, 20 ve 21) göz önüne alındığında, tersane çalışanları, iş kazalarını önleme konusundaki sorumluluğun kendilerinde olduğunu düşündükleri görülür. Bu sonuç çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinçlerini göstermesi açısından önemlidir.

3.7.4. İş Kazalarının Nedenleri

Araştırmalar sonucunda, tüm kazaların, ardı ardına sıralandığı bir “Kaza Zinciri” den oluştuğu kabul edilmektedir (Müngen, 1990: 5). Bu zinciri oluşturan halkalar sırasıyla; doğal ve sosyal yapı, kişisel kusurlar, güvensiz durum ve davranışlar, kaza olayı ve yaralanmadır. İş kazalarının artmasında rol oynayan temel etkenler ise şöyle sıralanabilir (Erbay, 1994: 56):

1. Kazaların oluşunda denetim ve kontrol yetersizliği,
2. Eski teknoloji kullanma,
3. Eğitimsizlik(iş yeri eğitimi dâhil),
4. Koruyucu önlem yetersizliği, verilen koruyucuların titizlikle takip edilmeyişi, uygulamadaki ihmal ve yapılan işin önemsenmeyişi,
5. Sağlığa ve emniyete elverişli olmayan koşullar,
6. Deneyimsiz eleman istihdamı (ucuz işçi ve personel)
7. Kazaların neden, nasıl meydana geldiği, oluş nedenlerinin, aynı kazanın tekrarlanmaması ve ciddi önlemlerin kazadan önce ve kazadan sonra da alınması gereğinin sorumlu formenler, mühendisler, iş yeri güvenlik şefi ve işveren vekili şantiye şefi tarafından da titizlikle ele alınmaması.

Tablo 22. İşçinin iş güvenliği konusundaki eğitimsizliğinin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

İşçinin iş güvenliği konusundaki eğitimsizliği iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	125	41,7	42,5	42,5
Katılıyorum	123	41	41,8	84,4
Kararsızım	20	6,7	6,8	91,2
Katılmıyorum	12	4	4,1	95,2
Hiç katılmıyorum	14	4,7	4,8	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2,0		
Toplam	300	100		

Tablo 22 iş kazalarının nedenlerinden biri olarak sayılan çalışanların iş güvenliği konusunda eğitim eksikliği ile ilgili tersane çalışanlarının düşüncelerini göstermektedir. “İşçinin iş güvenliği konusundaki eğitim eksikliği iş kazalarına yol açmaktadır” varsayımına çok katılıyorum cevabını verenlerin oranı % 42,5 (125 kişi), katılıyorum cevabını verenlerin oranı ise % 41,8’dir (123 kişi). Görüldüğü gibi, tersane çalışanlarının büyük çoğunluğu (%84,4’ü) iş güvenliği konusunda eğitim eksikliğinin iş kazalarına neden olabileceğinin farkındadırlar. Bu konuda kararsızların oranı % 6,8 (20 kişi), katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenlerin oranı ise % 8,9 olmuştur.

Tablo 23. İşyerinde iş güvenliği önlemlerinin alınmamış olmasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

İşyerinde iş güvenliği önlemlerinin alınmamış olması iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	142	47,3	48,1	48,1
Katılıyorum	110	36,7	37,3	85,4
Kararsızım	27	9	9,2	94,6
Katılmıyorum	11	3,7	3,7	98,3
Hiç katılmıyorum	5	1,7	1,7	100
Cevap Veren Toplamı	295	98,3	100	
Cevap vermeyen	5	1,7		
Toplam	300	100		

Tablo 23’deki sonuçlarda iş kazalarına neden olarak gösterilebilecek işyerlerindeki iş güvenliği önlemlerinin yeterince alınmaması durumunun çalışanlar tarafından değerlendirilmesi gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre tersane çalışanları “işyerinde iş güvenliği önlemlerinin alınmamış olması iş kazalarına yol açmaktadır” görüşüne % 48,1 (142 kişi) oranında çok katılıyorum, % 37,3 (110 kişi) katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu duruma göre, tersane işçilerinin % 85,4’ü, işyerinde yeterince veya hiç iş güvenliği önleminin alınmamasının iş kazalarına neden olabileceğinin farkındadırlar. Bu duruma % 9,2 oranında kararsızım, % 3,7 oranında katılmıyorum ve % 1,7 oranında da hiç katılmıyorum cevabı gelmiştir.

Tablo 24. Çalışanların kişisel problemlerinin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

İş görenin kişisel problemleri (psikolojik ve bedensel bozukluklar) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	102	34,	34,7	34,7
Katılıyorum	151	50,3	51,4	86,1
Kararsızım	19	6,3	6,5	92,5
Katılmıyorum	16	5,3	5,4	98
Hiç katılmıyorum	6	2	2	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

İş kazalarına neden olabilecek durumlardan bir tanesi de çalışanların kişisel sorunlar yaşamasıdır. Bu sorunlardan kaynaklanan psikolojik ve bedensel etkiler kazalara neden olabilmektedir. İş kazalarına neden olabilecek psikolojik nedenler şöyle sıralanabilir (Telman, 2000: 144):

1. Duygusal denge,
2. Reaksiyon zamanı,
3. Zekâ düzeyi,
4. Özel yetenekler,
5. Psikolojik yorgunluk,
6. Algı hızı,
7. Algı, dikkat, bellek bozuklukları, karar verme yeteneksizliği gibi insana ait diğer nedenler,
8. İş tatminsizliği,
9. Zihinsel yorgunluk,
10. Güvensizlik,
11. Uyumsuzluk,

12. Monotomi,
13. İş yapmada usta olamamak,
14. Psikomotor koordinasyon yeteneği,
15. Hatalı yargı-önyargı,
16. Aşırı sevinç, keder, gerginlik, sıkıntı gibi duygular içinde olmak sayılabilir.

Tablo 24'deki sonuçlar incelendiğinde tersane çalışanlarının çok büyük bir çoğunluğunun çalışanların psikolojik sorunlarının iş kazalarına yol açabileceğinin farkında oldukları görülür. Bu sonuçlara göre tersanelerde çalışanların % 34,7'si "iş görenin kişisel problemleri (psikolojik ve bedensel bozukluklar) iş kazalarına yol açmaktadır" görüşüne çok katılıyorum cevabını verirken, % 51,4'ü katılıyorum cevabını vermişlerdir. Kararsızların oranı % 6,5, katılmıyorum cevabı % 5,4 ve hiç katılmıyorum cevabı da % 2 olmuştur.

Tablo 25. Olumsuz çalışma koşullarının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Olumsuz çalışma koşulları (havalandırma, aydınlatma, toz, gürültü... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	103	34,3	34,8	34,8
Katılıyorum	140	46,7	47,3	82,1
Kararsızım	28	9,3	9,5	91,6
Katılmıyorum	21	7,0	7,1	98,6
Hiç katılmıyorum	4	1,3	1,4	100
Cevap Veren Toplamı	296	98,7	100	
Cevap vermeyen	4	1,3		
Toplam	300	100		

İş kazalarına neden olan diğer bir etmen de çevresel faktörlerdir. Bu faktörler kaza nedenlerinin % 20'sini oluşturur (Sabuncuoğlu, 2000: 267). Bunlar içinde fiziki faktörler (gürültü, ısı, ışık ve radyasyon... vb.), kimyasal faktörler (tahriş edici ve boğucu gazlar, anestezi ve narkotik maddeler, sistemik zehirlenmeler) ve biyolojik faktörler (mikroorganizmalar) sayılabilir.

Tablo 25’de iş kazalarına neden olan fiziki faktörlerin tersane çalışanları tarafından değerlendirmeleri verilmiştir. Sonuçlara göre tersane çalışanlarının % 82,1’i olumsuz çalışma koşullarının iş kazalarına neden olabileceğinin farkındadır. Bu duruma katılmayanların oranı toplamda % 8,5’dir (katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı). Tersane çalışanlarının % 9,5’i kararsız kalmışlardır.

Tablo 26. Devlet tarafından gerekli denetimin yapılmamasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Devlet tarafından gerekli denetimin yapılmaması iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	88	29,3	30,1	30,1
Katılıyorum	104	34,7	35,6	65,8
Kararsızım	38	12,7	13,0	78,8
Katılmıyorum	45	15,0	15,4	94,2
Hiç katılmıyorum	17	5,7	5,8	100
Cevap Veren Toplamı	292	97,3	100	
Cevap vermeyen	8	2,7		
Toplam	300	100		

Tablo 26 iş kazalarının oluşma sebeplerini “devlet tarafından gerekli denetimin yapılmamasının yol açtığı” düşüncesinin tersane çalışanları tarafından değerlendirmelerini göstermektedir. Bu düşünceye işçiler % 30,1 oranında çok katılıyorum cevabını verirlerken, % 35,6 oranında katılıyorum cevabını vermişlerdir. İşçilerin % 15,4’ü bu düşünceye katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Hiç katılmıyorum cevabını verenler de % 5,8’dir. Kararsızlar % 13 olmuştur. Sonuçlardan anlaşıldığı gibi, tersane çalışanlarının % 65,8’inin, iş kazalarına yol açan nedenler arasında devleti sorumlu tutmuşlardır.

Tablo 27 işletmelerin iç denetimi yapmamalarının iş kazalarına yol açtığına ilişkin çalışanların kanaatlerini yansıtmaktadır. Tablo 27’deki verilere göre çalışanların % 24,6’sı bu değerlendirmeye çok katılıyorum cevabını verirlerken, % 51,3’ü katılıyorum cevabını vermişlerdir. Katılmıyorum cevabını verenlerin oranı % 15 ve hiç katılmıyorum cevabı ise sadece % 0,7’dir. Kararsızlar ise % 8,2 olmuştur.

Tablo 27. İşletmenin iç denetimi yapmamasının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

İşletmenin iç denetimi yapmaması iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	72	24	24,6	24,6
Katılıyorum	151	50,3	51,5	76,1
Kararsızım	24	8	8,2	84,3
Katılmıyorum	44	14,7	15,0	99,3
Hiç katılmıyorum	2	0,7	0,7	100
Cevap Veren Toplamı	293	97,7	100	
Cevap vermeyen	7	2,3		
Toplam	300	100		

Tablo 27'deki verilerde tersane çalışanlarının iş kazalarının nedenleri arasında işletmenin üzerine düşen sorumlulukları yeterince yapmamasını gördükleri sonucu çıkartılabilir. Çalışanların % 76,1'i (Çok katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı) işletmenin iç denetimi yapmamasını iş kazalarına yol açan bir faktör olarak görmektedir. Bu şekilde düşünmeyenlerin oranı % 15,7'dir (katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenlerin toplamı).

Tablo 28. Çalışma saatlerinin uzunluğunun iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Çalışma saatlerinin uzunluğu iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	61	20,3	20,6	20,6
Katılıyorum	115	38,3	38,9	59,5
Kararsızım	51	17,0	17,2	76,7
Katılmıyorum	56	18,7	18,9	95,6
Hiç katılmıyorum	13	4,3	4,4	100
Cevap Veren Toplamı	296	98,7	100	
Cevap vermeyen	4	1,3		
Toplam	300	100		

Tablo 28'deki veriler "çalışma saatlerinin uzunluğu iş kazalarına yol açmaktadır" yargısının işçiler tarafından değerlendirmelerini göstermektedir. Çalışanların % 20,6'sı bu yargıya çok katılıyorum cevabını verirlerken, % 38,9'u katılıyorum cevabını vermişlerdir. Çalışanların yarısından fazlası çalışma saatlerinin uzun olmasının iş kazalarına yol açabileceğinin farkındadırlar. Ancak bu konuda çalışanlar % 17,2

oranında kararsız kalırlarken, % 18,9 oranında katılmıyorum ve % 4,4 oranında da hiç katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Tablo 29. İş görenin güvensiz davranışları ve kazaya yatkınlığının iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

İş görenin güvensiz davranışları ve kazaya yatkınlığı (sakarlık) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	86	28,7	29,4	29,4
Katılıyorum	175	58,3	59,7	89,1
Kararsızım	16	5,3	5,5	94,5
Katılmıyorum	14	4,7	4,8	99,3
Hiç katılmıyorum	2	0,7	0,7	100
Cevap Veren Toplamı	293	97,7	100	
Cevap vermeyen	7	2,3		
Toplam	300	100		

Tablo 29 iş kazalarının nedenlerinden birisi olan çalışanların güvensiz davranışlarının yine çalışanlar tarafından farkındalığını ölçmektedir. Tersane çalışanlarından “iş görenlerin güvensiz davranışları ve kazaya yatkınlığı (sakarlık) iş kazalarına yol açmaktadır” düşüncesini değerlendirmeleri istenmiştir. Çalışanlar bu düşünceye % 29,4 oranında çok katılıyorum, % 59,7 oranında katılıyorum cevabını vermişlerdir. Kararsızların oranı % 5,5 ve katılmıyorum ile hiç katılmıyorum cevabını verenlerin oranı da % 5,5 olmuştur. Görülüyor ki çalışanlar, kendilerinden kaynaklanabilecek iş kazaları nedenlerinin farkındadırlar. Tablo 29’deki sonuçlara göre katılıyorum ve çok katılıyorum cevaplarının oldukça yüksek olması (% 89,1), çalışanların bu farkındalıklarını göstermektedir.

Tablo 30’da iş kazalarının artmasında rol oynayan temel nedenlerden birisi olan koruyucusu olmayan makine ve teçhizatın kullanılması ve bunlarla ilgili önlem yetersizliğine örnek olabilecek bir yargı cümlesi ile çalışanların bu konudaki farkındalıkları ölçülmek istenmiştir. Bunun için “Koruyucusu olmayan makine ve teçhizat iş kazalarına yol açmaktadır” cümlesinin çalışanlar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir.

Tablo 30. Koruyucusu olmayan makine ve teçhizatın iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Koruyucusu olmayan makine ve teçhizat iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	111	37	37,8	37,8
Katılıyorum	156	52	53,1	90,8
Kararsızım	16	5,3	5,4	96,3
Katılmıyorum	8	2,7	2,7	99
Hiç katılmıyorum	3	1	1	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

Tablo 30'daki verilere göre toplamda % 90,8 oranında (çok katılıyorum % 37,8 ve katılıyorum % 53,1) çalışanlar bu değerlendirmeye katılmaktadırlar. Çalışanların % 5,4'ü bu konuda kararsız kalırlarken, % 2,7'si katılmıyorum ve % 1'i hiç katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu verilerden şu sonuç çıkarılabilir: çalışanlar koruyucu önlem yetersizliği konusunda da bilinçlidirler.

2007 yılının Ağustos ayından itibaren Tuzla Tersaneler Bölgesi'nde seksen günde ardı ardına sekiz işçinin yaşamını kaybetmesi iş kazalarını gündeme getirmiştir (TMMOB, 2008: 9). Daha sonra kurulan bir komisyon ile bu kazaların sebepleri araştırılmıştır. Bu araştırmanın neticesinde yaşanan seri ölümcül kazaların temelinde, ağır ve tehlikeli bir sanayi kolu olan gemi inşa yapımındaki iş ritminin ve çalışma saatlerinin artırılması, tersane mekânının daralması ve bu yeni hıza ve büyümeye uygun iş güvenliği tedbirlerinin ana işverenler tarafından alınmaması olduğu saptanmıştır (TMMOB, 2008: 113). Tersaneler ile ilgili hazırlanan bu rapora göre çalışma saatleri 15 saate kadar çıkmıştır.

Ağır ve tehlikeli bir iş kolu olan ve maksimum dikkat gerektiren gemi inşa ve tamirat işlerinde günlük ve haftalık en fazla çalışma saatlerine dikkat etmek iş kazalarını önlemede önemli bir faktördür. Ancak tersanelerde, 16 Haziran 2004 tarihli 25494 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği" kapsamında düzenlenen günde 7,5 saat, haftada 37,5 saat sınıflandırılmasına riayet edilmediği tespit edilmiştir (TMMOB, 2008: 66). Tuzla Tersaneler bölgesine dair hazırlanan bu

rapor, aynı zamanda Yalova, Gelibolu, Ereğli ve diğer (üretim başlamış ve tahsis alınmış) yeni tersane alanlarından da bahsetmektedir (TMMOB, 2008: 112).

Tablo 31. Aşırı iş yükünün iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Aşırı iş yükü iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	97	32,3	33,2	33,2
Katılıyorum	150	50	51,4	84,6
Kararsızım	23	7,7	7,9	92,5
Katılmıyorum	19	6,3	6,5	99
Hiç katılmıyorum	3	1	1	100
Cevap Veren Toplamı	292	97,3	100	
Cevap vermeyen	8	2,7		
Toplam	300	100		

Tablo 31, tersane çalışanlarının iş kazaları nedenlerinden birisi olan aşırı iş yükü ile yoğun çalışma konusundaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Tablo 29'daki verilere göre tersane çalışanları "aşırı iş yükü iş kazalarına yol açmaktadır" düşüncesine % 33,2 oranında çok katılıyorum, % 51,4 oranında da katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu düşünceye kararsız kalanların oranı % 7,9 olurken, katılmayanlar % 6,5 ve hiç katılmayanlar da % 1 olmuştur. Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere, tersane çalışanlarının % 84,6'sı aşırı iş yükünün iş kazalarına neden olabileceğinin farkındadırlar.

Tablo 32. Zamanında bakımı yapılmayan makine ve teçhizatların iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Zamanında bakımı yapılmayan makine ve teçhizatlar iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	116	38,7	39,3	39,3
Katılıyorum	142	47,3	48,1	87,5
Kararsızım	24	8,0	8,1	95,6
Katılmıyorum	13	4,3	4,4	100
Hiç Katılmıyorum	0	0	0	
Cevap Veren Toplamı	295	98,3	100	
Cevap vermeyen	5	1,7		
Toplam	300	100		

Tablo 32 ve 33 iş kazalarına neden olabilecek makinelerin ve kullanılan teçhizatın durumları ile ilgilidir. İş donanımı, işin yapılmasında kullanılan herhangi bir makine, alet ve tesis olarak tanımlanır. İş donanımı ile ilgili güvenlik tedbirleri “İş Ekipmanları Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği”nde belirtilmiştir. İş donanımı ile ilgili meydana gelebilecek teknik sorunların iş kazalarına yol açabileceğinin çalışanlar tarafından farkındalıklarını tablo 32 ve 33 göstermektedir.

Tablo 33. En çok teknik nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

En çok teknik nedenler (arıza durumları, makinelerin bakımlarının zamanında yapılmamış olması... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	80	26,7	27,2	27,2
Katılıyorum	162	54,	55,1	82,3
Kararsızım	26	8,7	8,8	91,2
Katılmıyorum	22	7,3	7,5	98,6
Hiç katılmıyorum	4	1,3	1,4	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

Her iki tablodaki sonuçlara göre tersane çalışanlarının % 80’den fazlası, iş donanımı ile ilgili sorunların, arıza durumları ve bakımlarının zamanında yapılmamasının, iş kazalarına neden olabileceğinin farkındadırlar. Tablo 32’de hiç katılmıyorum cevabı verilmediği görülmektedir. Katılıyorum cevapları da sadece % 4,4 olmuştur. Tablo 33’de yaklaşık % 9 oranında iş donanımları ile ilgili teknik nedenlerin iş kazalarına yol açabileceği yorumuna katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabı verilmiştir.

TÜİK verilerine göre en çok iş kazası işin başladığı ilk saat meydana gelmektedir (TÜİK, 2011). Takip eden iki saat içinde meydana gelen iş kazaları ilk saate göre düşüş göstermektedir. Sonraki saatlerde daha az iş kazası olurken çalışma saatlerinin sonlarına doğru iş kazalarında artış olduğu görülmüştür. Meydana gelen iş kazalarının çalışanların dikkatsizliği ve yorgunluğunun yoğun olduğu saatlerde yüksek olması dikkatsizlik ve yorgunluğun iş kazalarına etkisinin farkındalığını ölçmek için tablo 34’deki soru çalışanlara yöneltilmiştir.

Tablo 34. En çok kişisel nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

En çok kişisel nedenler (yorgunluk, dikkatsizlik, sakarlık, eğitimsizlik... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	98	32,7	33,2	33,2
Katılıyorum	162	54	54,9	88,1
Kararsızım	23	7,7	7,8	95,9
Katılmıyorum	7	2,3	2,4	98,3
Hiç katılmıyorum	5	1,7	1,7	100
Cevap Veren Toplamı	295	98,3	100	
Cevap vermeyen	5	1,7		
Toplam	300	100		

Tablo 34'deki verilere göre “En çok kişisel nedenler (yorgunluk, dikkatsizlik, sakarlık, eğitimsizlik... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır” düşüncesine tersane çalışanlarının % 33,2'si çok katılıyorum, %54,9'u ise katılıyorum cevabını vermişlerdir. Kararsızlar % 7,8 olurken, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum cevabını verenler sadece % 4,1 olmuştur. Görülüyor ki tersane çalışanlarının çok büyük bir bölümü (%88,1), yorgunluk, dikkatsizlik, sakarlık ve eğitimsizlik gibi çalışanların kişisel nedenlerinden dolayı iş kazalarının meydana gelebileceğinin farkındadırlar.

Tablo 35. En çok çevresel nedenlerin iş kazalarına yol açtığına ilişkin kanaatlerin dağılımı

En çok çevresel nedenler (çalışma ortamının düzensiz, yeterince aydınlatılmamış olması... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	86	28,7	29,3	29,3
Katılıyorum	151	50,3	51,4	80,6
Kararsızım	27	9	9,2	89,8
Katılmıyorum	28	9,3	9,5	99,3
Hiç katılmıyorum	2	0,7	0,7	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

İş kazalarının oluşmasına neden olabilecek faktörlerden birisi de çalışma ortamından kaynaklanan sorunlar ve eksikliklerdir. Tablo 35'de bu durumun tersane çalışanları tarafından değerlendirilmesi verilmiştir. Tersane çalışanlarının % 29,3'ü “En çok

çevresel nedenler (çalışma ortamının düzensiz, yeterince aydınlatılmamış olması... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır” düşüncesine çok katılıyorum, % 51,4’ü katılıyorum cevabını vermişlerdir. Kararsızlar % 9,2, katılmıyorum cevabını verenler % 9,5 ve hiç katılmayanlar da sadece % 0,7 olmuştur. Çalışma ortamının düzensiz olması ve yeterince aydınlatılmaması tersane çalışanlarının büyük çoğunluğu tarafından iş kazalarına neden olabilecek faktörler arasında olduğu bilinmektedir.

Tablo 22’den 35’e kadar gösterilen verilerden, tersane çalışanlarının iş kazalarının nedenlerinin farkında oldukları sonucu çıkartılabilir. Hiç şüphesiz ki sadece çalışanların bu konudaki bilinçleri, iş kazalarını önlemede yeterli olmamaktadır.

3.7.5 Diğer Değerlendirmeler

Tersane çalışanlarının, iş sağlığı ve güvenliği kurulu, işyeri hekimi, iş kazası geçirme durumu ve yapılan iş ile ilgili koruyucu kullanma durumu ile ilgili sorulan sorulara verdikleri cevaplar ve değerlendirmelerinin sonuçları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 36. İş sağlığı ve güvenliği kurullarının farkındalığına ilişkin dağılım

İş yerinizde iş sağlığı ve güvenliği kurulu var mı?				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Evet	274	91,3	91,9	91,9
Hayır	24	8	8,1	100
Cevap Veren Toplamı	298	99,3	100	
Cevap vermeyen	2	0,7		
Toplam	300	100		

İş sağlığı ve güvenliği kurullarının kuruluş şartları 4857 sayılı İş Kanunu’nun 80. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre sanayiden sayılan ve devamlı olarak en az elli çalışanı (elli dâhil) olan, altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde, her işveren, bir iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurmakla yükümlüdür. İş sağlığı ve güvenliği kurulları çalışanların bu konudaki kararlara katılımının sağlandığı, işçi ve işverenin ortak bir platformda bulunduğu bir yapılandırma değildir.

Tablo 36 çalışanların işyerlerindeki iş sağlığı ve güvenliği kurulları ile ilgili farkındalıklarını ölçmek için sorulan “İş yerinizde iş sağlığı ve güvenliği kurulu var mı?” sorusuna verdikleri cevapların sonuçlarını göstermektedir. Tabloya göre tersane

çalışanlarının % 91,9'u işyerlerinde bir iş sağlığı ve güvenliği kurulunun varlığından haberdardır. Soruya hayır yanıtı verenlerin oranı %8,1'dir.

Tablo 37. İş sağlığı ve güvenliği kurullarının farkında olanların çalışma yılı dağılımı

İş yerinizde iş sağlığı ve güvenliği kurulu var mı?		Kaç Yıldır Çalışmaktasınız?				
		1 Yıldan az	1-5 Yıl	6-10 Yıl	11 Yıl ve üzeri	Toplam
Evet	Kişi	28	73	73	58	232
	%	12,1	31,5	31,5	25,0	100
Hayır	Kişi	2	12	0	3	17
	%	11,8	70,6	0	17,6	100
Toplam	Kişi	30	85	73	61	249
	%	12,0	34,1	29,3	24,5	100

Tablo 37 incelendiğinde soruya hayır cevabını verenlerin büyük çoğunluğunun çalışma yıllarının 5 yıldan az olduğu görülür (% 82,4). Bu durum işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği kurulu olduğunun farkında olmayan çalışanların ya çalışma hayatına yeni başladığı, ya da iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimlerini tamamlamamış oldukları sonucunu verebilir (bknz Tablo 10).

Tablo 38. İşyeri hekiminin farkındalığına ilişkin dağılım

İş yerinizde bir işyeri hekimi var mı?				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Evet	273	91	91,9	91,9
Hayır	24	8	8,1	100
Cevap Veren Toplamı	297	99	100	
Cevap vermeyen	3	1		
Toplam	300	100		

Tablo 38 işyerlerinde bulundurulması gerekli olan işyeri hekimleri ile ilgili çalışanların farkındalıklarını göstermektedir. İş yeri hekiminin bulundurma şartları 4857 sayılı İş Kanunu'nun 81. maddesinde belirtilmiştir.

Tablo 38'e göre çalışanların % 91,9'u işyerlerinde bir işyeri hekiminin bulunduğunun farkındadırlar. Çalışanların sadece % 8,1'i işyerlerinde bir işyeri olduğunun farkında değildirler. Bu oranlar incelendiğinde tersane çalışanlarının işyerlerinde bir işyeri hekimi bulunduğunun bilincinde olduğu söylenebilir.

Tablo 39. İş kazası geçirenlerin dağılımı

Bir iş kazası geçirdiniz mi?				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Evet	48	16	16,2	16,2
Hayır	249	83	83,8	100
Cevap Veren Toplamı	297	99	100	
Cevap vermeyen	3	1		
Toplam	300	100		

Altınova Tersaneler Bölgesinde bulunan tersanelerde çalışan işçilerin “Bir iş kazası geçirdiniz mi?” sorusuna verdikleri cevaplar tablo 39’da gösterilmiştir. Soru genel bir ifade içermektedir ve geçirilen iş kazasının halen çalışmakta oldukları işyeri ile ilişkisi düşünülmemiştir. Dolayısıyla evet cevabını verenler daha önce başka bir işte çalışmaları esnasında da kaza geçirmiş olabilirler. Bu duruma göre soruya evet cevabı verenler % 16,2 olurken, hayır cevapları % 83,8 olmuştur.

Tablo 40. İş kazası geçirenlerin çalışma süreleri dağılımı

Bir iş kazası geçirdiniz mi?		Kaç Yıldır Çalışmaktasınız?				Toplam
		1 Yıldan az	1-5 Yıl	6-10 Yıl	11 Yıl ve üzeri	
Evet	Kişi	2	10	10	15	37
	%	5,4	27	27	40,5	100
Hayır	Kişi	28	75	63	47	213
	%	13,1	35,2	29,6	22,1	100
Toplam	Kişi	30	85	73	62	250
	%	12	34	29,2	24,8	100

Tablo 40’da bir iş kazası geçirdim cevabını verenlerin çalışma yıllarına göre dağılımı verilmiştir. Tabloya göre evet cevabını verenler arasında en fazla oranı % 40,5 ile 11 yıl ve üzerinde çalışanlar oluşturmaktadır. Çalışma süreleri 1–5 yıl ile 5–10 yıl olanlar eşit oranlara sahipken, 1 yıldan az çalışmış olanlar arasında iş kazası geçirenlerin oranı sadece % 5,4 olmuştur. Sonuçlar incelendiğinde çalışma süreleri uzadıkça çalışanların bir iş kazası ile karşılaşma olasılıklarının artabileceği düşünülebilir.

Tablo 41, 42 ve 43 çalışanların yaptıkları iş ile ilgili kişisel koruyucu kullanmaları hakkında görüşlerini yansıtmaktadır.

Tablo 41. Koruyucu kullanmaya ilişkin kanaatlerin dağılımı

Koruyucu kullanmaktan hoşlanmıyorum.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	12	4	4,1	4,1
Katılıyorum	17	5,7	5,8	9,9
Kararsızım	17	5,7	5,8	15,6
Katılmıyorum	106	35,3	36,1	51,7
Hiç katılmıyorum	142	47,3	48,3	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2,0		
Toplam	300	100		

Tablo 41’de koruyucu donanımların kullanımı ile ilgili çalışanların görüşlerini tespit edebilmek amacı ile “Koruyucu kullanmaktan hoşlanmıyorum” cümlesini değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçlara göre cümleyi çok katılıyorum ve katılıyorum şeklinde değerlendirenler % 9,9 olurken, katılmıyorum ve hiç katılmıyorum değerlendirmelerinin toplamı % 84,4 olmuştur. Bu konuda kararsız kalanların oranı % 5,8’dir.

Tablo 42. Koruyucu kullanmanın gerekliliğine ilişkin kanaatlerin dağılımı

Koruyucu kullanmayı gerekli görmüyorum.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	13	4,3	4,4	4,4
Katılıyorum	9	3,0	3,1	7,5
Kararsızım	9	3,0	3,1	10,6
Katılmıyorum	108	36,0	36,9	47,4
Hiç katılmıyorum	154	51,3	52,6	100
Cevap Veren Toplamı	293	97,7	100	
Cevap vermeyen	7	2,3		
Toplam	300	100		

Tablo 42 “Koruyucu kullanmayı gerekli görmüyorum” düşüncesinin tersane çalışanları tarafından değerlendirilme sonuçlarını göstermektedir. Bu düşünceye tersane çalışanlarının % 4,4 oranında çok katılıyorum cevabını verirken, katılıyorum cevabını verenlerin oranı % 3,1 olmuştur. Katılıyorum cevapları % 36,9, çok katılıyorum cevapları ise % 52,6’dır. Bu sonuçlara göre çalışanlar koruyucu kullanmayı gerekli görmektedirler.

Tablo 43. Koruyucu kullanmanın yapılan işe engel olmasına ilişkin kanaatlerin dağılımı

Koruyucu kullanmak işimi yapmama engel oluyor.				
	Frekans	%	Geçerli Cevaplar İçindeki %	Kümülatif %
Çok katılıyorum	10	3,3	3,4	3,4
Katılıyorum	13	4,3	4,4	7,8
Kararsızım	21	7	7,1	15
Katılmıyorum	108	36	36,7	51,7
Hiç katılmıyorum	142	47,3	48,3	100
Cevap Veren Toplamı	294	98	100	
Cevap vermeyen	6	2		
Toplam	300	100		

Tablo 43’de ise koruyucu kullanmanın yapılan işe engel olması veya olmaması durumunun değerlendirilme sonuçları vardır. Çalışanların % 7,8’i (çok katılıyorum ve katılıyorum cevabını verenlerin toplamı) koruyucu kullanmanın işlerini yapmalarına engel olduğunu düşünmektedirler. Soruya cevap verenlerin % 85’i ise koruyucu kullanmalarının işlerini yapmalarına engel olmadığını ifade etmektedirler.

4857 sayılı İş Kanunu’nun 77. maddesinin birinci fıkrasında işverenlere işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak yükümlülüğü getirilirken, aynı maddenin aynı fıkrasında çalışanlara da bu önlemlere uyma yükümlülüğü getirilmiştir. Bu önlemlerden birisi de yapılan işin niteliğine göre işi yapanların kullanmak zorunda oldukları kişisel koruyuculardır. Bu koruyucuların imalatı, ithalatı, piyasaya arzı, hizmete sunumu ve denetimi ile üçüncü şahısların can ve mal güvenliğinin tehlikelere karşı korunmasına ilişkin usul ve esaslar Kişisel Koruyucu Donanım Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İş sağlığı ve güvenliği çalışmaları, yaşanan iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda hayatını kaybeden çalışanların artmasına bağlı olarak daha önemli hale gelmiştir. Bu önem insani düşüncelerin yanında, sosyal ve ekonomik kaygılardan da kaynaklanmaktadır.

İnsan, yaşamını sürdürebilmesi için gerekli ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacı ile var olduğu günden itibaren çalışma hayatına da başlamıştır. Ancak, uzun bir süre insan çalışma yeri olarak kendi evini ve doğa içinde üretim alanlarını kullanmıştır. Bu ortamlarda yapılan iş ile insanın sağlığı arasında ilişki kurulmamış olmasına rağmen, eski çağlarda çalışma sırasında kullanılan çeşitli kimyasal maddelerden kaynaklanan sağlık bozuklukları incelenmiştir.

İş sağlığı ve güvenliğinin asıl gelişimi Sanayi Devrimi ile başlamıştır Bunun nedeni sanayi devrimi ile birlikte insanların çalışma ortamlarının da değişmiş olmasıdır. Bu değişim sonucunda çalışma yerleri güvenlik ve sağlık risklerinin arttığı ortamlar haline gelmiştir. Hiç şüphesiz ki bunun sebebi üretimde makinelerin ve kimyasal maddelerin daha fazla kullanılmaya başlamasıdır.

Çalışma ortamındaki sağlık ve güvenlik risklerinin artmaya başlaması en başta çalışanları etkilemiştir. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan işçilerin sağlıklarının etkilenmesi ile toplum ve işyerleri de ekonomik ve sosyal yönden olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Bunun sonucunda iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarına başlanması kaçınılmaz olmuştur.

İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları, diğer sanayileşen ülkelerde yayılmış ve her ülke bu konuda kendi çalışmalarını yapmaya başlamıştır. Ülkemizde sanayileşme, batılı anlamda bir devrim ve hızlı bir gelişim şeklinde olmadığından dolayı bununla ilgili iş sağlığı ve güvenliği çalışmaları da farklı olmuştur. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sayılabilecek çalışma ve ulusal düzeyde yasal düzenlemeler önceleri maden sektöründe ve çalışma saatlerinde yaşanmıştır. Daha sonra sanayinin gelişimi ile birlikte çalışma yaşamını düzenleyen yasalar ile birlikte iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuat da oluşmaya başlamıştır.

İş sağlığı ve güvenliği çalışan bireyi, onun oluşturduğu toplumu ve tüm ulusu etkilemesinin yanında, uluslararası düzeyde küresel bir etki de oluşturmaktadır. Bunun sonucunda uluslararası kuruluşlar da iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarına önem vermiştir. Bunların arasında en önemlisi Uluslararası Çalışma Örgütü'dür. Konu ile ilgili Dünya Sağlık örgütü ile Avrupa Birliği'nin çalışmaları da mevcuttur.

İş sağlığı ve güvenliği çalışanların sağlık ve güvenlikleri ile ilgilendir. Bireyin çalışma ortamından ve yaptığı işten kaynaklanabilecek güvenlik risklerini tespit etmek, çalışanların bedensel ve ruhsal yönden iyilik hallerinin devam etmesini ve işin çalışana, çalışanın da işe uyumunu sağlamak hedefleri arasındadır. Bu hedeflere ulaşabilmek için devletin gücünden faydalanır. Yasal mevzuatın yanında denetim mekanizması ile işçi ve işverenlerin bu konudaki uygulamaları kontrol altında tutulur.

İş sağlığı ve güvenliği çalışmaları, ILO'nun sözleşmelerinde de belirttiği gibi, tüm ekonomik faaliyet alanlarını ve çalışma kategorilerini kapsamaktadır. Ancak kazaların meydana gelme sıklığı, sonuçlarının ölümcül olması ile çalışma ortamı ve yapılan işlerdeki sağlık ve güvenlik risklerinin fazla olması durumlarına bağlı olarak bazı işkollarında daha önemli hale gelmiştir. Bu işkolları arasında ülkemizde öne çıkanlar; madencilik, inşaat ve metal işleridir. Bunların yanında ağır ve tehlikeli işlerin yapıldığı gemi inşa ve onarım sanayinin faaliyet alanı olan tersaneler de iş sağlığı ve güvenliğinin önemli olduğu sanayidir.

Ülkemizde özellikle son on yıl içerisinde gemi inşa sanayi çok hızlı bir gelişim göstermiştir. Üretim yurtdışından alınan yeni gemi yapımı siparişlerine bağlı olarak artmış, buna paralel olarak emek yoğun bir sektör olması nedeni ile bu sektördeki çalışan sayısı da hızla artış göstermiştir. Ancak sektörde meydana gelen ve sonuçları ölümlerle biten iş kazaları dikkatlerin tersaneler üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Tersanelerdeki iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının yeterliliği ile çalışanların eğitim ve bilgi eksikliği iş kazalarına neden olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada ulusal ve uluslararası iş sağlığı ve güvenliği yasal düzenlemeleri incelenerek, tersanelerdeki çalışma ortamına etkileri araştırılmıştır. İnceleme sonucunda çalışma hayatı ile ilgili en önemli uluslararası kuruluş olan Uluslararası

Çalışma Örgütü'nün (ILO) konu ile ilgili kabul ettiği ve ülkemiz tarafından onaylanan sözleşmeleri ile tavsiye kararlarının, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal mevzuata etkisinin yeterli olduğu gözlemlenmiştir. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ulusal mevzuatın dağınık bir şekilde olduğu, özellikle tersaneler için hazırlanmış ve düzenlenmiş bir yasal mevzuatın bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tersaneler halen kendi bünyelerinde yaptıkları işler ile ilgili yönetmeliklerden faydalanmaktadır. Bunu yanında iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalarına konu ile ilgili en önemli yasal düzenleme olan 4857 sayılı İş Kanunu'nun Beşinci Bölümünde bulunan on üç madde (82. madde Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir) kaynaklık etmektedir.

Bu çalışmada ayrıca Altınova Tersaneler Bölgesinde bulunan tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bilinç seviyelerinin ölçülmesi amacı ile bir anket uygulaması yapılmıştır. Anket, bölgede bulunan tersanelerde çalışan yaklaşık 2500 işçi içinden örnekleme yolu ile 300 işçiye uygulanarak sonuçlar anket analiz programı ile değerlendirilmiş ve tablolara aktarılmıştır.

Elde edilen veriler sonucunda Altınova Tersaneler Bölgesinde çalışan işçilerin büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu (% 98,8) tespit edilmiştir. Bünyesinde ağır ve tehlikeli işlerin olduğu tersanelerde çalışanların erkeklerden oluşması doğal bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Çalışanların yaş kategorilerinde %89,4'ünün 40 yaşın altında olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca araştırmada çalışanların eğitim seviyeleri de incelenmiş ve % 91,6'sının ilk-orta ve lise mezunu (% 57,1'inin ilkokul/ortaokul, % 34,5 lise ve meslek lisesi) olduğu tespit edilmiştir. Tersane çalışanlarının çalışma süreleri de incelenmiş ve % 75,3'ünün 10 yıl ve daha az süredir çalışmakta olduğu bilgisi elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen önemli bir veride çalışanların % 93'ünün iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir eğitim aldıkları bilgisidir. Eğitim aldıklarını ifade edenlerin verdiği cevaplar incelenmiş ve konu ile ilgili bilgi seviyelerini iyi ve çok iyi olarak değerlendirdikleri, iş kazalarının büyük çoğunluğunun önlenebileceğini düşündükleri ve iş güvenliği kurallarına uyulmasını gerekli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 9 – 17).

Tersane çalışanları iş kazalarının önlenmesindeki sorumluluğun kendilerinde olduklarını belirtirlerken, bu konuda işveren ve devletin sorumluluğu olduğu konusunda kararsız kalmışlardır (Tablo 19, 20 ve 21).

Tersane çalışanlarının iş kazaları ve nedenleri konusunda bilinç seviyeleri yüksektir. İş kazalarına, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konusundaki eğitimsizliği, işyerlerinde iş güvenliği konusundaki önlemlerin yetersizliği, çalışanların kişisel problemleri, çalışma ortamının olumsuz koşulları, denetim eksikliği, koruyucu bulunmayan makine ve teçhizat, aşırı iş yükü, uzun çalışma saatleri, çalışanların güvensiz davranışları ve teçhizat ve makinelerin zamanında yapılmayan bakımların neden olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca bu konuda en çok teknik, kişisel ve çevresel nedenlerin iş kazalarına neden olduğunu ifade etmektedirler (Tablo 22 – 35).

Ayrıca işyerlerinde bulunan iş sağlığı ve güvenliği kurulları ile işyeri hekimlerinin varlığının farkında olanların oranları da oldukça yüksek çıkmaktadır (Tablo 36, 37 ve 38). İlave olarak, tersane çalışanları çalışma esnasında yapılan iş ile ilgili koruyucu kullanmanın işlerine bir engel teşkil etmediğini ve gerekli olduğunu düşünmektedirler (Tablo 40, 41 ve 42).

Tüm veriler incelendiğinde tersane çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalıklarının yüksek çıktığı görülür. Ancak iş kazaları ve meslek hastalığı risklerini önlemede sadece çalışanların farkındalığının yeterli olamayacağı, işveren ve devletin konu ile ilgili bilinç seviyesinin de yüksek olması gerekmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği çalışmalarının hedefi çalışanların güvenli ortamlarda çalışmasını sağlamak, yapılan iş nedeni ile sağlıklarına gelebilecek zararları en az seviyeye çekebilmektir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için tüm tarafların üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Devlet yasal düzenlemeleri yapmalı ve denetim görevini eksiksiz ve tavizsiz uygulamalı, işveren bu konuda üzerine düşen yasal yükümlülükleri tam olarak yerine getirmeli ve çalışanlar koyulan kurallara uymalı. Hedefe ulaşılması ile iş kazaları ve meslek hastalıklarının çalışanlara, işyerlerine ve tüm topluma getirdiği sosyal ve ekonomik zararlar azaltılabilecektir.

KAYNAKÇA

- AGCA, Nurdan (1999), Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, İSİG Sempozyumu, 4–10 Mayıs 1999, Ankara.
- AKAY, Esra (2006), Türkiye’de İş Sağlığı ve İş Güvenliği, Avrupa Birliği Ülkeleri İle Karşılaştırılması ve Bir Hizmet Modeli Önerisi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKBABA, Muhsin (1987), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, Ankara, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı Yayını.
- AKBULUT, Turhan (1996), İşçi Sağlığı ve Prensipler Uygulamaları, Sistem Yayıncılık Yayın No:017, İstanbul.
- AKKAYA, Gülnur (2007), Avrupa Birliği ve Türk Mevzuatı Açısından Sağlık Kuruluşlarında İş Sağlığı, İş Güvenliği, Meslek Hastalıkları ve Bir Araştırma, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKTAY, Nizamettin (1993), Sendika Hakkı, Kamu İşverenleri Sendikası Yayınları, Ankara.
- ALPER, Yusuf (1992), “Bazı Ülkelerde İşçi Sağlığı – İş Güvenliği Uygulamaları Ve Türkiye’deki Uygulama İle Karşılaştırılması”, Sosyal Siyaset Konferansları, 37 – 38. Kitaplar, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 3662.
- ARICI, Kadir (1999), İSİG Dersleri, TES-İŞ Eğitim Yayınları, Ankara.
- ARSEVEN, Faik (2004), “Yeni İş Kanunu’nun İş Sağlığı ve Güvenliği Yaklaşımı”, İşveren Dergisi, TİSK, Nisan.
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=934&id=54, 20.02.2011.
- ASLANTEPE, Gülay (2002), Uluslararası Çalışma Örgütü ve Türkiye ile İlişkiler, Mercek, Sayı:25.
- AYGÜN, Mustafa (1990), İşgücü Verimliliği Açısından İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sorunları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- BAŞ, Türker (2008), Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir?, 5. Baskı, Ankara.
- BELL, Vicki (2005), Shipyard Work Safety, The Fabricator,
<http://www.thefabricator.com/article/safety/shipyard-work-safety-->, 22.02.2011
- BİLİR, Nazmi ve A. Naci Yıldız (2004), İş Sağlığı ve Güvenliği: Temel Bilgiler, İş Sağlığı ve Güvenliği İçinde, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- CERAN, Canpolat (1997), Türk Ve Alman İş Teftiş Sistemlerinin Karşılaştırılması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CURRY, Tim ve R. Jiobu, K.Schwirian (1997), Sociology for 21st Century, Prentice Hall, New Jersey.
- ÇALIŞMA ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı (1997), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği İle İlgili Genel Bilgiler, Yayın No: 1997-68, Ankara.
- DDK (Devlet Denetleme Kurulu) Araştırma ve İnceleme Raporu (2008), “Tersanecilik Sektörü ile İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Tuzla Tersaneler Bölgesinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi”.
- DEMİR, Günnur (2006), İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG)’nin Sağlanmasında İşyeri Kurullarının Etkinliği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEMİRBİLEK, Tunç (2005), İş Güvenliği Kültürü, Dokuz Eylül Yayınları, 1.Baskı, İzmir.
- DEMİRCİOĞLU, Murat ve Tankut Centel (1995), İş hukuku, Beta Basım, İstanbul.
- DENİZCİLİK Müsteşarlığı (2011),
<http://www.denizcilik.gov.tr/dm/istatistikler/DigerIstatistikler/istatistik/gitgm/Tesis%20proje%20kapasitesinin%20yillara%20gore%20degisimi.doc>,
03.05.2011
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) IX. Kalkınma Planı (2007-2013) (2006), Gemi İnşa Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) Anayasası (2011),

<http://www.who.int/entity/governance/eb/constitution/en/index.html>,

24.01.2011

DURDU, Asuman (2006), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Düzenlemeleri ile İlgili İşgörenlerin Tutumlarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ENSHPO (European Network of Safety and Health Professional Organisations)

<http://www.iosh.co.uk/networks/international/enshpo.aspx> ,19.04.2011

ERBAY, Nuri Özer (1994), İnşaat Sektöründe İş Güvenliği, Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı:374.

FİŞEK, Ali Gürhan (2007), İş Sağlığı Güvenliğinde Yeni Dönem: ÇSGB'nın

Kurumsal Yapısının Güçlendirilmesi,

http://www.isguvenligi.net/index.php?option=com_content&task=view&id=97,

11.02.2011.

GENÇLER, Ayhan (2002), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Alanında Mevzuatımızda Bulunan Düzenlemelerden Doğan Yükümlülükler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşyerinde Sağlık, Güvenlik ve Çevre (HESME) Eğitim Treni Ortak İşyeri, sağlık ve Güvenlik Birimleri Paneli.

GEREK, Nüvit (1998), Türkiye'de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, TÜRKAR.

GİSBİR (Türkiye Gemi İnşa Sanayicileri Birliği) (2008),

<http://www.gisbir.com/tr/sayfa.aspx?kat=%C4%B0stihdam&dil=TR>,03.05.2011

GOETSCH, L., David (1996), Occupational Safety And Health In The Age Of High Technology, Second Edition, Prentice –Hall,

GÖKPINAR, Sedat (2004), “İşçi Sağlığı İş Güvenliğinin Temel İlkeleri”, İş Sağlığı Ve Güvenliği Dergisi, Sayı:19, Mayıs-Haziran.

GÜMÜŞ, Alper (2001), “50 ve Daha Çok İşçi Bulunan İşyerlerinin Bazı Yasal Yükümlülükleri”, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Sayı:158, Haziran.

GÜZEL, A., A. R. Okur, N. Canikoğlu (2008), Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

- ILO (International Labour Organization) (2011),
<http://www.ilo.org/ilolex/english/recdisp1.htm>, 01.02.2011
- İHEB (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi),
<http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>, 19.04.2011
- İRİ, Ali (2007), OHSAS 18001 İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönetim Sistemleri Ve Bir İnşaat Firmasında Uygulanması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- JOHNSON, Ronnie ve Arthur McIvor (2004), “Oral History, Subjectivity, and Environmental Reality: Occupational Health Histories in Twentieth-Century Scotland”, Landscapes of Exposure: Knowledge and Illness in Modern Environments, Osiris, 2nd Series, Vol. 19, Chicago.
- KAÇMAZ, Haydar (2003), “İş Sağlığı Ve İş Güvenliği Konularında Devletin İşverenin İşçinin Görev ve Sorumlulukları”, II. İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi Bildiriler Kitabı, MMO Yayınları, s. 117–129, Adana.
- KARAKAŞ, İsa (2007), İş Sağlığı ve İş Güvenliği Mevzuatı Uygulama Rehberi, Adalet Yayınevi, Ankara.
- KARAOSMANOĞLU, Vedat (1989), Türk Çalışma Mevzuatında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara.
- KELES, Rüstem (2004), “İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kavramı ve Kavramla İlgili Yeni Perspektifler”, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Sayı:22, Yıl:4.
- KEMERLİ, Ahmet (1987), “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği'nin Önemi”, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, Ankara, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı Yayını.
- KOÇ, Enis (2004), “Orman Ürünleri Endüstrisinde Çevre Sorunları, İş Sağlığı ve İş Güvenliği”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Sayı:22, Yıl:4.

- KORKUSUZ, M Refik ve Suat Uğur (2009), Yeni Mevzuata Göre Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş, Karahan Kitabevi, Ankara.
- LEHTİNEN, Suvi 2010, “Economic Aspect of Occupational Health and Safety”, Barents on Occupational Health and Safety, Finnish Institute of Occupational Health, Helsinki.
- MANUELE, F.A. (1993), “On The Practice Of Safety”, Van Nostrand Reinhold, New York,
- MÜNGEN, Uğur (1990), Türkiye’de İnşaat İş Kazalarının Analizleri ve İş Güvenliği Sorunu, Yapı Endüstrisi Merkezi İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Sempozyumu, İstanbul.
- MÜNGEN, Uğur (2005), İş Güvenliği Ders Notları, İTÜ İnşaat Fakültesi, <http://www.ins.itu.edu.tr/murkur/MURKUR/documan/%C4%B0%C5%9E%20G%C3%9CVENL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20KURS%20NOTLARI.pdf>, 18.01.2011.
- ORHAN, Murat (2007), İş Sağlığı ve Güvenliği Sisteminde İşveren Yükümlülükleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖKTEM, Ruhi (1994), KOSGEB İş Sağlığı ve İş Güvenliği, Yayın No: 20, Ankara.
- ÖZDEMİR, Nihat (2009), Gemi Sanayinde İş Güvenliği Yönetimi ve OHSAS 18001 Uygulaması, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZKILIÇ, Özlem (2005), İşçi sağlığı ve İş Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri, TİSK Yayınları, Yayın No:246,Ankara, s.31–40. http://www.tisk.org.tr/download/yayinlar/is_sagligi_veguvenligi_metodolojileri.pdf, 28.03.2011.
- PİLBEAM, Stephan ve Marjorie Corbridge (2002), People Resourcing HRM in Practise, Second Edition, Prentice Hall, London.
- RİNGDAHL, L.H., (1993), “Safety Analysis: Principles and Practice in Occupational Safety”, Elsevies Science Publishers Ltd, London.

- ROA, Keiu and Eda Merisalu (2010), “Economic Aspect of Occupational Health and Safety”, Barents on Occupational Health and Safety, Finnish Institute of Occupational Health, Helsinki.
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat (2000), İnsan Kaynakları Yönetimi, Ezgi Kitabevi, Bursa,
- SADULLAH, Ömer (1986), Personel Yönetimi Açısından İş Güvenliği ve İş Sağlığı ve Metal Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul.
- SAĞLAM, Nazif (2009), OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemleri ve Bir Uygulama, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- SEKİZİNCİ Bes Yıllık Kalkınma Planı (2007), İş Gücü Piyasası OİK Raporu, Çalışma Hayatı Alt Komisyonu Raporu, İş Sağlığı ve Güvenliği Çalışma Grubu Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/oik651.pdf>, 24 Ocak 2011.
- SENNETT, Richard (1993), “The Hidden injuries Of Class”. London, Boston: Faber & Faber.
- SEYYAR, Ali, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği,
<http://www.sosyalsiyaset.net/documents/isig.htm> 28.02.2011.
- STEPHAN, Pilbeam ve Corbridge Marjorie (2002), People Resourcing HRM in Practise, Second Edition, Prentice Hall, London.
- SÜZEK, Sarper (2005), İş Hukuku, İkinci Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- ŞAHİN, Fikri (2001), “ İş Sağlığı ve İş Güvenliği”, İşçi Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Ankara, Sayı1, Mayıs-Haziran.
- ŞARDAN, Serdar (2005), Risk Değerlendirilmesi ve OHSAS 18001, Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası Yayınları.
- ŞEN, Murat (2002), Tanzimat Öncesi (Klasik Dönem) Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenlik, www.e_akademi.org, 15 Mart 2011.
- TALAS, Cahit (1992), Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Birinci Baskı, Bilgi Yayınları, İstanbul.

- TDK (Türk Dil Kurumu) (2011), <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/>, 02.05.2011
- TELMAN, Nursel (2000), İş Sağlığında İş Kazaları ve İnsan Faktörü, TÜSSİDE İş Sağlığı – İş Güvenliği ve Yönetimde Verimlilik Semineri, Gebze.
- TEZDOĞAN, Tahsin ve Metin Taylan (2009), “Tersanelerdeki İş Kazalarının İstatistikî Olarak İncelenmesi”, Gemi ve Deniz Teknolojisi, TMMOB Gemi Mühendisleri Odası yayınları, Sayı 180, Nisan, s. 10–16.
- TİMUÇİN, Selcan (1985), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, Kazancı Hukuk Yayınları No: 403, İstanbul.
- TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) İstanbul İl Koordinasyon Kurulu (2008), Tuzla Tersaneler Bölgesi’ndeki Çalışma Koşulları ve Önlenbilir Seri İş Kazaları Hakkında Rapor, İstanbul.
- TOKOL, Aysel (1995), Uluslararası Sosyal Polititka, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- TSE (Türk Standartları Enstitüsü) (2011), OHSAS 18001, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi, <http://www.tse.org.tr/Turkish/KaliteYonetimi/18001bilgi.asp>, 20.02.2011.
- TUNA, Hacer (1991), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği El Kitabı, Dosya Yayıncılık, Selüloz-İş Sendikası Eğitim Yayınları: 2.
- TUR, Nazım ve H. Necip Nalbantoğlu (2004), “Gemi Sanayisinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği”, Gemi Mühendisliği ve Sanayimiz Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, 24–25 Aralık, s. 434–438.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2011), Sosyal Güvenlik İstatistikleri, İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=3&ust_id=1, 20 06 2011
- ULUSAL İş Sağlığı ve Güvenliği Politika Belgesi II (2009–2013), http://www.ttb.org.tr/kol/is/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=1, 11.10.2010
- WİKİPEDİ, Özgür Ansiklopedi (2011), Bilinç, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilin%C3%A7>, 7.03.2011

YALTI, Başar (2007), Yeni İş Yasasının Getirdiği Yenilikler,

<http://www.basaryalti.av.tr/makaleoku.aspx?id=10> , 15.02.2011.

YASAN, Gülay ve Serkan Küçük (2005), İş sağlığı ve Güvenliği – Risk Değerlendirme, Son Gelişmeler Işığında, İş Sağlığı ve Güvenliğinde Teknik ve Hukuki Boyut Eğitimi Notları, İstanbül Sanayi Odası Eğitimleri.

YILMAZ, Gürbüz (2003), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinin Tarihi Gelişimi, <http://www.isguvenligi.net/>, 31.03.2011.

YİĞİT, Abdulvahap (2005), İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı, Aktüel Yayınları, İstanbül.

EK 1
İŞ GÜVENLİĞİ FARKINDALIK ANKETİ

Bu anket iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilinç düzeylerini ölçmek amacı ile yapılmaktadır. Verdiğiniz kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacaktır ve yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacaktır. Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkürler.

Davut Tiryaki

Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Sosyal Politika Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Yaşınız

18–30 arası   31–40 arası   41–50 arası   51 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz

Erkek   Kadın

3. Eğitim Durumunuz

İlkokul / Ortaokul   Lise-Meslek Lisesi   Ön lisans
 Lisans   Yüksek Lisans   Doktora

4. Kaç yıldır çalışmaktasınız?

1 yıldan az   1–5 yıl   6–10 yıl   11 yıl ve üzeri

LÜTFEN CEVAPLANDIRMAYA BURADAN BAŞLAYINIZ

1. İş yerinizde iş sağlığı ve güvenliği kurulu var mı?
 Evet   Hayır
2. İş yerinizde bir İşyeri hekimi var mı?
 Evet   Hayır
3. İş güvenliği ile ilgili bir eğitim aldınız mı?
 Evet   Hayır
4. Bir iş kazası geçirdiniz mi?
 Evet   Hayır
5. İş güvenliği konusunda bilgi düzeyiniz nedir?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
6. Çalıştığımız iş ile ilgili olabilecek meslek hastalıkları konusunda bilgi düzeyiniz nedir?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
7. Bir kaza anında neler yapılacağını ne düzeyde biliyorsunuz?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
8. İş güvenliği açısından görevinizin risklerini ne düzeyde biliyorsunuz?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
9. Yaptığımız iş ile ilgili güvenlik tedbirlerini ne düzeyde biliyorsunuz?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
10. İş güvenliği ile ilgili uyarı levhalarındaki resimlerin anlamlarını ne düzeyde biliyorsunuz?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
11. İş kazası geçirmeniz durumunda işçi olarak haklarınızı ne düzeyde biliyorsunuz?
 Çok İyi   İyi   Orta   Az   Çok az
12. Çalışma ortamınızın güvenliği ile ilgili yorumunuz nasıldır?
 Çok İyi   İyi   Orta   Kötü   Çok Kötü
13. Yaptığımız işi severek mi yapıyorsunuz?
 Çok seviyorum   Seviyorum   Kararsızım   Sevmiyorum   Hiç sevmiyorum

Lütfen sayfayı çeviriniz...

Aşağıdaki sorulara ne ölçüde katıldığınızı ilgili kutucuklara işaretleyerek belirtiniz.

		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
14	Çalışma sırasında kullanılan kişisel koruyucu donanım kazaları önler.					
15	Kazaların büyük bir çoğunluğu önlenemezdir.					
16	İş güvenliği kurallarına uymak zaman kaybıdır.					
17	İş kazalarını önlemek işverenin sorumluluğundadır.					
18	İş kazalarını önlemek çalışanların (işçi) sorumluluğundadır.					
19	İş kazalarını önlemek devletin sorumluluğundadır.					
20	İşçinin iş güvenliği konusundaki eğitimsizliği iş kazalarına yol açmaktadır.					
21	İşyerinde İş güvenliği önlemlerinin alınmamış olması iş kazalarına yol açmaktadır.					
22	İş görenin kişisel problemleri (Psikolojik ve bedensel bozukluklar) iş kazalarına yol açmaktadır.					
23	Olumsuz çalışma koşulları (havalandırma, aydınlatma, toz, gürültü) iş kazalarına yol açmaktadır.					
24	Devlet tarafından gerekli denetimin yapılmaması iş kazalarına yol açmaktadır.					
25	İşletmenin iç denetimi yapmaması iş kazalarına yol açmaktadır.					
26	Çalışma saatlerinin					

	uzunluğu iş kazalarına yol açmaktadır.					
27	İş görenin güvensiz davranışları ve kazaya yatkınlığı (sakarlık) iş kazalarına yol açmaktadır.					
28	Koruyucusu olmayan makine ve teçhizat iş kazalarına yol açmaktadır.					
29	Aşırı iş yükü iş kazalarına yol açmaktadır.					
30	Zamanında bakımı yapılmayan makine ve teçhizatlar iş kazalarına yol açmaktadır.					
31	En çok teknik nedenler (Arıza durumları, makinelerin bakımlarının zamanında yapılmamış olması... vb) iş kazalarına yol açmaktadır.					
32	En çok kişisel nedenler (Yorgunluk, dikkatsizlik, sakarlık, eğitimsizlik... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.					
33	En çok çevresel nedenler (Çalışma ortamının düzensiz, yeterince aydınlatılmamış olması... vb.) iş kazalarına yol açmaktadır.					
34	Koruyucu kullanmaktan hoşlanmıyorum.					
35	Koruyucu kullanmayı gerekli görmüyorum.					
36	Koruyucu kullanmak işimi yapmama engel oluyor.					

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Eskişehir’de doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Eskişehir’de, lise öğrenimini İstanbul’da Deniz Astsubay Hazırlama Okulu’nda tamamladı. 2004 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim İşletme Fakültesi’ni bitirdi. 2005 yılından itibaren Deniz Astsubay Meslek Yüksek Okulunda görev yapmaktadır. 2009 yılında Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Sosyal Politika bölümüne yüksek lisans öğrencisi olarak kabul edildi.